RAMANUJA
GRANDHA
MALA
4

శ్రీవేదాన్త సారము

శ్రీ రామానుజ గ్రంథమాల - 4

శ్రీవేదాన్త సారము

భగవద్రామానుజుల వారి సహస్రాబ్ది ఉత్సవ కైంకర్యంలో

జీయర్ పబ్లికేషన్స్

పోస్ట్ బాక్స్ నెం.16, కాకినాడ.

శ్రీరామానుజ గ్రంథమాల - 4

శ్రీ వేదాన్త సారము

(మూలము)

జీయర్ పబ్లికేషన్స్

శ్రీమత్ ఉపనిషత్ సిద్ధాంత ఆచార్య పీఠము

(రిజిష్టర్డు ట్రస్ట్ 327/95 తే 18-8-95ది)

జి.వేమవరం గ్రామం, కోరింగ పోస్టు, తాళ్ళరేవు మండలం,

తూ॥గో॥జిల్లా - 533461. ఫోన్స్ : 0884- 6588107, 2371064.

శ్రీ వేదాన్త సారః (శ్రీరామానుజ గ్రంథమాల-4)

ప్రథమ ముద్రణ : మార్చి 2017
ప్రతులు : 1000

ప్రతులకు
శ్రీ జీయర్ స్వామివారి కార్యాలయం
అపరాజిత, డో.నెం. 7-7-41, సిమ్మెంట్ రోడ్, పట్టాభి స్ట్రీట్
రామారావు పేట, కాకినాడ - 533 004. తూ॥గో॥జిల్లా. (ఆం.ప్ర.)
ఫోన్స్ : 0884- 6588107, 2371064, సెల్ : 98854 38938

ప్రింటర్స్
లిఖిత్ మణిశ్రీ ఆఫ్‌సెట్ ప్రింటర్స్
సినీమారోడ్, మెజిస్టిక్ వీధి, కాకినాడ.
ఫోన్ : 99891 95586.

ముందు మాట

అలభ్యంగా ఉన్న సాంప్రదాయిక గ్రంథములను పునః ముద్రించి జిజ్ఞాసువులకు అందించడం జీయర్ పబ్లికేషన్సు వారి లక్ష్యం. ఇప్పటికే ముముక్షుప్పడి, తత్త్వత్రయం, శ్రీవచన భూషణ మీమాంసా భాష్యం, అర్చిరాది, పల్లాండు, కణ్ణినుణ్ శిరుత్తాంబు గ్రంథములతో పాటుగా భగవద్విషయ కోశాల పది పదులు కూడ ముద్రించి భాగవత లోకానికి సమర్పించడం జరిగింది.

భగవద్రామానుజుల వారి సహస్రాబ్ది ఉత్సవాల సందర్భంగా వారి శ్రీకోశాలను, సంస్కృత భాషా పరిజ్ఞానము స్వల్పముగా ఉన్నవారు కూడ తప్పులు లేని అక్షరరాశి గ్రహణ పూర్వక అనుసంధానము చేసుకొనుటకు వీలుగా పదాలను, వాక్యాలను, పేరాలను అవసరమైనట్లు విడదీసి, రామానుజ గ్రంథమాల అను పేరుతో ప్రస్తుతం ప్రకటిస్తున్నాము. అయితే, భాషా పరిజ్ఞానమున్న వారికి త్వర త్వరగా పారాయణ చేయుటలో స్వల్పమైన గతి నిరోధకము తోచవచ్చును. క్షంతవ్యులము.

శ్రీవారి తొమ్మిది రచనలను కూడ ఈ విధముగ అందించాలని ఆశ. అందులో గద్యత్రయం, నిత్య గ్రంథము, వేదార్థ సంగ్రహములను ఇది వరకే సమర్పించాము. ఇపుడు వేదాంత సారమును సమర్పిస్తున్నాము.

వేదముతో సహా భగవద్గీతాదులను, ఇతర స్తోత్రములను కూడ అర్థం తెలియకపోయినా అక్షరరాశిని ఉచ్చరిస్తూ వేలాదిమంది అనుసంధానాన్ని కొనసాగిస్తూ ఉండటం వలననే అవి ఖిలం అయిపోకుండా ఈనాటికీ కూడ కనిపిస్తూ ఉన్నాయి. అర్థం మీద ఆసక్తి ఉన్నవారు క్రమంగా నేర్చుకుంటున్నారు.

అదే పద్ధతిలో భగవద్రామానుజ విరచిత గ్రంథములు కూడ మన వారందరి చేత తరచుగా అనుసంధానము (పారాయణము) చేయబడుతూ ఉండి, తరువాతి తరములకు అందించబడి, తద్వారా ఖిలమయే ప్రమాదం నుండి తప్పించబడాలని మా ఆకాంక్ష. సహస్రాబ్ది సందర్భంగా భగవద్రామానుజుల వారికి ఈ సేవ తప్పక ముఖ వికాసహేతువౌతుందుని మా విశ్వాసము.

- ప్రకాశకులు

జీయర్ పబ్లికేషన్స్ ప్రచురణలు

1 ముముక్షుప్పడి

2 తత్త్వత్రయము

3 శ్రీవచన భూషణ మీమాంసా భాష్యం

4 అర్చిరాది

5 తిరుప్పల్లాండు

6 కణ్ణినుణ్ శిరుత్తాంబు

7 భగవద్విషయం పది పదులు

8 రామానుజ గ్రంథమాల – 1 (గద్య త్రయము)

9 రామానుజ గ్రంథమాల – 2 (నిత్య గ్రంథము)

10 రామానుజ గ్రంథమాల – 3 (వేదార్థ సంగ్రహము)

శ్రీ వేదాన్త సారః

విషయ సూచికా

విజ్ఞాపనము

పరమాచార్యులైన యామునమునుల చరమ శరీరము వద్ద తాము చేసిన ప్రతిజ్ఞలను నెరవేర్చడంలో భాగంగా బ్రహ్మసూత్రాలకి వ్యాఖ్యానం వ్రాయ సమకట్టిన రామానుజులవారు తొలుతగా ఈ ‘వేదాన్త సార’మనే గ్రంథాన్నే అనుగ్రహించారు. ఇది వారి మొట్టమొదటి రచన.

బ్రహ్మ సూత్రములన్నింటికీ అత్యంత సులభంగా అర్థమయే విధంగా అతి తక్కువ వాక్యాలతో వ్యాఖ్యను అనుగ్రహించారీ గ్రంథంలో, శ్రీవారు. దీనిని వేదాంతసారం అనే పిలుస్తారు. బ్రహ్మ సూత్రాల అత్యంత విపులమైన వ్యాఖ్యాన గ్రంథాన్ని మాత్రమే శ్రీభాష్యం అంటారు.

శ్రీకాంచీ ప్రతివాది భయంకర అణ్ణంగరాచార్య స్వామివారి పర్యవేక్షణలో శ్రీయాదవాద్ర్యభిజన అక్కారక్కని సంపత్కుమారాచార్య స్వామి వారిచే పరిష్కరించబడి, 1970 వ సంవత్సరములో సదాచార్య సూక్తిమాలా ఆఫీస్, శ్రీరంగం వారిద్వారా ప్రకటించబడిన ప్రతి ప్రస్తుత వేదాంతసార ముద్రణకి ఆధారంగా స్వీకరించబడింది.

పాఠకులకు అనుకూలంగా ఉండాలని బ్రహ్మసూత్రముల అకారాది సూచిక మరియు ప్రమాణముల ఆకర సూచిక కూడ అదనముగా ఏర్పాటు చేయబడినవి.

భాగవతోత్తముల మంగళాశాసనములు కోరుతూ,

ప్రకాశకులు.

శ్రీమదష్టాక్షరీ క్షేత్ర నిలయం కరుణానిధిమ్।
శ్రీమద్వైకుణ్ఠనారాయణం సదాసముపాశ్రయే॥

శ్రీ వైకుంఠ నారాయణులు

పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య
శ్రీశ్రీశ్రీ త్రిదండి శ్రీరంగ రామానుజ జీయర్ స్వామివారి ఆరాధ్య దైవం

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ వేదాన్త సారః

శ్లో॥ సమస్తచిదచిద్వస్తు శరీరాయాఖిలాత్మనే ।
శ్రీమతే నిర్మలానన్దోదన్వతే విష్ణవే నమః ॥

పరమపురుష ప్రసాదాత్ వేదాన్తసారః ఉద్ధ్రియతే.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమః పాదః

1. ఓమ్ అథాతో బ్రహ్మ జిజ్ఞాసా.

అత్ర అయమ్ అథ శబ్దః ఆనన్తర్యే వర్తతే, అతశ్శబ్ద శిరస్కత్వాత్. అతః శబ్దశ్చ పూర్వవృత్తస్య హేతుభావే. పూర్వ వృత్తఇ్చ కర్మజ్ఞానమితి విజ్ఞాయతే, ఆరిప్సితస్య బ్రహ్మ జ్ఞానస్య వేదార్థవిచారైక దేశత్వాత్.

అధీత వేదస్య హి పురుషస్య కర్మప్రతిపాదన ఉపక్రమత్వాత్ వేదానాం కర్మవిచారః ప్రథమం కార్యః ఇతి "అథాతో ధర్మజిజ్ఞాసా" ఇత్యుక్తమ్. కర్మణాఇ్చ ప్రకృతి వికృతి రూపాణాం ధర్మార్థకామరూప పురుషార్థ సాధనతా నిశ్చయః, "ప్రభుత్వాదార్త్విజ్యమ్" ఇత్యన్తేన సూత్రకలాపేన సంకర్షణేన కృతః.

ఏవం వేదస్య అర్థపరత్వే కర్మణాఇ్చ తదర్థత్వే తేషాఇ్చ కేవలానాం త్రివర్గ ఫలత్వే నిశ్చితే సతి, వేదైక దేశభూత వేదాన్తభాగే

కేవల కర్మణామ్ అల్ప అస్థిర ఫలత్వం బ్రహ్మజ్ఞానస్య చ అనన్త స్థిర ఫలత్వమ్ ఆపాతతో దృష్ట్వా, అనన్తరం ముముక్షోః అవధారిత పరినిష్పన్న వస్తు బోధ జనన శబ్ద శక్తేః పురుషస్య బ్రహ్మ బుభుత్సా జాయతే ఇతి "అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా" ఇతి కర్మవిచార అనన్తరం తత ఏవ హేతోః బ్రహ్మ విచారః కర్తవ్యః ఇత్యుక్తం భవతి.

తదిదమాహ శ్రుతిః "పరీక్ష్య లోకాన్ కర్మచితాన్ బ్రాహ్మణో నిర్వేదమాయాత్, నాస్త్యకృతః కృతేన, తత్ విజ్ఞానార్థం స గురుమేవ అభిగచ్ఛేత్ సమిత్పాణిః శ్రోత్రియం బ్రహ్మనిష్ఠమ్, తస్మై స విద్వాన్ ఉపసన్నాయ, సమ్యక్ ప్రశాన్త చిత్తాయ, శమాన్వితాయ, యేనాక్షరం పురుషం వేద సత్యం, ప్రోవాచ, తాం తత్త్వతో బ్రహ్మవిద్యామ్" ఇతి.

బ్రాహ్మణః - వేదాభ్యాసరతః. కర్మచితాన్ - కర్మణా సమ్పాదితాన్, లోకాన్ - ఆరాధ్య క్షయిష్ణుత్వేన క్షయస్వభావాన్, కర్మ మీమాంసయా పరీక్ష్య, అకృతః - నిత్యః పరమపురుషః, కృతేన - కర్మణా న సమ్పాద్యః ఇతి, యో నిర్వేదమాయాత్, సః, తత్ విజ్ఞానార్థం గురుమేవ అభిగచ్ఛేత్. సమిత్పాణిః, శ్రోత్రియం - వేదాన్త వేదినమ్, బ్రహ్మనిష్ఠం - సాక్షాత్ కృత పరమపురుష స్వరూపమ్. సః - గురుః, సమ్యక్ ఉపసన్నాయ, తస్మై యేన - విద్యా విశేషేణ, అక్షరమ్ - సత్యం పరమపురుషం, వేద - విద్యాత్, తాం బ్రహ్మ విద్యామ్ ప్రోవాచ - ప్రబ్రూయాత్ ఇత్యర్థః. సగురుమేవ అభిగచ్ఛేత్, తస్మై స విద్వాన్ ప్రోవాచ ఇత్యన్వయాత్ అప్రాప్తత్వాత్ చ, విధావపి లిటో విధానాత్ "ఛన్దసి లుఙ్ లఙ్ లిటః" ఇతి.

2. జన్మాది అస్య యతః

అస్య విచిత్ర చిదచిత్ మిశ్రస్య వ్యవస్థిత సుఖదుఃఖ ఉపభోగస్య జగతః, జన్మ స్థితి లయాః యతః, తత్ బ్రహ్మేతి ప్రతిపాదయతి శ్రుతిః ఇత్యర్థః. "యతోవా ఇమాని భూతాని జాయన్తే.... తద్బ్రహ్మ" ఇతి. సూత్రే యతః ఇతి హేతౌ పఞ్చమీ, జని స్థితి లయానాం సాధారణత్వాత్. జని హేతుత్వఞ్చ నిమిత్త ఉపాదాన రూపం వివక్షితమ్.

"యతః" ఇతి హి శ్రుతిః. ఇహ ఉభయవిషయా కథమితిచేత్, "యతో వా ఇమాని" ఇతి ప్రసిద్ధవత్ నిర్దేశాత్, ప్రసిద్ధేశ్చ ఉభయ విషయత్వాత్ "సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్ ఏకమేవ అద్వితీయమ్.... తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయ ఇతి తత్తేజో అసృజత" ఇత్యత్ర సదేవ ఇదమగ్రే - ఏకమేవాసీత్ ఇతి ఉపాదానతాం ప్రతిపాద్య, అద్వితీయమితి అధిష్ఠాత్రన్తర నివారణాత్ సత్ శబ్దవాచ్యం బ్రహ్మైవ నిమిత్తం, ఉపాదానం చ ఇతి విజ్ఞాయతే.

తథా "తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయ" ఇతి ఆత్మనః ఏవ విచిత్ర స్థిర త్రస రూపేణ బహు భవనం సఙ్కల్ప్య తథైవ సృష్టి వచనాత్ చ. అతః శ్రుతావపి యతః ఇతి హేతౌ పఞ్చమీ.

అత్రైవ బ్రహ్మణః జగత్ నిమిత్తత్వమ్ ఉపాదానత్వఞ్చ ప్రతిపాదితమ్, అర్థ విరోధాత్, "అస్మాన్మాయీ సృజతే విశ్వమేతత్"

ఇత్యాది విశేష శ్రుత్యా చ ఆక్షిప్య "ప్రకృతిశ్చ ప్రతిజ్ఞా దృష్టాన్త అనుపరోధాత్", "అభిధ్య ఉపదేశాచ్చ", "సాక్షాచ్చ ఉభయ ఆమ్నానాత్", "ఆత్మకృతేః" ఇత్యాదిభిః సూత్రైః పరిహరిష్యతే.

నను చ, సర్వజ్ఞం సర్వశక్తి సత్యసఙ్కల్పం నిరవద్యతయా నిరస్త సమస్త అపురుషార్థ గంధం బ్రహ్మైవ ఆత్మానం విచిత్ర చిదచిన్మిశ్రం జగద్రూపం ఇదం సర్వం అసృజత ఇతి కథమ్ ఉపపద్యతే? తదేతత్ సూత్రకారః స్వయమేవ పరిచోద్య పరిహరిష్యతి "అపీతౌ తద్వత్ ప్రసఙ్గాత్ అసమఞ్జసమ్", "ఇతర వ్యపదేశాత్ హితాకరణాది దోషప్రసక్తిః" ఇతి చోద్యమ్. పరిహారస్తు "న తు దృష్టాన్త భావాత్", "అధికన్తు భేద నిర్దేశాత్" ఇతి చ.

"క్షరం తు అవిద్యా హి అమృతం తు విద్యా, విద్యావిద్యే ఈశతే యస్తు సో అన్యః", "స కారణం కరణాధిపాధిపో నచాస్య కశ్చిత్ జనితా నచాధిపః", "క్షరం ప్రధానమ్ అమృతాక్షరం హరః క్షరాత్మనా వీశతే దేవ ఏకః" (అచిద్వర్గం స్వాత్మనో భోగ్యత్వేన హరతీతి భోక్తా హరః ఇత్యుచ్యతే), "ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే క్షరశ్చాక్షర ఏవ చ, క్షరస్సర్వాణి భూతాని కూటస్థో అక్షర ఉచ్యతే, ఉత్తమః పురుష స్త్వన్యః పరమాత్మేతి ఉదాహృతః, యో లోకత్రయమావిశ్య బిభర్తి అవ్యయ ఈశ్వరః, యస్మాత్ క్షరమతీతో అహమ్ అక్షరాదపిచోత్తమః, అతోఽస్మి లోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషోత్తమః," ఇత్యాది శ్రుతి స్మృతి గణైః ప్రత్యగాత్మనో బ్రహ్మణః భేదేన నిర్దేశాత్ పరమపురుషార్థ భాగినః

ప్రత్యగాత్మనః అధికమర్థాన్తర భూతం బ్రహ్మ. తత్ చ ప్రత్యగాత్మ శరీరతయా తదాత్మ భూతమ్.

ప్రత్యగాత్మనః తత్ శరీరత్వం, బ్రహ్మణః తత్ ఆత్మత్వఞ్చ "య ఆత్మని తిష్ఠన్ ......యస్యాత్మా శరీరమ్," "ఏష సర్వ భూతాన్తరాత్మా అపహతపాప్మా దివ్యో దేవ ఏకో నారాయణః" ఇత్యాది శ్రుతి శత సమధిగతమ్.

సశరీరస్యాత్మనః కార్యావస్థా ప్రాప్తావపి గుణదోష వ్యవస్థితేః దృష్టాన్త భావాత్ బ్రహ్మణి న దోష ప్రసక్తిః ఇతి న అసామఞ్జస్యం వేదాన్త వాక్యస్యేతి "న తు దృష్టాన్త భావాత్" ఇత్యుక్తమ్. దృష్టాన్తశ్చ దేవమనుష్యాది శబ్దవాచ్యస్య సశరీరస్య ఆత్మనః మనుష్యో బాలో యువా స్థవిరః ఇతి నానావస్థా ప్రాప్తౌ అపి బాలత్వ యువత్వ స్థవిరత్వాదయః శరీరగత దోషాః న ఆత్మానం స్పృశంతి, ఆత్మగతాశ్చ జ్ఞాన సుఖాదయః న శరీరమ్ ఇతి.

అతః కార్యావస్థం కారణావస్థం చ బ్రహ్మ ప్రత్యగాత్మ శరీరతయా తదాత్మభూతమితి ప్రత్యగాత్మ వాచినా శబ్దేన బ్రహ్మాభిధానే తత్ శబ్ద సామానాధికరణ్యే చ హేతుం వక్తుమ్, నిరసనీయం మతద్వయమ్, "ప్రతిజ్ఞా సిద్ధేః లిఙ్గమ్ ఆశ్మరథ్యః", "ఉత్క్రమిష్యత ఏవం భావాదితి ఔడులోమిః" ఇత్యుపన్యస్య, "అవస్థితేః ఇతి కాశకృత్స్నః" ఇతి హేతురుక్తః.

"తత్ సృష్ట్వా తదేవానుప్రావిశత్ తదనుప్రవిశ్య సచ్చ త్యచ్చాభవత్" ఇత్యాదినా ప్రత్యగాత్మనః ఆత్మతయా అవస్థానాత్ బ్రహ్మణః తత్ శబ్దేన అభిధానం, తత్ సామానాధికరణ్యేన వ్యపదేశశ్చ ఇతి ఉక్తమ్. తథా "వైషమ్య నైర్ఘృణ్యే న సాపేక్షత్వాత్", "న కర్మ అవిభాగాత్ ఇతిచేత్ న అనాదిత్వాత్ ఉపపద్యతే చాపి ఉపలభ్యతే చ" ఇతి దేవ మనుష్యాది విషమ సృష్టేః జీవ కర్మ నిమిత్తత్వం జీవానాం తత్తత్ కర్మ ప్రవాహాణాం చ అనాదిత్వం ప్రతిపాద్య, తత్ అనాదిత్వం చ "నిత్యోనిత్యానాం చేతనశ్చేతనానామ్", "జ్ఞాజ్ఞౌ ద్వౌ" ఇత్యాది శ్రుతిషు ఉపలభ్యతే ఇత్యుక్త్వా, తత్ అనాదిత్వే అపి ప్రలయకాలే చిదచిద్వస్తునోః భోక్తృ భోగ్యయోః నామరూప విభాగ అభావాత్ "ఆత్మావా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీత్", "నాన్యత్ కిఞ్చన మిషత్" ఇత్యాది అనేకత్వ అవధారణమ్ ఉపపద్యతే ఇతి సూత్రకారేణ స్వయమేవ ఉక్తమ్.

తథా చ "న ఆత్మాశ్రుతేః నిత్యత్వాచ్చ తాభ్యః" ఇతి ప్రత్యగాత్మనః నిత్యత్వాత్ అనుత్పత్తిం ఉక్త్వా, "జ్ఞోఽత ఏవ" ఇతి తస్య జ్ఞాతృత్వమేవ స్వరూపమ్ ఇత్యుక్తమ్. "ఉత్క్రాన్తి గతి అగతీనామ్" ఇత్యాదినా అణుత్వం చ ఉక్తమ్. "తద్గుణసారత్వాత్తు తత్ వ్యపదేశః ప్రాజ్ఞవత్", "యావదాత్మ భావిత్వాత్ చ న దోషః తద్దర్శనాత్" ఇతి జ్ఞాతురేవ ఆత్మనః జ్ఞాన శబ్దేన వ్యపదేశో జ్ఞానగుణ సారత్వాత్ జ్ఞానైక నిరూపణీయ స్వభావత్వాత్ చ ఇత్యుక్తమ్. "నిత్యోపలబ్ధి అనుపలబ్ధి ప్రసఙ్గో అన్యతర నియమో వా అన్యథా"

ఇతి జ్ఞానమాత్ర స్వరూపాత్మవాదే, హేత్వన్తరాయత్త జ్ఞానవాదే, సర్వగత ఆత్మవాదే చ దోషః ఉక్తః.

"కర్తా శాస్త్రార్థవత్త్వాత్", "ఉపాదానాత్ విహార ఉపదేశాచ్చ", "వ్యపదేశాచ్చ క్రియాయాం న చేత్ నిర్దేశ విపర్యయః", "ఉపలబ్ధివత్ అనియమః", "శక్తి విపర్యయాత్", "సమాధి అభావాచ్చ", "యథా చ తక్షా ఉభయథా" ఇత్యాత్మనః ఏవ శుభాశుభేషు కర్మసు కర్తృత్వమ్, ప్రకృతేః అకర్తృత్వమ్, ప్రకృతేశ్చ కర్తృత్వే తస్యాః సాధారణత్వేన సర్వేషాం ఫలానుభవ ప్రసజ్గాది చ ప్రతిపాదితమ్. "పరాత్ తు తత్ శ్రుతేః", "కృతప్రయత్న అపేక్షస్తు విహిత ప్రతిషిద్ధా వైయర్థ్యాదిభ్యః" ఇతి ఆత్మనః ఏవ కర్తృత్వం పరమపురుష అనుమతి సహకృతమ్ ఇత్యుక్తమ్.

"అంశో నానావ్యపదేశాత్ అన్యథాచాపి దాశ కితవాదిత్వమ్ అధీయత ఏకే", "మన్త్రవర్ణాత్", "అపి స్మర్యతే", "ప్రకాశాదివత్ తు నైవం పరః", "స్మరన్తి చ" ఇతి, "అనీశయా శోచతి ముహ్యమానః, జుష్టం యదా పశ్యతి అన్యమీశమ్ అస్య మహిమానమితి వీతశోకః", "క్షరన్తు అవిద్యాహ్యమృతం తు విద్యా విద్యావిద్యే ఈశతే యస్తు సోఽన్యః", "ప్రాజ్ఞేనాత్మనా సంపరిష్వక్తో న బాహ్యం కిఞ్చన వేదనాన్తరం", "తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్తి అనశ్నన్ అన్యో అభిచాకశీతి", "జ్ఞాజ్ఞౌ ద్వావజావీశనీశౌ", "పృథగాత్మానం ప్రేరితారం చ మత్వా జుష్టః తతస్తేన అమృతత్వమేతి," "యదా పశ్యః పశ్యతే రుక్మవర్ణం కర్తారమీశం పురుషం బ్రహ్మయోనిం, తదా విద్వాన్

పుణ్యపాపే విధూయ నిరఞ్జనః పరమం సామ్యముపైతి", "సకారణం కరణాధిపాధిపో న చాస్య కశ్చిత్ జనితా నచాధిపః", "యస్సర్వజ్ఞః సర్వవిత్", "పరాస్య శక్తిః వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞాన బల క్రియాచ", "నిష్కలం నిష్క్రియం శాన్తం నిరవద్యం నిరఞ్జనమ్", "నిత్యో నిత్యానాం చేతనశ్చేతనానామ్ ఏకోబహూనాం యో విదధాతి కామాన్", "పతిం విశ్వస్య ఆత్మేశ్వరమ్" ఇత్యాదిషు ప్రత్యగాత్మనః పరమాత్మనశ్చ కర్మవశ్యత్వేన శోచితృత్వేన అసర్వజ్ఞత్వేన ఉపాసనాయత్త ముక్తిత్వేన నిరవద్యత్వేన సర్వజ్ఞత్వేన సత్య సంకల్పత్వేన సర్వేశ్వరత్వేన సమస్త కల్యాణగుణాకరత్వాదినా చ స్వరూపస్య స్వభావస్య నానాత్వ వ్యపదేశాత్, తయోః ఏవ, "తత్త్వమసి", "అయమాత్మా బ్రహ్మ", "యోఽసౌ సోఽహం యోఽహం సోఽసౌ", "అథ యో అన్యాం దేవతాముపాస్తే అన్యో అసౌ అన్యో అహమస్మీతి న సవేద", "అకృత్స్నో హ్యేషః .... ఆత్మేత్యేవ ఉపాసీత", "బ్రహ్మదాశా బ్రహ్మదాసా బ్రహ్మమే కితవాః" ఇతి చ సర్వ జీవాత్మ వ్యాపిత్వేన అభేద వ్యపదేశాచ్చ.

ఉభయ వ్యపదేశ అవిరోధేన పరమాత్మాంశో జీవాత్మేతి అభ్యుపగన్తవ్యమ్. న కేవలం న్యాయసిద్ధమ్ ఇదం శ్రుతి స్మృతిభ్యాం చ అంశత్వముక్తం జీవాత్మనః, "పాదోఽస్యవిశ్వాభూతాని", "మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూత స్సనాతనః" ఇతి.

అంశత్వం నామ ఏకవస్తు ఏకదేశత్వమ్. తథా సతి ఉభయోః ఏకవస్తుత్వేన అవిరోధో న స్యాత్ ఇతి ఆశఙ్క్య, "ప్రకాశాదివత్ తు

నైవం పరః" ఇతి పరిహరతి. అన్య విశేషణతైక స్వభావ ప్రకాశ జాతి గుణ శరీర విశిష్ట అనగ్ని వ్యక్తి గుణ్యాత్మనః ప్రతి ప్రకాశ జాతి గుణ శరీరాణాం యథా అంశత్వమ్, ఏవం పరమాత్మానం ప్రత్యగాత్మ శరీరకం ప్రతి ప్రత్యగాత్మనః అంశత్వమ్. ఏవమ్ అంశత్వే యత్ స్వభావో అంశభూతో జీవః, నైవమ్ అంశీ పరమాత్మా, సర్వత్ర విశేషణ విశేష్యయోః స్వరూప స్వభావ భేదాత్. ఏవఞ్చ "కర్తా శాస్త్రార్థవత్వాత్", "పరాత్తు తత్ శ్రుతేః" ఇత్యన్తరోక్తఞ్చ న విరుధ్యతే.

ఏవం ప్రకాశ శరీరవత్ జీవాత్మనామ్ అంశత్వం పరాశరాదయః స్మరంతి చ. ""ఏకదేశస్థితస్య అగ్నేః జ్యోత్స్నా విస్తారిణీ యథా, పరస్య బ్రహ్మణః శక్తిః తథేదమ్ అఖిలం జగత్," "యత్ కిఞ్చిత్ సృజ్యతే యేన, సత్త్వజాతేన వై ద్విజ! తస్య సృజ్యస్య సంభూతౌ, తత్సర్వం వై హరేస్తనుః", "తే సర్వే సర్వ భూతస్య విష్ణోరంశ సముద్భవాః" ఇతి.

అన్యథా, పారమార్థిక అపారమార్థిక ఉపాధి సమాశ్రయణే ప్రత్యగాత్మనః అంశత్వే బ్రహ్మణః ఏవ వేదాన్త నివర్త్యాః సర్వే దోషాః భవేయుః ఇతి "ఆభాసా ఏవ చ" ఇత్యాది సూత్రైః ఉక్తమ్. అతః సర్వదా చిదచిద్వస్తు శరీరతయా తదాత్మభూతమేవ బ్రహ్మ, కదాచిత్ అవిభక్త నామరూప చిదచిద్వస్తు శరీరం తత్ కారణావస్థం, కదాచిత్ చ విభక్త నామ రూప చిదచిత్ వస్తు శరీరం తత్ కార్యావస్థం బ్రహ్మ. సర్వదా చిదచిద్వస్తు శరీరతయా తద్విశిష్టత్వే అపి బ్రహ్మణః

పరిణామిత్వ అపురుషార్థ ఆశ్రయత్వే శరీరభూత చేతనాచేతన వస్తుగతే, ఆత్మభూతం బ్రహ్మ సర్వదా నిరస్త నిఖిల దోష గన్ధీ అనవధికాతిశయ అసఙ్ఖ్యేయ జ్ఞానానన్దాది అపరిమితోదార గుణసాగరమ్ అవతిష్ఠతే ఇతి బ్రహ్మైవ జగన్నిమిత్తమ్ ఉపాదానఞ్చేతి, "యతో వా ఇమాని" ఇత్యాది వాక్యం ప్రతిపాదయత్యేవ ఇతి, "జన్మాద్యస్య యతః" తత్ బ్రహ్మేతి సుష్ఠూక్తమ్.

"సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్ ఏకమేవ అద్వితీయమ్", "తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయ" ఇతి. అస్య చ అయమర్థః, "యస్యాత్మా శరీరం," "యస్యాక్షరం శరీరం, యస్య పృథివీ శరీరం యస్యావ్యక్తం శరీరమ్, ఏష సర్వ భూతాన్తరాత్మా అపహతపాప్మా దివ్యో దేవ ఏకో నారాయణః" ఇత్యాది శ్రుతేః బ్రహ్మణః సర్వదా చిత్ అచిత్ వస్తు శరీరకత్వాత్ సదేవ ఇదమ్ ఇదానీం స్థూల చిదచిద్వస్తు శరీరకత్వేన విభక్త నామరూపమ్, అగ్రే - ప్రలయకాలే, సూక్ష్మదశాపన్న చిత్ అచిత్ వస్తు శరీరతయా నామరూప విభాగ అనర్హమ్ ఏకమేవాసీత్, స్వయమేవ బ్రహ్మ సర్వజ్ఞం సర్వశక్తి నిమిత్తాన్తర అనపేక్షమ్ అద్వితీయం చ అతిష్ఠత్.

"తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయ" ఇతి తత్ నామ రూప విభాగ అనర్హ సూక్ష్మ చిత్ అచిత్ వస్తు శరీరకతయా ఏకమేవ అవస్థితం నామరూప విభాగ అర్హ స్థూలదశాపత్త్యా బహుప్రకారం స్యామ్ ఇతి ఐక్షత. స్యామ్, ప్రజాయేయ ఇతి వ్యష్టి సమష్టి వ్యపదేశః. చిదచితోః

పరస్య చ ప్రలయకాలే అపి వ్యవహార అనర్హ సూక్ష్మ భేదః సర్వైః వేదాన్తిభిః అభ్యుపగతః. అవిద్యాకృత భేదస్య ఉపాధికృత భేదస్య చ అనాదిత్వ అభ్యుపగమాత్. ఇయాంస్తు విశేషః - బ్రహ్మైవ అజ్ఞమ్ ఉపాధి సంబద్ధశ్చేతి సర్వ శ్రుతి స్మృతి న్యాయ విరోధః అన్యేషామ్. తదభావాత్ అవిరోధశ్చ అస్మాకమ్ - ఇతి.

3. శాస్త్ర యోనిత్వాత్.

ఏవం చిదచిద్వస్తు శరీరతయా తద్విశిష్టస్య బ్రహ్మణః ఏవ జగత్ ఉపాదానత్వం నిమిత్తత్వఞ్చ న అనుమాన గమ్యమితి శాస్త్రైక ప్రమాణకత్వాత్ తస్య "యతోవా ఇమాని భూతాని" ఇత్యాది వాక్యం నిఖిల జగదేక కారణం బ్రహ్మ బోధయత్యేవేతి సిద్ధమ్.

4. తత్ తు, సమన్వయాత్.

పురుషార్థతయా అన్వయః సమన్వయః, శాస్త్రాఖ్య ప్రమాణస్య పురుషార్థ పర్యవసాయిత్వే అపి, బ్రహ్మ, స్వస్య పరస్య చ అనుభవితుః అవిశేషేణ స్వరూపేణ గుణైః విభూత్యా చ అనుభూయమానమ్ అనవధిక అతిశయ ఆనన్దరూపమితి పురుషార్థత్వేన అభిధేయతయా అన్వయాత్ బ్రహ్మణః శాస్త్రప్రమాణకత్వమ్ ఉపపన్నతరమ్ ఇతి నిరవద్యం నిఖిల జగదేకకారణం బ్రహ్మ వేదాన్తాః ప్రతిపాదయన్తి ఇత్యుక్తమ్. తస్యైకస్య ఏకదైవ కృత్స్న జగత్ నిమిత్తత్వం తస్యైవ ఉపాదానతయా జగదాత్మకత్వం చ న అనుమానాది గమ్యం ఇతి

శాస్త్రైక ప్రమాణకత్వాత్, తస్య చ అనవధిక అతిశయ ఆనంద రూపతయా పరమపురుషార్థత్వాత్ వేదాన్తాః ప్రతిపాదయన్త్యేవ ఇతి స్థిరీకృతమ్.

అతఃపరం, పాద శేషేణ జగత్కారణతయా ప్రధాన పురుష ప్రతిపాదన అనర్హతయా సర్వజ్ఞం, సత్యసంకల్పం, నిరస్త అవిద్యాది సమస్తదోష గన్ధమ్, అపరిమిత ఉదార గుణసాగరం బ్రహ్మైవ వేదాన్తాః ప్రతిపాదయన్తి ఇత్యుచ్యతే. తత్ర తావత్ ప్రధానం వేదాన్త ప్రతిపాదన అనర్హమ్ ఇత్యాహ.....

5. ఈక్షతేః, న అశబ్దమ్.

అశబ్దమ్ - ఆనుమానికం ప్రధానమ్, న తత్ వేదాన్త వేద్యమ్. కుతః? ఈక్షతేః. "సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్ ఏకమేవ అద్వితీయమ్" ఇతి ప్రస్తుత జగత్కారణ వ్యాపార వాచినః ఈక్షతేః ధాతోః శ్రవణాత్ "తదైక్షత బహుస్యామ్" ఇతి.

6. గౌణశ్చేత్, న, ఆత్మశబ్దాత్.

"తత్తేజ ఐక్షత" ఇత్యాదిషు అచేతనే అపి వస్తుని ఈక్షతిః శ్రూయతే. తత్ర గౌణః. ఏవమత్రాపి ప్రధానే ఏవ ఈక్షతిః గౌణః ఇతి చేత్, నైతత్ ఉపపద్యతే. ప్రస్తుతే సత్ శబ్దవాచ్యే శ్రూయమాణాత్ చేతన వాచినః ఆత్మ శబ్దాత్. "స ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో" ఇతి హి ఉత్తరత్ర శ్రూయతే. తేజః ప్రభృతిషు అపి న గౌణమ్ ఈక్షణమ్.

తేజః ప్రభృతి శబ్దైః అపి తత్తత్ శరీరకం బ్రహ్మైవ అభిధీయతే.

“అనేన జీవేనాత్మనా అనుప్రవిశ్య నామరూపే వ్యాకరవాణి” ఇతి బ్రహ్మాత్మక జీవ అనుప్రవేశాదేవ సర్వస్య వస్తునః నామరూపభాక్త్వాత్. “తత్సృష్ట్వా తదేవానుప్రావిశత్ తదనుప్రవిశ్య సచ్చ త్యచ్చాభవత్, నిరుక్తఞ్చ అనిరుక్తఞ్చ, నిలయనఞ్చ అనిలయనఞ్చ, విజ్ఞానఞ్చ అవిజ్ఞానఞ్చ, సత్యఞ్చ అనృతఞ్చ సత్యమభవత్” ఇతి చేతనమ్ అచేతనఞ్చ పృథక్ నిర్దిశ్య తదుభయమ్ అనుప్రవిశ్య, సత్ త్యత్ శబ్దవాచ్యో అభవత్ ఇతి హి సమాన ప్రకరణే స్పష్టమ్ అభిహితమ్.

7. తత్ నిష్ఠస్య మోక్షోపదేశాత్.

ఇతశ్చ ప్రధానాత్ అర్థాన్తర భూతం సత్ శబ్దాభిహితమ్ జగత్ కారణమ్, సత్ శబ్దాభిహిత తత్త్వనిష్ఠస్య మోక్షోపదేశాత్. “తస్య తావదేవ చిరం యావన్న విమోక్ష్యే అథ సంపత్స్యే” ఇతి హి తత్ నిష్ఠస్య మోక్షః ఉపదిశ్యతే. ప్రధాన కారణ వాదినామ్ అపి హి ప్రధాన నిష్ఠస్య మోక్షో న అభిమతః.

8. హేయత్వ అవచనాత్ చ.

యది ప్రధానమ్ అత్ర వివక్షితమ్, తదా తస్య హేయత్వాత్ అధ్యేయత్వమ్ ఉచ్యేత. న తత్ ఉచ్యతే. మోక్ష సాధనతయా ధ్యేయత్వమేవ అత్ర ఉచ్యతే, “తత్త్వమసి శ్వేతకేతో” ఇత్యాదినా. ఇతశ్చ న ప్రధానమ్.

9. ప్రతిజ్ఞా విరోధాత్.

ఏక విజ్ఞానేన సర్వ విజ్ఞాన ప్రతిజ్ఞా విరోధాత్. సత్ శబ్దవాచ్య తత్త్వజ్ఞానేన తత్ కార్యతయా చేతనాచేతన సర్వ వస్తు జ్ఞానమ్ "యేనాశ్రుతం శ్రుతం భవతి" ఇత్యాదినా ప్రతిజ్ఞాతమ్. తత్ హి ప్రధాన కారణవాదే విరుధ్యతే, చేతనస్య ప్రధానకార్యత్వ అభావాత్. ప్రధానాత్ అర్థాన్తర భూత బ్రహ్మ కారణవాదే చిదచిద్వస్తు శరీరం బ్రహ్మైవ నామరూప విభాగ అవిభాగాభ్యాం కార్యం కారణఞ్చేతి బ్రహ్మజ్ఞానేన కృత్స్నస్య జ్ఞాతతః ఉపపద్యతే. ఇతశ్చ న ప్రధానమ్.

10. స్వ అప్యయాత్

"స్వప్నాన్తం మే సోమ్య విజానీహి" ఇతి యత్రైతత్ పురుషః స్వపితి నామ సతా సోమ్య తదా సంపన్నో భవతి స్వమపీతో భవతి తస్మాదేనం స్వపితి ఇతి ఆచక్షతే స్వంహ్యపీతో భవతి" ఇతి జీవస్య చేతనస్య సుషుప్తస్య సతా సంపన్నస్య స్వాప్యయ వచనాత్ ప్రధానాత్ అర్థాన్తర భూతం సత్ శబ్ద వాచ్యమితి విజ్ఞాయతే. స్వమపీతో భవతి ఆత్మానమేవ జీవో అపీతో భవతి ఇత్యర్థః.

చిద్వస్తు శరీరకం తదాత్మభూతం బ్రహ్మైవ జీవ శబ్దేన అభిధీయతే ఇతి నామరూప వ్యాకరణ శ్రుత్యుక్తమ్. తత్ జీవ శబ్దాభిధేయం పరం బ్రహ్మైవ సుషుప్తి కాలే అపి ప్రలయ కాలే ఇవ నామ రూప పరిష్వఙ్గ అభావాత్, కేవల సత్ శబ్ద అభిధేయమితి

“సతా సోమ్య తదా సంపన్నో భవతి స్వమపీతో భవతి” ఇత్యుచ్యతే. తథా సమాన ప్రకరణే నామ రూప పరిష్వఙ్గ అభావేన ప్రాజ్ఞేనైవ పరిష్వఙ్గాత్ “ప్రాజ్ఞేనాత్మనా సంపరిష్వక్తో న బాహ్యం కిఞ్చన వేదనాన్తరమ్” ఇత్యుచ్యతే. ఆమోక్షాత్ జీవస్య నామ రూప పరిష్వఙ్గాత్ ఏవ హి స్వవ్యతిరిక్త విషయ జ్ఞానోదయః, సుషుప్తి కాలే హి నామరూపే విహాయ, సతా సంపరిష్వక్తః, పునరపి జాగర దశాయాం నామ రూపే పరిష్వజ్య, తత్తత్ నామ రూపో భవతీతి శ్రుత్యన్తరే స్పష్టమ్ అభిధీయతే. యథా, “సు(షు)ప్తః.. స్వప్నం న కథంచన పశ్యతి, అథాస్మిన్ ప్రాణ ఏవైకధా భవతి..... ఏతస్మాత్ ఆత్మనః ప్రాణాః యథా ఆయతనం విప్రతిష్ఠన్తే”, తథా “త ఇహ వ్యాఘ్రో వా సింహో వా వృకో వా వరాహో వా... యద్యత్ భవన్తి తథా భవన్తి” ఇతి.

11. గతి సామాన్యాత్.

సకలోపనిషత్ గతి సామాన్యాత్ అస్యామ్ అపి ఉపనిషది న ప్రధానం కారణమితి జ్ఞాయతే. “ఆత్మావా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీత్, నాన్యత్ కిఞ్చన మిషత్, స ఈక్షత లోకాన్ను సృజా ఇతి, స ఇమాల్లోకాన్ అసృజత”, “తస్మాద్వా ఏతస్మాత్ ఆత్మన ఆకాశః సంభూతః”, “సకారణం కరణాధిపాధిపో న చాఽస్య కశ్చిత్ జనితా నచాధిపః” ఇత్యాది సకల ఉపనిషత్సు సర్వేశ్వరః ఏవ హి జగత్కారణమ్ ఇతి ప్రతిపాద్యతే.

12. శ్రుతత్వాత్ చ.

శ్రుతమ్ ఏవ హి అస్యామ్ ఉపనిషది “ఆత్మతః ప్రాణః...

ఆత్మతః ఆకాశః" ఇత్యాదౌ ఆత్మనః ఏవ సర్వోత్పత్తిః. అతః ప్రధానాత్ అచేతనాత్ అర్థాన్తర భూతః సర్వజ్ఞః పురుషోత్తమః ఏవ జగత్కారణం బ్రహ్మేతి స్థితమ్.

13. ఆనన్దమయః అభ్యాసాత్.

యద్యపి ప్రధానాత్ అర్థాన్తర భూతస్య ప్రత్యగాత్మనః చేతనస్య ఈక్షణ గుణయోగః సంభవతి. తథా అపి ప్రత్యగాత్మా బద్ధో ముక్తశ్చ న జగత్కారణమ్. "తస్మాద్వా ఏతస్మాత్ ఆత్మన ఆకాశః సంభూతః" ఇత్యారభ్య, "తస్మాద్వా ఏతస్మాత్ విజ్ఞాన మయాత్, అన్యోఽన్తర ఆత్మా ఆనన్దమయః" ఇత్యస్య ఆనన్దమయత్వ ప్రతిపాదనాత్, కారణతయా వ్యపదిష్టో అయమ్ ఆనన్దమయః ప్రత్యగాత్మనో అర్థాన్తరభూతః సర్వజ్ఞః పరమాత్మా ఏవ. కుతః? అభ్యాసాత్ - ఆనన్దమయస్య నిరతిశయ దశాశిరస్క ఆనన్దమయత్వేన అభ్యాసాత్. "తేయే శతం ప్రజాపతేః ఆనన్దాః స ఏకో బ్రహ్మణ ఆనన్దః," "యతో వాచో నివర్తన్తే, అప్రాప్య మనసా సహ, ఆనన్దం బ్రహ్మణో విద్వాన్, న బిభేతి కుతశ్చన" ఇతి హి వేద్యత్వేన అయమ్ ఆనన్దమయో అనవధిక అతిశయో అభ్యస్యతే.

14. వికారశబ్దాత్ న ఇతి చేత్, న, ప్రాచుర్యాత్.

"స వా ఏష పురుషో అన్నరసమయః" ఇతి వికారార్థ మయట్ ప్రకరణాత్, "ఆనన్ద మయః" ఇత్యస్యాపి వికారార్థత్వం ప్రతీయతే.

అతః అయమ్ ఆనన్దమయః న అవికార రూపః పరమాత్మా ఇతి చేత్ న, అర్థవిరోధాత్, ప్రాచుర్యార్థ ఏవ అయం మయట్ ఇతి విజ్ఞాయతే. "తస్మాద్వా ఏతస్మాత్ ఆత్మన ఆకాశః సంభూతః" ఇతి హి అవికార ఆత్మా ప్రకృతః ప్రకరణే చ వికారార్థత్వం ప్రాణమయః ఏవ పరిత్యక్తమ్. ఉక్తేన న్యాయేన ఆనన్ద ప్రాచుర్యాత్ పరమపురుషః ఏవ అయం ఆనన్దమయః.

15. తత్ హేతు వ్యపదేశాత్ చ.

"ఏష హ్యేవ ఆనన్దయాతి" ఇతి జీవాన్ ప్రతి ఆనన్ద హేతుః అయమ్ ఆనన్దమయో వ్యపదిశ్యతే. అతశ్చ అయం న ప్రత్యగాత్మా.

16. మాన్త్రవర్ణికమేవ చ గీయతే.

"సత్యం జ్ఞానమనన్తం బ్రహ్మ" ఇతి మన్త్ర వర్ణోదితమేవ "తస్మాద్వా ఏతస్మాత్" ఇత్యాదినా ఆనన్దమయః ఇతి గీయతే. అతశ్చ న ప్రత్యగాత్మా.

17. న ఇతరః, అనుపపత్తేః.

ఇతరః - ప్రత్యగాత్మా మన్త్రవర్ణోదితః ఇతి న ఆశఙ్కనీయమ్. "సో అశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్ సహ, బ్రహ్మణా విపశ్చితా" ఇతి ప్రత్యగాత్మనో బద్ధస్య ముక్తస్య చ ఈదృశ విపశ్చిత్త్వ అనుపపత్తేః. "సో అకామయత, బహుస్యాం ప్రజాయేయ" ఇతి విచిత్ర స్థిర త్రస

రూప బహు భవన సఙ్కల్ప రూపమిదం విపశ్చిత్త్వమ్ ఇతి హి ఉత్తరత్ర వ్యజ్యతే. ముక్తస్య సర్వజ్ఞస్యాపి జగత్ వ్యాపార అభావాత్ ఈదృశ విపశ్చిత్త్వ అసమ్భవః.

ఇతశ్చ ....

18. భేద వ్యపదేశాత్ చ.

"తస్మాద్వా ఏతస్మాత్ విజ్ఞానమయాత్, అన్యో అన్తర ఆత్మా ఆనన్దమయః" ఇతి హి విజ్ఞాన మయాత్ ప్రత్యగాత్మనః భేదేన అయమ్ ఆనన్దమయో వ్యపదిశ్యతే. న చ విజ్ఞానమయ విషయతయా ఉదాహృత శ్లోకే "విజ్ఞానం యజ్ఞం తనుతే" ఇతి వ్యపదేశాత్ విజ్ఞానమయో బుద్ధిమాత్రమ్ ఇతి ఆశఙ్కనీయమ్. యతః సూత్రకారః ఏవ ఇమామ్ ఆశఙ్కాం పరిహరిష్యతి. "వ్యపదేశాచ్చ క్రియాయామ్ న చేత్ నిర్దేశ విపర్యయః" ఇతి. "విజ్ఞానం యజ్ఞం తనుతే" ఇతి యజ్ఞాది క్రియాయామ్ జీవస్య కర్తృత్వ వ్యపదేశాత్ చ జీవః కర్తా. విజ్ఞాన శబ్దేన జీవస్య అవ్యపదేశే బుద్ధిమాత్ర వ్యపదేశే చ విజ్ఞానేన ఇతి నిర్దేశ విపర్యయః స్యాత్, బుద్ధేః కరణత్వాత్ ఇతి.

ఇతశ్చ ....

19. కామాత్ చ న అనుమానాపేక్షా.

"సో అకామయత, బహుస్యామ్" ఇతి స్వకామాదేవ అస్య జగత్ సర్గః శ్రూయతే. ప్రత్యగాత్మనో హి యస్య కస్యచిత్ సర్గే అనుమాన అపేక్షా దృశ్యతే. అనుమాన గమ్యం ప్రధానమ్, అనుమానమ్.

20. అస్మిన్ అస్య చ తద్యోగం శాస్తి.

అస్మిన్ - ఆనన్దమయే, అస్య - ప్రత్యగాత్మనః. ఆనన్దయోగం శాస్తి. "రసో వై సః రసం హ్యేవాయం లబ్ధ్వా ఆనన్దీ భవతి" ఇతి. అతః ప్రత్యగాత్మనః అర్థాన్తర భూతః సర్వజ్ఞః పురుషోత్తమః జగత్కారణభూతః ఆనన్దమయః.

21. అన్తః, తద్ధర్మ ఉపదేశాత్.

అయం జగత్కారణ భూతః విపశ్చిత్ ఆనన్దమయః, కశ్చిత్ ఉపచిత పుణ్యవిశేషో జీవవిశేషః దేహయోగాత్ విజ్ఞాయతే, నాయం పరమాత్మేతి న ఆశఙ్కనీయమ్. "య ఏషో అన్తరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషః" ఇత్యాదౌ శ్రూయమాణః పురుషాకారః పరమాత్మా ఏవ. కుతః ? తద్ధర్మ ఉపదేశాత్. "స ఏష సర్వేషాం లోకానామీశః సర్వేషాం కామానామ్", "తస్య ఉదితి నామ స ఏష సర్వేభ్యః పాప్మభ్యః ఉదితః" ఇతి నిరుపాధిక సర్వలోక సర్వకామేశత్వం స్వతః ఏవ అకర్మవశ్యత్వం చ ప్రత్యగాత్మనః అర్థాంతర భూతస్య హి పరమ పురుషస్యైవ ధర్మః.

"వేదాహమేతం పురుషం మహాన్తమ్, ఆదిత్య వర్ణం తమసః పరస్తాత్" ఇత్యాదిషు త్రిగుణాత్మక ప్రకృత్యనన్తర్గతా ప్రాకృత స్వ అసాధారణ రూపవత్త్వఞ్చ జ్ఞానాది గుణవత్ తస్యైవ హి శ్రూయతే. జ్ఞానాదయః అపి "సత్యం జ్ఞానమనన్తం బ్రహ్మ", "యస్సర్వజ్ఞః

సర్వవిత్”, “పరాఽస్యశక్తిః వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞాన బల క్రియాచ” ఇత్యాదిషు శ్రుతత్వాత్ తస్య గుణాః విజ్ఞాయన్తే.

తథా, “ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్” ఇత్యాదిషు అప్రాకృత స్వ అసాధారణ రూప శ్రవణాత్ తద్వత్తా చ విజ్ఞాయతే. తదేతత్ వాక్యకారశ్చ ఆహ - “హిరణ్మయః పురుషో దృశ్యతే” ఇతి, ప్రాజ్ఞః సర్వాన్తరః స్యాత్ లోక కామేశోపదేశాత్ తథోదయాత్ పాప్మనామ్ ఇత్యుక్త్వా, తద్రూపస్య కార్యత్వం మాయామయత్వం వా ఇతి విచార్య, “స్యాత్ రూపం కృతకం అనుగ్రహార్థం తచ్చేతసామ్ ఐశ్వర్యాత్” ఇతి నిరసనీయం మతమ్ ఉపన్యస్య, “రూపం వా అతీంద్రియమ్ అన్తఃకరణ ప్రత్యక్ష నిర్దేశాత్” ఇతి.

వ్యాఖ్యాతం చ ద్రమిడాచార్యైః “న వా మాయా మాత్రమ్ అఞ్జసైవ విశ్వసృజో రూపమ్, తత్తు న చక్షుషా గ్రాహ్యమ్, మనసా తు అకలుషేణ సాధనాన్తరవతా గృహ్యతే”, “న చక్షుషా గృహ్యతే నాపి వాచా”, “మనసా తు విశుద్ధేన” ఇతి శ్రుతేః, న హి అరూపాయాః దేవతాయాః రూపమ్ ఉపదిశ్యతే. యథా భూతవాది హి శాస్త్రమ్. యథా “మాహా రజతం వాసః”, “వేదాహమేతం పురుషం మహాన్తమ్, ఆదిత్య వర్ణం” ఇతి ప్రకరణాన్తర నిర్దేశాత్ ఇతి. “సాక్షిణ ఇతి హిరణ్మయః” ఇతి రూప సామాన్యాత్ చన్ద్రముఖవత్ ఇతి చ వాక్యమ్. తత్ చ వ్యాఖ్యాతం తైరేవ - “న మయట్ అత్ర వికారమాదాయ ప్రయుజ్యతే, అనారభ్యత్వాత్ ఆత్మనః” ఇత్యాదినా.

అతః ప్రధానాత్ ప్రత్యగాత్మనశ్చ అర్థాన్తరభూతో నిరుపాధిక విపశ్చిత్ అనవధికాతిశయ ఆనన్దో అప్రాకృత స్వ అసాధారణ దివ్యరూపః పురుషోత్తమః పరం బ్రహ్మ జగత్కారణమితి వేదాన్తైః ప్రతిపాద్యతే ఇతి నిరవద్యమ్.

22. భేద వ్యపదేశాత్ చ, అన్యః.

"య ఆదిత్యే తిష్ఠన్ ఆదిత్యాదన్తరో యమాదిత్యో న వేద యస్య ఆదిత్యః శరీరం య ఆదిత్యమన్తరో యమయతి స త ఆత్మా అన్తర్యామ్యమృతః" ఇత్యధిదైవతమ్, "యశ్చక్షుషి తిష్ఠన్" ("య ఆత్మని తిష్ఠన్") ఇత్యధ్యాత్మమ్, "యస్సర్వేషు లోకేషు తిష్ఠన్" ఇత్యధిలోకమ్, "యస్సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠన్" ఇత్యధిభూతమ్, "యస్సర్వేషు వేదేషు తిష్ఠన్" ఇత్యధివేదమ్, "యస్సర్వేషు యజ్ఞేషు తిష్ఠన్" ఇత్యధి యజ్ఞమ్ - ఇత్యన్తర్యామి బ్రాహ్మణే. సుబాలోపనిషది చ "యః పృథివీమన్తరే సఞ్చరన్" ఇత్యారభ్య, "యో అవ్యక్తమన్తరే సఞ్చరన్ ....., యో అక్షరమన్తరే సఞ్చరన్ ....., యో మృత్యుమన్తరే సఞ్చరన్, యస్య మృత్యుశ్శరీరమ్, యం మృత్యుర్న వేద, ఏష సర్వ భూతాన్తరాత్మా అపహతపాప్మా దివ్యో దేవ ఏకో నారాయణః" ఇతి సర్వదేవ, సర్వ లోక, సర్వ భూత, సర్వ వేద, సర్వ యజ్ఞ, సర్వాత్మో పరి వర్తమానతయా తత్తత్ శరీరతయా, తత్తత్ అన్తరాత్మతయా, తత్తత్ వేద్యతయా, తత్తత్ నియన్తృతయా చ ఏభ్యః సర్వేభ్యః భేద

వ్యపదేశాత్ చ అయమపహతపాప్మా నారాయణః ప్రధానాత్ ప్రత్యగాత్మనశ్చ అర్థాన్తరభూతో నిఖిల జగదేక కారణమ్ ఇతి సిద్ధమ్.

23, 24. ఆకాశః తల్లిఙ్గాత్, అత ఏవ ప్రాణః.

"సర్వాణి హ వా ఇమాని భూతాని ఆకాశాత్ ఏవ సముత్పద్యన్తే, ఆకాశం ప్రతి అస్తం యన్తి", "సర్వాణి హ వా ఇమాని భూతాని ప్రాణమేవ అభిసంవిశన్తి ప్రాణమేవ అభ్యుజ్జిహతే" ఇత్యాదౌ, "సదేవ సోమ్య ఇదమగ్ర ఆసీత్", ఇత్యాదినా సామాన్యేన నిర్దిష్టస్య జగత్కారణస్య భూతాకాశ ప్రాణ సహచారి జీవ వాచి శబ్దాభ్యాం విశేష నిర్ణయ శఙ్కాయామ్ "సర్వాణి హ వా ఇమాని భూతాని" ఇతి ప్రసిద్ధవత్ నిర్దిశ్యమానాత్ జగత్కారణత్వాది లిఙ్గాత్ భూతాకాశ జీవాభ్యామ్ అర్థాన్తరభూతః పరమపురుషః ఏవ అత్ర ఆకాశ ప్రాణ శబ్ద నిర్దిష్టః ఇతి నిశ్చీయతే.

తత్ ప్రసిద్ధిస్తు - బహు భవన రూప ఈక్షణ అనవధిక అతిశయానన్ద జీవానన్ద హేతుత్వ విజ్ఞానమయ విలక్షణత్వ నిఖిల భువన భయాభయ హేతుత్వ సర్వలోక సర్వకామేశత్వ సర్వపాప్మోదయ అప్రాకృత స్వ అసాధారణ రూప విశిష్టస్య, రవికర వికసిత పుణ్డరీక నయనస్య, సర్వజ్ఞస్య, సత్యసఙ్కల్పస్య, కరణాధిపాధిపస్య, పరమ పురుషస్యైవ నిఖిల జగదేక కారణత్వాత్ ఇతి స ఏవ ఆకాశ ప్రాణశబ్దాభ్యాం జగత్ కారణత్వేన అభిధీయతే ఇతి నిర్ణయః యుక్త ఏవ.

25. **జ్యోతిః, చరణ అభిధానాత్.**

"అథ యదతః పరోదివో జ్యోతిః దీప్యతే విశ్వతః పృష్ఠేషు సర్వతః పృష్ఠేషు అనుత్తమేషు ఉత్తమేషు లోకేషు ఇదం వా వ తద్యదిదమ్ అస్మిన్ అన్తః పురుషే జ్యోతిః" ఇత్యత్ర సర్వస్మాత్ పరత్వేన నిర్దిశ్యమానతయా సకల కారణ భూత జ్యోతిషః కౌక్షేయ జ్యోతిష ఐక్యాభిధానాత్, స్వవాక్యే విరోధి లిఙ్గ అదర్శనాచ్చ, ప్రసిద్ధమేవ జ్యోతిః జగత్కారణత్వేన ప్రతిపాద్యతే ఇతి శఙ్కాయామ్, యద్యపి స్వవాక్యే విరోధి లిఙ్గం న దృశ్యతే, తథా అపి పూర్వస్మిన్ వాక్యే. "పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని, త్రిపాదస్యామృతం దివి" ఇతి ప్రతిపాదితస్య సర్వ భూత చరణస్య పరమపురుషస్యైవ ద్యు సమ్బన్ధితయా అత్రాపి ప్రత్యభిజ్ఞానాత్ స ఏవ జ్యోతిః శబ్దేన సర్వస్మాత్ పరత్వేన సకల కారణతయా అభిధీయతే. అస్య చ కౌక్షేయ జ్యోతిష ఐక్యాభిధానం ఫలాయ ఉపదిశ్యతే ఇతి న కశ్చిత్ విరోధః. అఖిల జగదేక కారణభూతః పరమపురుషః అప్రాకృత స్వ అసాధారణ దివ్యవర్ణః, దివ్యరూపః, తమసః పరస్తాత్ వర్తతే ఇతి తస్యైవ నిరతిశయ దీప్తి యోగాత్ జ్యోతిశ్శబ్ద అభిధేయత్వం విశ్వతః పృష్ఠేషు, సర్వతః పృష్ఠేషు, అనుత్తమేషు ఉత్తమేషు లోకేషు వాసశ్చ యుజ్యతే ఏవ.

26. ఛన్దోఽభిధానాత్ న ఇతిచేత్, న. తథా చేతోఽర్పణ నిగమాత్. తథా హి దర్శనమ్.

పూర్వత్ర ""గాయత్రీ వా ఇదం సర్వమ్" ఇతి గాయత్ర్యాఖ్యః

ఛన్దః ప్రస్తుతమితి న అత్ర పరమపురుష అభిధానమ్ ఇతి చేత్, నైతత్. పరమపురుషస్యైవ గాయత్రీ సాదృశ్యస్య అనుసన్ధాన ఉపదేశత్వాత్, తస్య ఛన్దో మాత్రస్య సర్వ భూతాత్మకత్వ అనుపపత్తేః ఏవ ఇతి నిగమ్యతే. అన్యత్రాపి హి అన్యస్య ఛన్దః సాదృశ్యాత్ ఛన్దో నిర్దేశో దృశ్యతే. "తేవా ఏతే పంచాన్యే" ఇత్యారభ్య, "సైషా విరాట్" ఇత్యాదౌ.

27. భూతాది పాద వ్యపదేశ ఉపపత్తేశ్చ ఏవమ్.

భూత పృథివీ శరీర హృదయైః చతుష్పదేతి వ్యపదేశశ్చ పరమపురుషే గాయత్రీ శబ్దనిర్దిష్టే హి ఉపపద్యతే ఇతి పూర్వోక్త ప్రకారః ఏవ సమఞ్జసః.

28. ఉపదేశ భేదాత్ న ఇతి చేత్, న. ఉభయస్మిన్ అపి అవిరోధాత్.

పూర్వత్ర "త్రిపాదస్యామృతం దివి" ఇతి పరమపురుషో వ్యపదిశ్యతే. అత్ర "అథ యదతః పరో దివః" ఇతి పఞ్చమ్యా నిర్దిష్టః ద్యు సమ్బన్ధి జ్యోతిః ఇతి న ప్రత్యభిజ్ఞా ఇతి చేత్, నైతత్. ఉభయస్మిన్ అపి వ్యపదేశే విరోధ అభావాత్. యథా వృక్షాగ్రే శ్యేనః, వృక్షాగ్రాత్ పరతః శ్యేనః ఇతి వ్యపదేశః. అత్ర దివః పరత్వమేవ ఉభయత్ర వివక్షితమ్ ఇత్యర్థః.

29. ప్రాణః, తథా అనుగమాత్.

ఆత్మనాం హితతమ రూప మోక్షసాధన ఉపాసన కర్మతయా

ప్రజ్ఞాత జీవభావస్య ఇంద్రస్య "ప్రాణోఽస్మి ప్రజ్ఞాత్మా తం మామ్ ఆయురమృతమ్ ఇత్యుపాస్స్వ" ఇతి విధానాత్ సః ఏవ జగత్కారణమ్. కారణ ఉపాసనం హి మోక్ష సాధనమ్, "తస్య తావదేవ చిరం యావత్ న విమోక్ష్యే అథ సంపత్స్యే" ఇతి శ్రుతేః, ఇతి న ఆశఙ్కనీయమ్. ప్రాణశబ్ద సమానాధికరణ ఇంద్ర శబ్ద నిర్దిష్టో జీవాత్ అర్థాన్తరభూత ఉక్తలక్షణః పరమాత్మా ఏవ. కుతః? తథా అనుగమాత్. పరమాత్మా అసాధారణ ఆనన్ద అజర అమృతాదిషు అస్య ఇంద్ర ప్రాణ శబ్ద నిర్దిష్టస్య అనుగమో హి దృశ్యతే "స ఏష ప్రాణ ఏవ ప్రజ్ఞాత్మా ఆనన్దో అజరో అమృతః" ఇతి.

30. న వక్తుః, ఆత్మోపదేశాత్ ఇతిచేత్, అధ్యాత్మ సమ్బన్ధ భూమా హి అస్మిన్.

ఉపక్రమే హి "మామేవ విజానీహి" ఇతి త్వాష్ట్ర వధాదినా ప్రజ్ఞాత జీవభావస్య ఇంద్రస్య ఉపదేశాత్, ఉపసంహారః తదనుగుణో వర్ణనీయః ఇతిచేత్, నైతత్. అధ్యాత్మ సంబన్ధ భూమా హి అస్మిన్. అధ్యాత్మమ్ - పరమాత్మ ధర్మః. పరమాత్మ ధర్మ సమ్బన్ధ బహుత్వమ్ అస్మిన్ ఇంద్ర శబ్దాభిధేయే వాక్యోపక్రమ ప్రభృతి ఉపసంహారాత్ దృశ్యతే "యం త్వం మనుష్యాయ హితతమం మన్యసే" ఇతి హితతమ ఉపాసనం ప్రారబ్ధమ్. తత్ చ పరమాత్మ ధర్మః, "తమేవం విద్వాన్ అమృత ఇహ భవతి, నాన్యః పన్థాః" ఇత్యాది శ్రుతేః. తథా

“ఏష ఏవ సాధు కర్మ కారయతి” ఇత్యాదినా సర్వస్య కారయితృత్వమ్, “ఏవమేవైతా భూతమాత్రాః” ఇత్యారభ్య “ప్రజ్ఞామాత్రాః ప్రాణేష్వర్పితాః” ఇతి సర్వ ఆధారత్వం, తథా ఆనన్దాదయశ్చ “ఏష లోకాధిపతిః” ఇత్యాదినా సర్వేశ్వరత్వఞ్చ.

31. శాస్త్రదృష్ట్యాతు ఉపదేశో వామదేవవత్.

నామ రూప వ్యాకరణాది శాస్త్రాత్ సర్వశబ్దైః పరమాత్మా ఏవ అభిధీయతే ఇతి దృష్ట్యా తత్ జ్ఞాపనాయ అయం ఇంద్ర శబ్దేన పరమాత్మా ఉపదేశః. శాస్త్రస్థాః హి వామదేవాదయః తథైవ వదన్తి - “తద్ధైతత్ పశ్యన్ ఋషిః వామదేవః ప్రతిపేదే అహం మనురభవం సూర్యశ్చ” ఇతి.

32. జీవ ముఖ్యప్రాణ లిఙ్గాత్ న ఇతిచేత్, న. ఉపాసా త్రైవిధ్యాత్ ఆశ్రితత్వాత్ ఇహ తద్యోగాత్.

“త్రిశీర్షాణం త్వాష్ట్రమహనమ్”, “యావత్ హి యస్మిన్ శరీరే ప్రాణో వసతి తావదాయుః” ఇత్యాది జీవ లిఙ్గమ్, ముఖ్య ప్రాణ లిఙ్గం చ అస్మిన్ దృశ్యతే ఇతి నైవమ్ ఇతిచేత్, న. ఉపాసా త్రైవిధ్యాత్ హేతోః. జీవశబ్దేన ప్రాణశబ్దేన చ పరమాత్మనః అభిధానమ్. అన్యత్రాపి పరమాత్మనః స్వరూపేణ ఉపాసనం, భోక్తృ శరీరకత్వేన, భోగ్యభోగోపకరణ శరీరకత్వేన ఇతి త్రివిధం పరమాత్మోపాసనమ్ ఆశ్రితమ్. యథా “సత్యం జ్ఞానమనన్తం బ్రహ్మ” ఇతి స్వరూపేణ,

“తదనుప్రవిశ్య, సత్ చ త్యత్ చ అభవత్” ఇత్యాది “సత్యం చ అనృతఞ్చ సత్యమభవత్” ఇతి భోక్తృ శరీరకత్వేన భోగ్యభోగోపకరణ శరీరకత్వేన చ ఇహాపి తత్సంభవాత్ ఏవమ్ ఉపదేశః. “జన్మాద్యస్య యతః” ఇత్యాదిషు సత్, బ్రహ్మ, ఆత్మా ఇతి సామాన్య శబ్దైః హి జగత్కారణం ప్రకృతి పురుషాభ్యామ్ అర్థాన్తరభూతమ్ ఇతి సాధితమ్. “జ్యోతిః చరణాభిధానాత్ ” ఇత్యస్మిన్ సూత్రే పురుషసూక్త ఉదితో మహాపురుషో జగత్ కారణమితి విశేషతః నిర్ణీతమ్. సః ఏవ ప్రజ్ఞాత జీవ వాచిభిః ఇంద్రాది శబ్దైః అపి క్వచిత్ క్వచిత్ శాస్త్ర దృష్ట్యా, తత్తత్ శరీరకతయా చ ఉపాస్యత్వాయ ఉపదిశ్యతే ఇతి “శాస్త్రదృష్ట్యాతు ఉపదేశో వామదేవవత్” ఇతి ఉపాసా త్రైవిధ్యాత్, ఇతి సాధితమ్.

ఇతి శ్రీ భగవత్ రామానుజ విరచితే

శ్రీ వేదాన్త సారే

ప్రథమస్య అధ్యాయస్య ప్రథమః పాదః.

———

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ వేదాన్త సారః

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయః పాదః

33. సర్వత్ర ప్రసిద్ధ ఉపదేశాత్.

"సర్వం ఖల్విదమ్" ఇతి నిర్దిష్టేన సామానాధికరణ్యేన నిర్దిష్టం బ్రహ్మ పరమాత్మా. కుతః? ప్రసిద్ధ ఉపదేశాత్. "తజ్జలాన్" ఇతి హేతుతః సర్వాత్మకత్వ ఉపదేశాత్ ఇత్యర్థః. ప్రసిద్ధం హి హేతుతయా వ్యపదిశ్యతే, సకలోపనిషత్సు బ్రహ్మైవ హి జగత్ జన్మ, లయ, జీవన హేతుతయా ప్రసిద్ధమ్. "యతో వా ఇమాని" ఇత్యాదిషు.

34. వివక్షిత గుణ ఉపపత్తేః చ.

మనోమయత్వ సత్యసఙ్కల్పత్వాదయో వివక్షిత గుణాః బ్రహ్మణి ఏవ ఉపపద్యన్తే.

35. అనుపపత్తేః తు న శారీరః.

దుఃఖమిశ్ర పరిమిత సుఖలవ భాగిని శారీరే తు ఏషాం గుణానామ్ అనుపపత్తేః, న శారీరో అయమ్.

36. కర్మ కర్తృ వ్యపదేశాత్ చ.

"ఏతమితః ప్రేత్య అభిసంభవితాస్మి" ఇతి అభిసంభావ్య

అభిసంభవితృత్వేన ప్రస్తుత బ్రహ్మ జీవయోః వ్యపదేశాత్ అభిసంభావ్యం బ్రహ్మ జీవాత్ అర్థాన్తరమ్.

37. శబ్ద విశేషాత్.

"ఏష మే ఆత్మా అన్తర్హృదయే" ఇతి షష్ఠ్యా ప్రథమయా చ జీవో బ్రహ్మ చ వ్యపదిశ్యతే. తతశ్చ అర్థాన్తరమ్.

38. స్మృతేః చ.

అత్రాపి ప్రథమయా నిర్దిష్టః పురుషోత్తమః ఇతి నిశ్చీయతే. "సర్వస్య చ అహం హృది సన్నివిష్టః" ఇతి హి స్మృతిః.

39. అర్భకౌకస్త్వాత్, తత్ వ్యపదేశాత్ చ న ఇతిచేత్, న.
నిచాయ్యత్వాత్ ఏవం వ్యోమవత్ చ.

"ఏష మే ఆత్మా అన్తః హృదయే అణీయాన్ వ్రీహేః" ఇత్యాదినా అల్పాయతనత్వాత్, స్వరూప అల్పత్వస్య వ్యపదేశాత్ చ, న అయం పరః ఇతిచేత్, న, ఉపాస్యత్వాత్ హేతోః తథా వ్యపదేశః, న తు స్వరూప అల్పత్వేన. వ్యోమవత్, స్వరూపమహత్వం చ అత్రైవ వ్యపదిశ్యతే "జ్యాయాన్ పృథివ్యాః జ్యాయాన్ అన్తరిక్షాత్" ఇత్యాదినా.

40. సమ్భోగ ప్రాప్తిః ఇతి చేత్, న, వైశేష్యాత్.

పరో అపి అన్తః శరీరే వసతి చేత్, జీవవత్ సుఖదుఃఖోపభోగ ప్రాప్తిః స్యాత్ ఇతి చేత్, న, హేతు వైశేష్యాత్. పరస్య హి ఛన్దతః జీవరక్షాయై శరీర అన్తర్వాసః.

41. అత్తా చరాచర గ్రహణాత్.

"యస్య బ్రహ్మ చ క్షత్రం చ ఉభే భవత ఓదనః, మృత్యుః యస్య ఉపసేచనమ్ క ఇత్థా వేద యత్ర సః" ఇత్యత్ర ఓదన ఉపసేచన సూచితః అత్తా పరమపురుషః, బ్రహ్మ క్షత్ర ఉపలక్షితస్య చరాచరస్య కృత్స్నస్య మృత్యు ఉపసేచనత్వేన అదనీయతయా గ్రహణాత్.

42. ప్రకరణాత్ చ.

"మహాన్తం విభుమాత్మానం మత్వా ధీరో న శోచతి, నాయమాత్మా ప్రవచనేన లభ్యః" ఇత్యాదినా పరస్యైవ ప్రకృతత్వాత్ స ఏవ అయమ్.

43. గుహాం ప్రవిష్టౌ ఆత్మానౌ హి తత్ దర్శనాత్.

అనన్తరమ్ "ఋతం పిబన్తౌ సుకృతస్య లోకే గుహాం ప్రవిష్టౌ పరమే పరార్ధ్యే" ఇత్యాదినా జీవ పరమాత్మానౌ ఏవ ప్రయోజ్య ప్రయోజకభావేన కర్మఫల అశనే అన్వయాత్ ఉపదిష్టౌ. తయోః ఏవ అస్మిన్ ప్రకరణే గుహా ప్రవేశ దర్శనాత్, "తం దుర్దర్శం గూఢం అనుప్రవిష్టం గుహా హితమ్" ఇతి పరస్య, "యా ప్రాణేన సంభవత్యదితిః దేవతా మయీ, గుహాం ప్రవిశ్య తిష్ఠన్తీ" ఇతి జీవస్య, కర్మఫల అదనాత్ అదితిః జీవః.

44. విశేషణాత్ చ.

జీవ పరావేవ హి సర్వత్ర అస్మిన్ ప్రకరణే విశేష్యేతే, "న జాయతే మ్రియతే వా విపశ్చిత్" ఇత్యాదౌ జీవః, "అణోరణీయాన్

మహతో మహీయాన్", "మహాన్తం విభుమాత్మానమ్", "నాయమాత్మా ప్రవచనేన", "విజ్ఞాన సారథిః యస్తు మనః ప్రగ్రహవాన్ నరః, సో అధ్వనః పారమాప్నోతి తద్విష్ణోః పరమంపదమ్" ఇత్యాదిషు పరః, "త్రిపాదస్యామృతం దివి", "అథ యదతః పరోదివో జ్యోతిః దీప్యతే విశ్వతః పృష్ఠేషు సర్వతః పృష్ఠేషు అనుత్తమేషు ఉత్తమేషు లోకేషు" ఇతి విశ్వతః ప్రాకృతాత్ స్థానాత్ పరమ్ విష్ణోః పరస్థానమేవ హి సంసారాధ్వనః పారభూతమ్ ముముక్షుభిః ప్రాప్యమ్. "పరమం పదం సదా పశ్యన్తి సూరయః", "తదక్షరే పరమే వ్యోమన్", "క్షయన్తమస్య రజసః పరాకే", "విశ్వం పురాణం తమసః పరస్తాత్", "తేహ నాకం మహిమానస్సచన్తే, యత్ర పూర్వే సాధ్యాః సన్తి దేవాః" ఇత్యాది సకలోపనిషత్ ప్రసిద్ధమ్.

45. అన్తర ఉపపత్తేః.

"య ఏషో అన్తరక్షిణి పురుషో దృశ్యతే ఏష ఆత్మేతి హోవాచ ఏతదమృతమ్ అభయమ్ ఏతత్ బ్రహ్మ" ఇత్యత్ర అక్ష్యాధారః పరమపురుషః, నిరుపాధిక అమృతత్వ అభయత్వ సంయత్ వామత్వాదీనామ్ అస్మిన్నేవ ఉపపత్తేః.

46. స్థానాది వ్యపదేశాత్ చ.

"యశ్చక్షుషి తిష్ఠన్" ఇత్యాదినా స్థితి నియమనాది వ్యపదేశాత్ చ అయం పరః.

47. సుఖవిశిష్ట అభిధానాత్ ఏవ చ.

"కం బ్రహ్మ ఖం బ్రహ్మ" ఇతి పూర్వత్ర అస్యైవ సుఖ విశిష్టతయా అభిధానాత్ చ అయం పరః.

48. అత ఏవ చ స బ్రహ్మ.

యత స్తత్ర భవభీతాయ ఉపకోసలాయ బ్రహ్మ జిజ్ఞాసవే "కం బ్రహ్మ ఖం బ్రహ్మ" ఇత్యుపదిష్టః "యద్వావ కం తదేవ ఖమ్" ఇతి సుఖరూపః, అతః సుఖశబ్ద అభిధేయ ఆకాశః పరమేవ బ్రహ్మ.

49. శ్రుతోపనిషత్కగతి అభిధానాత్ చ.

శ్రుత బ్రహ్మ స్వరూపాణామ్ అధిగన్తవ్యతయా అర్చిరాది గతేః అక్షి పురుషం శ్రుతవతే "తే అర్చిషమేవ అభిసంభవన్తి" ఇత్యాదినా అభిధానాత్ చ అయం పరమ పురుషః.

50. అనవస్థితేః అసమ్భవాత్ చ న ఇతరః.

పరస్మాత్ ఇతరో జీవాదిః న అక్ష్యాధారః. చక్షుషి నియమేన అనవస్థితేః, అమృతత్వాది అసంభవాత్ చ.

51. అన్తర్యామి అధిదైవ అధిలోకాదిషు తత్ ధర్మ వ్యపదేశాత్.

"యః పృథివ్యాం తిష్ఠన్" ఇత్యాదిషు అధిదైవ అధిలోకాది పద చిహ్నితేషు వాక్యేషు శ్రూయమాణః అన్తర్యామీ పరమపురుషః,

సర్వాన్తరత్వ సర్వ అవిదితత్వ సర్వ శరీరకత్వ సర్వ నియన్తృత్వాది పరమాత్మ ధర్మ వ్యపదేశాత్.

52. న చ స్మార్తమ్, అతద్ధర్మ అభిలాపాత్ శారీరశ్చ.

న అయం ప్రధానం జీవశ్చ, తయోః అసంభావిత సర్వ అవిదితత్వాది ధర్మాభిలాపాత్ అసంభావనయా యథా న స్మార్తమ్, తథా జీవో అపి ఇత్యర్థః.

53. ఉభయే అపి హి భేదేన ఏనమ్ అధీయతే.

ఉభయే - కాణ్వాః మాధ్యన్దినాః చ "యో విజ్ఞానే తిష్ఠన్", "య ఆత్మని తిష్ఠన్ ఆత్మనో అన్తరో యమాత్మా న వేద, యస్యాత్మా శరీరం య ఆత్మానమన్తరో యమయతి" ఇతి ప్రత్యగాత్మనో భేదేన ఏనమ్ - అన్తర్యామిణమ్, అధీయతే. అతః, పరః ఏవ అయమ్.

54. అదృశ్యత్వాది గుణకః ధర్మోక్తేః.

"అథ పరా యయా తదక్షరమ్ అధిగమ్యతే యత్తదద్రేశ్యమ్" ఇత్యారభ్య "యత్ భూతయోనిం పరిపశ్యన్తి ధీరాః", "అక్షరాత్ పరతః పరః" ఇత్యాదౌ ప్రధానాత్ ప్రత్యగాత్మనశ్చ అర్థాన్తరభూతః పరమాత్మా ప్రతిపాద్యతే. "యః సర్వజ్ఞః సర్వవిత్" ఇత్యాది ధర్మోక్తేః.

55. విశేషణ భేద వ్యపదేశాభ్యాఞ్చ న ఇతరౌ.

ఏక విజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞాన రూప విశేషణ వ్యపదేశాత్ న

ప్రధానమ్. "అక్షరాత్ పరతః పరః" ఇతి ప్రధానాత్ పరతః ప్రత్యగాత్మనః అపి పరః ఇతి భేద వ్యపదేశాత్, న ప్రత్యగాత్మా చ. అథవా సామానాధికరణ్యేన పరతః అక్షరాత్ పఞ్చవింశకాత్ పరః ఇతి భేద వ్యపదేశః.

56. రూప ఉపన్యాసాత్ చ.

"అగ్నిర్మూర్ధా" ఇత్యాదినా త్రైలోక్య శరీర ఉపన్యాసాత్ చ పరమాత్మా.

57. వైశ్వానరః సాధారణ శబ్ద విశేషాత్.

"ఆత్మానమేవ ఇమం వైశ్వానరమ్" ఇత్యాదౌ వైశ్వానరః పరమాత్మా జాఠర అగ్న్యాదిషు సాధారణస్యాపి వైశ్వానర శబ్దస్య అస్మిన్ ప్రకరణే పరమాత్మా అసాధారణైః సర్వాత్మకత్వ బ్రహ్మశబ్దాదిభిః విశేష్యమాణత్వాత్.

58. స్మర్యమాణమ్ అనుమానం స్యాత్ ఇతి.

ద్యులోక ప్రభృతి పృథివ్యన్తం రూపమ్ "అగ్నిర్మూర్ధా" ఇత్యాదిషు ఉక్తమ్. అత్ర ప్రత్యభిజ్ఞాయమానమ్ అస్య పరమాత్మత్వే అనుమానం - లిఙ్గమ్ ఇత్యర్థః.

59. శబ్దాదిభ్యో అన్తః ప్రతిష్ఠానాత్ చ న ఇతిచేత్, న. తథా దృష్ట్యుపదేశాత్ అసమ్భవాత్, పురుషమపి చ ఏనమ్ అధీయతే.

"స ఏషోఽగ్నిః వైశ్వానరః" ఇతి అగ్నిశబ్ద సామానాధికరణ్యాత్

ప్రాణాహుతి ఆధారత్వాదిభిః, "పురుషే అన్తః ప్రతిష్ఠితమ్" ఇత్యాదేశ్చ నాయం పరమాత్మా ఇతిచేత్, నైతత్. జాఠరాగ్ని శరీరకత్వేన ఉపాస్యత్వ ఉపదేశాత్, కేవల జాఠరాగ్నేః త్రైలోక్య శరీరకత్వాది అసంభవాత్ చ. "స ఏషో అగ్నిః వైశ్వానరో యత్ పురుషః" ఇత్యేనం వైశ్వానరం పురుషమపి అధీయతే వాజినః. నిరుపాధిక పురుష శబ్దశ్చ పరమాత్మని నారాయణే ఏవ "సహస్ర శీర్షమ్" ఇత్యారభ్య, "విశ్వమేవేదం పురుషః" ఇత్యాదిషు ప్రసిద్ధః.

60. అత ఏవ న దేవతా భూతఞ్చ.

యతో అయం వైశ్వానరః త్రైలోక్య శరీరః పురుష శబ్ద నిర్దిష్టశ్చ, తతో అయం న అగ్న్యాఖ్య దేవతా, తృతీయ మహాభూతఞ్చ.

61. సాక్షాదపి అవిరోధం జైమినిః.

న అవశ్యమగ్ని శరీరకత్వేన ఉపాస్యత్వాయ ఇదమగ్ని శబ్ద సామానాధికరణ్యమ్, అగ్ర నయనాది యోగేన పరమాత్మని ఏవ అగ్ని శబ్దస్య సాక్షాత్ వృత్తేః సామానాధికరణ్య అవిరోధం జైమినిః ఆచార్యో మన్యతే.

62. అభివ్యక్తేః ఇతి ఆశ్మరథ్యః.

"యస్త్వేతమేవం ప్రాదేశమాత్రమ్," ఇతి అనవచ్ఛిన్నస్య ద్యు ప్రభృతి పరిచ్ఛిన్నత్వమ్ ఉపాసక అభివ్యక్త్యర్థమ్ ఇతి ఆశ్మరథ్యః.

63. అనుస్మృతేః బాదరిః.

ద్యు ప్రభృతి పృథివ్యన్తానాం మూర్ధాది పాదాన్త అవయవత్వ కల్పనం, తథా అనుస్మృత్యర్థం - బ్రహ్మ ప్రతిపత్తయే ఇతి బాదరిః.

64. సమ్పత్తేః ఇతి జైమినిః తథా హి దర్శయతి.

"ఉర ఏవ వేదిర్లోమాని బర్హిర్హృదయం గార్హపత్యః" ఇత్యాదినా ఉపాసక హృదయాదీనాం వేద్యాదిత్వ కల్పనమ్, విద్యాఙ్గ భూతాయాః ప్రాణాహుతేః అగ్నిహోత్రత్వ సంపాదనార్థమ్ ఇతి జైమినిః. దర్శయతి చ శ్రుతిః "య ఏతదేవం విద్వాన్ అగ్నిహోత్రం జుహోతి" ఇతి. ఏతే పక్షాః స్వీకృతాః. పూజార్థమ్ ఆచార్య గ్రహణమ్.

65. ఆమనన్తి చ ఏనమ్ అస్మిన్.

ఏనమ్ - పరమాత్మానమ్, అస్మిన్ - ఉపాసితృ శరీరే ప్రాణాహుతి వేలాయామ్ అనుసన్ధానార్థం "తస్య హ వా ఏతస్య ... మూర్ధైవ సుతేజాః" ఇత్యాది ఆమనన్తి చ. ఉపాసకస్య మూర్ధాదిః ఏవ అస్య పరమాత్మనః మూర్ధాదిః ఇత్యర్థః.

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితే

శ్రీ వేదాన్త సారే

ప్రథమస్య అధ్యాయస్య ద్వితీయః పాదః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ వేదాన్త సారః

ప్రథమాధ్యాయే తృతీయః పాదః.

66. ద్యు భూ ఆది ఆయతనం స్వ శబ్దాత్.

"యస్మిన్ ద్యౌః పృథివీ చ అన్తరిక్షమ్" ఇత్యాదౌ ద్యు పృథివ్యాదీనామ్ ఆయతనమ్ - ఆధారః పరమపురుషః, "తమేవైకం జానథ ఆత్మానమ్" ఇతి ఆత్మశబ్దాత్. నిరుపాధికాత్మత్వం హి పరమపురుషస్య ఏవ. "అమృతస్య ఏష సేతుః" ఇతి తదేవ ద్రఢయతి. "బహుధా జాయమానః" ఇతి పరత్వం న నివారయతి. "అజాయమానో బహుధా విజాయతే" ఇతి కర్మభిః అజాయమానస్య ఏవ ఆశ్రిత వాత్సల్యాత్ ఛన్దతో జననం తస్య హి శ్రూయతే.

67. ముక్త ఉపసృప్య వ్యపదేశాత్ చ.

"తదా విద్వాన్ పుణ్యపాపే విధూయ నిరఞ్జనః పరమం సామ్య ముపైతి", "తథా విద్వాన్ నామరూపాత్ విముక్తః పరాత్ పరం పురుషమ్ ఉపైతి దివ్యమ్" ఇతి చ పుణ్యపాప వినిర్ముక్తానాం ప్రాప్యతయా వ్యపదేశాత్ చ అయం పరః.

68. న అనుమానమ్, అ తచ్ఛబ్దాత్, ప్రాణభృత్ చ.

యథా న ప్రధానమ్ అతచ్ఛబ్దాత్, తథా న ప్రాణభృత్ అపి ఇత్యర్థః.

69. భేద వ్యపదేశాత్.

"అనీశయా శోచతి ముహ్యమానః, జుష్టం యదా పశ్యతి అన్యమీశమ్" ఇత్యాదినా ప్రత్యగాత్మనః భేదేన వ్యపదేశాత్ చ అయం పరః.

70. ప్రకరణాత్.

"అథ పరా యయా తదక్షరమ్ అధిగమ్యతే" ఇత్యాది పరస్య హి ఇదం ప్రకరణమ్.

71. స్థితి అదనాభ్యాం చ.

"తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్తి అనశ్నన్ అన్యో అభిచాకశీతి" ఇతి జీవస్య కర్మఫల అదనమ్ అభిధాయ అనశ్నతః దీప్యమానస్య స్థితి అభిధానాత్ చ అయం పరమాత్మా.

72. భూమా సమ్ప్రసాదాత్ అధ్యుపదేశాత్.

"సుఖం త్వేవ విజిజ్ఞాసితవ్యమ్", "భూమైవ సుఖమ్" ఇత్యుక్త్వా భూమ్నః స్వరూపమాహ. "యత్ర నాన్యత్ పశ్యతి నాన్యత్ శ్రుణోతి నాన్యత్ విజానాతి స భూమా" ఇతి, యస్మిన్ సుఖే అనుభూయమానే, తత్ వ్యతిరిక్తం కిమపి సుఖత్వేన న పశ్యతి, న శృణోతి, న విజానాతి స భూమా ఇత్యుచ్యతే, "అథ యత్రాన్యత్ పశ్యతి అన్యత్ శ్రుణోతి అన్యత్ విజానాతి తదల్పమ్" ఇతి వచనాత్. తథా చ మహాభారతే "దివ్యాని కామచారాణి విమానాని సభాః తథా,

ఆక్రీడా వివిధా రాజన్ పద్మిన్యశ్చ అమలోదకాః, ఏతే వై నిరయాః తాత స్థానస్య పరమాత్మనః" ఇతి. "ఏష తు వా అతి వదతి యస్సత్యేన అతి వదతి" ఇతి ప్రస్తుతం చ అతి వాదిత్వమ్ ఏవమేవ సమఞ్జసమ్.

అతి వాదిత్వం హి స్వోపాస్య పురుషార్థ ఆధిక్య వాదిత్వమ్. "తదల్పమ్" ఇతి అల్ప ప్రతియోగిత్వేన, "భూమా" ఇత్యుక్త ప్రకార వైపుల్య ఆశ్రయ సుఖరూపవాచీ. అయం భూమశబ్ద వ్యపదిష్టః పరమాత్మా, సంప్రసాదాత్ అధ్యుపదేశాత్. సంప్రసాదః ప్రత్యగాత్మా, "అథ య ఏష సంప్రసాదః" ఇత్యాది శ్రుతేః. "ఏష తు వా అతి వదతి యస్సత్యేన" ఇత్యాదినా ప్రాణ శబ్ద నిర్దిష్టాత్ ప్రత్యగాత్మనః ఊర్ధ్వమ్ అర్థాన్తరత్వేన అస్య ఉపదేశాత్.

73. ధర్మ ఉపపత్తేః చ.

"స భగవః కస్మిన్ ప్రతిష్ఠితః..... స్వే మహిమ్ని" ఇత్యాదౌ ఉపదిష్టానాం స్వ మహిమ ప్రతిష్ఠితత్వ సర్వ కారణత్వ సర్వ ఆత్మకత్వాది ధర్మాణాం పరస్మిన్నేవ ఉపపత్తేశ్చ భూమా పరః.

74. అక్షరమ్ అమ్బర అన్తధృతేః.

"ఏతద్వై తదక్షరం గార్గి బ్రాహ్మణా అభివదన్తి అస్థూలమ్ అనణు" ఇత్యాదినా అభిహితమ్ అక్షరం పరం బ్రహ్మ, అమ్బర అన్తధృతేః. "యదూర్ధ్వం గార్గి దివః" ఇత్యారభ్య సర్వవికార

ఆధారతయా నిర్దిష్టః ఆకాశః, "కస్మిన్ ఓతశ్చ ప్రోతశ్చ" ఇతి పృష్టే, "ఏతద్వై తదక్షరమ్" ఇతి నిర్దిష్టస్య అక్షరస్య వాయుమత్ అమ్బర అన్తధృతేః సర్వవికార ఆధారో హి అయమాకాశః వాయుమత్ అమ్బరాన్త కారణం ప్రధానమ్, తత్ ధారకం పరం బ్రహ్మ.

75. సా చ ప్రశాసనాత్.

సా చ ధృతిః, "ఏతస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్గి" ఇత్యాదినా ప్రకృష్టాజ్ఞయా క్రియమాణా శ్రూయతే. అతః ఇదమ్ అక్షరం ప్రత్యగాత్మా చ న భవతి ఇత్యర్థః.

76. అన్య భావ వ్యావృత్తేః చ.

అన్య భావః అన్యత్వమ్, "అదృష్టం ద్రష్టృ" ఇత్యాదినా పరమాత్మనః అన్యత్వం హి అస్యాక్షరస్య వ్యావర్తయతి వాక్యశేషః. అతశ్చ పరః ఏవ.

77. ఈక్షతి కర్మ వ్యపదేశాత్ సః.

"యః పునః ఏతం త్రిమాత్రేణ ఓమ్ ఇతి అనేనైవ అక్షరేణ పరం పురుషమ్ అభిధ్యాయీత" ఇత్యారభ్య "స ఏతస్మాత్ జీవ ఘనాత్ పరాత్పరం పురి శయం పురుషమ్ ఈక్షతే" ఇత్యత్ర ధ్యాయతి పూర్వక ఈక్షతి కర్మ, సః - ప్రశాసితా పరమాత్మా ఇత్యర్థః. ఉత్తరత్ర "తం ఓంకారేణైవ అయనేన అన్వేతి విద్వాన్ యత్తత్ శాన్తమ్ అజరమ్ అమృతమ్ అభయం పరఞ్చ" ఇతి పరమపురుష అసాధారణ ధర్మ

వ్యపదేశాత్. "యత్తత్ కవయో వేదయన్తే" ఇతి తదీయ స్థానస్య సూరిభిః దృశ్యత్వ వ్యపదేశాత్ చ.

78. దహరః ఉత్తరేభ్యః.

"అథ యదిదమస్మిన్ బ్రహ్మపురే దహరం పుణ్డరీకం వేశ్మ దహరో అస్మిన్నన్తర ఆకాశః తస్మిన్యదన్తః తదన్వేష్టవ్యమ్ తద్వావ విజిజ్ఞాసితవ్యమ్" ఇత్యత్ర దహరాకాశ నిర్దిష్టః పరమాత్మా, ఉత్తరేభ్యః వాక్యగతేభ్యః తదసాధారణ ధర్మేభ్యః. ఉత్తరత్ర దహరాకాశస్య సర్వాధారతయా అతి మహత్త్వమ్ అభిధాయ, 'ఏతత్ సత్యం బ్రహ్మాఖ్యం పురమ్' ఇతి నిర్దిశ్య తస్మిన్ బ్రహ్మాఖ్యే దహరాకాశే కామాః సమాహితాః ఇత్యుక్తే, కోఽయం దహరాకాశః? కే చ కామాః? ఇత్యపేక్షాయామ్, "ఏష ఆత్మా అపహతపాప్మా" ఇత్యారభ్య "సత్యకామః సత్యసఙ్కల్పః' ఇతి అన్తేన దహరాకాశః ఆత్మా, కామాశ్చ అపహత పాప్మత్వాదయః తద్విశేషణ భూత గుణాః ఇతి హి జ్ఞాపయతి. "దహరో అస్మిన్నన్తరాకాశః తస్మిన్యదన్తః తదన్వేష్టవ్యమ్" ఇత్యత్ర దహరాకాశః తదన్తర్వర్తి చ యత్, తదుభయమ్ అన్వేష్టవ్యమ్ ఇత్యుక్తమ్ ఇతి విజ్ఞాయతే. "అథ య ఇహాత్మానమనువిద్య వ్రజన్తి ఏతాంశ్చ సత్యాన్ కామాన్" ఇతి హి వ్యజ్యతే.

79. గతి శబ్దాభ్యాం తథా హి దృష్టం లిఙ్గం చ.

"ఏవమేవ ఇమాః సర్వాః ప్రజాః అహరహః గచ్ఛన్త్యః ఏతం

బ్రహ్మలోకం న విన్దన్తి" ఇతి అహరహః సర్వాసాం ప్రజానామ్ అజానతీనాం - దహరాకాశోపరి, గతిః - వర్తనమ్, దహరాకాశ సమానాధికరణో బ్రహ్మలోక శబ్దశ్చ దహరాకాశః పరం బ్రహ్మేతి జ్ఞాపయతి. తథా హి అన్యత్ర సర్వాసాం పరమాత్మోపరి వర్తమానత్వం దృష్టమ్, "తస్మిన్ లోకాః శ్రితాః సర్వే", "తదక్షరే పరమే ప్రజాః" ఇత్యాదౌ. బ్రహ్మలోక శబ్దశ్చ "ఏష బ్రహ్మలోకః" ఇత్యాదౌ. అన్యత్ర దర్శనాభావే అపి ఇదమేవ పర్యాప్తమ్ అస్య పరమాత్మత్వే లిఙ్గమ్ యత్ దహరాకాశ ఉపరి సర్వస్య వర్తమానత్వమ్, బ్రహ్మలోక శబ్దశ్చ.

80. ధృతేశ్చ మహిమ్నో అస్యాస్మిన్ ఉపలబ్ధేః.

"అథ య ఆత్మా స సేతుర్విధృతిః" ఇతి జగద్ధృతేః పరమాత్మనో మహిమ్నో అస్మిన్ దహరాకాశే ఉపలబ్ధేశ్చ అయం పరః. సా హి పరమాత్మ మహిమా. "ఏష సేతుర్విధరణః" ఇత్యాది శ్రుతేః.

81. ప్రసిద్ధేః చ.

ఆకాశ శబ్దస్య "యదేష ఆకాశ ఆనన్దః" ఇతి పరమాత్మన్యపి ప్రసిద్ధేః చ అయం పరః. సత్యసఙ్కల్పత్వాది గుణబృన్ద ఉపబృంహితా ప్రసిద్ధిః భూతాకాశ ప్రసిద్ధేః బలీయసీ ఇత్యర్థః.

82. ఇతర పరామర్శాత్ సః ఇతి చేత్, న, అసమ్భవాత్.

"అథ య ఏష సంప్రసాదః" ఇతి ఇతరస్య - జీవస్య పరామర్శాత్ ప్రకృతాకాశః సః ఇతి చేత్, నైతత్, ఉక్తగుణానాం తత్ర అసమ్భవాత్.

83. ఉత్తరాచ్చేత్ ఆవిర్భూత స్వరూపస్తు.

ఉత్తరత్ర "య ఆత్మా అపహతపాప్మా" ఇతి జీవస్య అపహతపాప్మత్వాది శ్రవణాత్ న అసమ్భవః. జాగరిత స్వప్న సుషుప్త్యాది అవస్థాసు వర్తమానత్వాత్ స హి జీవః ఇతిచేత్, నైతత్. ఆవిర్భూత స్వరూపస్తు - కర్మారబ్ధ శరీర సంబన్ధిత్వేన తిరోహిత అపహత పాప్మత్వాదికః పశ్చాత్ పరంజ్యోతిః ఉపసంపద్య ఆవిర్భూత స్వరూపః తత్ర అపహతపాప్మత్వాది గుణకో జీవః ప్రతిపాదితః. దహరాకాశస్తు అతిరోహిత కల్యాణ గుణసాగరః ఇతి న అయం జీవః.

84. అన్యార్థశ్చ పరామర్శః.

"అస్మాత్ శరీరాత్ సముత్థాయ పరం జ్యోతిః ఉపసంపద్య స్వేనరూపేణ అభినిష్పద్యతే" ఇతి జీవాత్మనః దహరాకాశ ఉపసంపత్త్యా స్వరూప ఆవిర్భావ ఆపాదనరూప మాహాత్మ్య ప్రతిపాదనార్థో అత్ర జీవ పరామర్శః.

85. అల్ప శ్రుతేః ఇతి చేత్ తదుక్తమ్.

అల్పస్థానత్వ స్వరూప అల్పత్వ శ్రుతేః నాయం పరమాత్మా ఇతి చేత్, తత్ర ఉత్తరముక్తమ్ "నిచాయ్యత్వాత్ ఏవం వ్యోమవత్ చ" ఇతి.

86. అనుకృతేః తస్య చ.

తస్య దహరాకాశస్య పరఞ్జ్యోతిషః, అనుకరణ శ్రవణాత్ చ

జీవస్య, న జీవో దహరాకాశః. "స తత్ర పర్యేతి జక్షత్ క్రీడన్ రమమాణః" ఇత్యాదిః తదుపసంపత్త్యా స్వచ్ఛన్ద వృత్తిరూపః తదనుకారః శ్రూయతే.

87. అపి స్మర్యతే.

"ఇదం జ్ఞానముపాశ్రిత్య మమ సాధర్మ్యమాగతాః, సర్గే అపి న ఉపజాయన్తే ప్రలయే న వ్యథన్తి చ" ఇతి.

88. శబ్దాత్ ఏవ ప్రమితః.

"అఙ్గుష్ఠ మాత్రః పురుషః మధ్య ఆత్మని తిష్ఠతి, ఈశానో భూత భవ్యస్య" ఇత్యాదౌ అఙ్గుష్ఠ ప్రమితః పరమాత్మా, "ఈశానో భూత భవ్యస్య" ఇతి సర్వేశ్వరత్వ వాచి శబ్దాత్ ఏవ.

89. హృది అపేక్షయా తు మనుష్యాధికారత్వాత్.

అనవచ్ఛిన్నస్య అపి ఉపాసక హృది వర్తమానత్వ అపేక్షమ్ అఙ్గుష్ఠ ప్రమితత్వమ్. మనుష్యాణామ్ ఏవ ఉపాసన సంభావనయా తద్విషయత్వాత్ చ శాస్త్రస్య, మనుష్య హృదయాపేక్షయా ఇదమ్ ఉక్తమ్. స్థితం తావత్ ఉత్తరత్ర సమాపయిష్యతే.

90. తత్ ఉపరి అపి బాదరాయణః, సమ్భవాత్.

తత్ - బ్రహ్మోపాసనమ్. ఉపరి - దేవాదిషు అపి అస్తి, అర్థిత్వ సామర్థ్య సంభవాత్ ఇతి భగవాన్ బాదరాయణః మేనే.

సంభవశ్చ పూర్వోపార్జిత జ్ఞాన అవిస్మరణాత్, మంత్రార్థ వాదేషు విగ్రహాది మత్తయా స్తుతి దర్శనాత్, తదుపపత్తయే తత్సంభవే తేషామేవ ప్రామాణ్యేన విగ్రహాది మత్వాచ్చ.

91. విరోధః కర్మణి ఇతి చేత్, న, అనేక ప్రతిపత్తేః దర్శనాత్.

విగ్రహాది మత్త్వే ఏకస్య అనేకత్ర యుగపత్ సాన్నిధ్య అయోగాత్ కర్మణి విరోధః ఇతి చేత్, న, శక్తిమత్సు సౌభరి ప్రభృతిషు యుగపత్ అనేక శరీర ప్రతిపత్తి దర్శనాత్.

92. శబ్దే ఇతి చేత్, న, అతః ప్రభవాత్ ప్రత్యక్ష అనుమానాభ్యామ్.

వైదికే తు శబ్దే విరోధ ప్రసక్తిః దేహస్య సావయవత్వేన ఉత్పత్తిమత్త్వాత్ ఇంద్రాది దేవోత్పత్తేః ప్రాక్ వినాశాత్ ఊర్ధ్వాఇచ్చ వైదిక ఇంద్రాది శబ్దానామ్ అర్థశూన్యత్వమ్ అనిత్యత్వం వా స్యాత్ ఇతి చేత్, న. అతః - వైదికాదేవ ఇంద్రాది శబ్దాత్ ఇంద్రాది అర్థ సృష్టేః. న హి ఇంద్రాది శబ్దాః వ్యక్తి వాచకాః. అపితు గవాది శబ్దవత్ ఆకృతి వాచినః పూర్వస్మిన్ ఇంద్రాదౌ వినష్టే వైదిక ఇంద్రాది శబ్దాదేవ బ్రహ్మా పూర్వ ఇంద్రాది ఆకృతి విశేషం స్మృత్వా, తదాకారమ్ అపరమ్ ఇంద్రాదికం కులాలాదిః ఇవ ఘటాదికం సృజతీతి న కశ్చిత్ విరోధః. కుతః ఇదమ్ అవగమ్యతే? శ్రుతి స్మృతిభ్యామ్. శ్రుతిః, "వేదేన రూపే వ్యకరోత్సతా సతీ ప్రజాపతిః", "స భూరితి వ్యాహరత్ స భూమిమసృజత" ఇత్యాదిః. స్మృతిః అపి "సర్వేషాం తు స నామాని కర్మాణి చ పృథక్

పృథక్, వేద శబ్దేభ్య ఏవాదౌ పృథక్ సంస్థాశ్చ నిర్మమే'' ఇత్యాదిః.

93. అత ఏవ చ నిత్యత్వమ్.

యతో బ్రహ్మా వైదికాత్ శబ్దాత్ అర్థాన్ స్మృత్వా సృజతి, అతః ఏవ "మన్త్రకృతో వృణీతే", "విశ్వామిత్రస్య సూక్తం భవతి'' ఇతి విశ్వామిత్రాదీనాం మన్త్రాది కృత్త్వే అపి మంత్రాదిమయ వేదస్య నిత్యత్వం తిష్ఠతి. అనధీత మంత్రాది దర్శన శక్తాన్ పూర్వ విశ్వామిత్రాదీన్ తత్తత్ వైదికశబ్దైః స్మృత్వా, తదాకారాన్ అపరాన్ తత్తత్ శక్తి యుక్తాన్ సృజతి హి బ్రహ్మా నైమిత్తిక ప్రలయానన్తరమ్. తే చ అనధీత్యైవ తానేవ మంత్రాదీన్ అస్ఖలితాన్ పఠన్తి. అతః తేషాం మంత్రాది కృత్త్వం వేదనిత్యత్వం చ స్థితమ్.

ప్రాకృత ప్రలయే తు చతుర్ముఖే వేదాఖ్యశబ్దే చ వినష్టే కథం వేదస్య నిత్యత్వమ్ ఇత్యత ఆహ.....

94. సమాన నామరూపత్వాత్ చ, ఆవృత్తావపి అవిరోధః, దర్శనాత్ స్మృతేశ్చ.

అతః ఏవ సృజ్యానాం సమాన నామరూపత్వాత్, ప్రాకృత ప్రలయ ఆవృత్తావపి న విరోధః. ఆదికర్తా పరమపురుషో హి పూర్వరూప సంస్థానం జగత్ స్మృత్వా తదాకారమేవ జగత్ సృజతి, వేదాంశ్చ పూర్వానుపూర్వీ విశిష్టాన్ ఆవిష్కృత్య చతుర్ముఖాయ దదాతి ఇతి.

శ్రుతి స్మృతిభ్యామ్ ఆదికర్తా పూర్వవత్ సృజతి ఇతి అవగమ్యతే. శ్రుతిః తావత్ "సూర్యా చంద్రమసౌ ధాతా యథా పూర్వమకల్పయత్" ఇత్యాదికా. "యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వమ్, యో వై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మై" ఇతి చ. స్మృతిః అపి "యథర్తుషు ఋతులింగాని నానారూపాణి పర్యయే దృశ్యన్తే తాని తాన్యేవ తథా భావా యుగాదిషు" ఇతి. వేదస్య నిత్యత్వం చ పూర్వ పూర్వ ఉచ్చారణ క్రమ విశిష్టస్యైవ సర్వదా ఉచ్చార్యమాణత్వమ్.

95. మధ్వాదిషు అసమ్భవాత్ అనధికారం జైమినిః.

మధువిద్యాదిషు వస్వాది దేవానామేవ ఉపాస్యత్వాత్, ప్రాప్యత్వాత్ చ. తత్ర వస్వాదీనాం కర్మ కర్తృ భావ విరోధేన ఉపాస్యత్వ అసంభవాత్, వసూనాం సతాం వసుత్వం ప్రాప్తమితి ప్రాప్యత్వ అసంభవాత్ చ, తత్ర వస్వాదీనాం అనధికారం జైమినిః మేనే.

96. జ్యోతిషి భావాత్ చ.

"తం దేవా జ్యోతిషాం జ్యోతిః ఆయుర్హోపాసతే అమృతమ్" ఇతి జ్యోతిషి పరస్మిన్ బ్రహ్మణి, దేవానాం సాధారణ్యేన ప్రాప్తత్వే అపి అధికార మాత్ర (భావ) వచనాత్, అన్యత్ర వస్వాది ఉపాసనే అనధికారో న్యాయసిద్ధో గమ్యతే.

97. భావం తు బాదరాయణో అస్తి హి.

మధువిద్యాదిషు అపి వస్వాదీనామ్ అధికార భావం భగవాన్

బాదరాయణో మన్యతే. అస్తి హి వస్వాదీనాం సతాం స్వావస్థ బ్రహ్మణ ఉపాస్యత్వ సంభవః, కల్పాన్తరే వసుత్వాదేః ప్రాప్యత్వ సమ్భవశ్చ. "ఏకల ఏవ మధ్యే స్థాతా" ఇత్యాదినా ఆదిత్యస్య కారణావస్థాం ప్రతిపాద్య "య ఏతామేవం బ్రహ్మోపనిషదం వేద" ఇతి మధువిద్యాయాః బ్రహ్మవిద్యాత్వమాహ. అతః కార్యకారణ ఉభయావస్థం తత్ర ఉపాస్యమ్. కల్పాన్తరే వస్వాదిత్వమ్ అనుభూయ అధికార అవసానే బ్రహ్మ ప్రాప్తిః న విరుద్ధా.

98. శుగస్య తత్ అనాదర శ్రవణాత్ తదా ఆద్రవణాత్ సూచ్యతే హి.

"అజహారేమాశ్శూద్ర" ఇత్యాదౌ బ్రహ్మోపదేశే శిష్యం ప్రతి శూద్ర ఇతి ఆమంత్రణేన శిష్యస్య బ్రహ్మజ్ఞాన అప్రాప్త్యా శుక్ సంజాతేతి సూచ్యతే. శోచనాత్ శూద్రః. న జాతి యోగేన. కుతః? తదనాదర శ్రవణాత్, బ్రహ్మవిద్యా వైకల్యేన స్వాత్మానం ప్రతి హంసోక్త అనాదరవాక్య శ్రవణాత్. తదైవ ఆచార్యం ప్రతి ఆద్రవణాత్. హి శబ్దో హేతౌ. యతః శూద్ర ఇతి ఆమంత్రణం న జాతియోగేన. అతః శూద్రస్య బ్రహ్మోపాసన అధికారో న సూచ్యతే.

99. క్షత్రియత్వ గతేః చ.

శుశ్రూషోః క్షత్రియత్వ గతేశ్చ న జాతియోగేన శూద్ర ఇతి ఆమంత్రణమ్. ఉపక్రమే "బహుదాయీ" ఇత్యాదినా దానపతిత్వ బహు పక్వాన్నదాయిత్వ, బహుగ్రామ ప్రదానైః అస్య హి క్షత్రియత్వం గమ్యతే.

100. ఉత్తరత్ర చైత్రరథేన లింగాత్.

ఉపరిష్టాత్ చ అస్యాం విద్యాయాం బ్రాహ్మణ క్షత్రియయోః ఏవ అన్వయో దృశ్యతే. "అథ హ శౌనకఞ్చ కాపేయమ్ అభిప్రతారిణఞ్చ" ఇత్యాదౌ, అభిప్రతారీ హి చైత్రరథః క్షత్రియః. అభిప్రతారిణః చైత్రరథత్వం క్షత్రియత్వం చ కాపేయ సాహచర్యాత్ లింగాత్ అవగమ్యతే. ప్రకరణాన్తరే హి కాపేయ సహచారిణః చైత్రరథత్వం క్షత్రియత్వం చ అవగతమ్. "ఏతేన చైత్రరథం కాపేయా అయాజయన్" ఇతి, "తస్మాత్ చైత్రరథో నామైకః క్షత్రపతిః అజాయత" ఇతి చ. అతశ్చ అయం శిష్యః న చతుర్థః.

101. సంస్కార పరామర్శాత్ తత్ అభావ అభిలాపాత్ చ.

విద్యోపక్రమే "ఉప త్వా నేష్యే" ఇతి ఉపనయన పరామర్శాత్, శూద్రస్య తత్ అభావ అభిలాపాత్ చ, న శూద్రస్య బ్రహ్మ విద్యాధికారః. "న శూద్రే పాతకం కించిత్ న చ సంస్కారమ్ అర్హతి" ఇతి సంస్కారో హి నిషిద్ధః.

102. తత్ అభావ నిర్ధారణే చ ప్రవృత్తేః.

"నైతత్ అబ్రాహ్మణో వివక్తుమ్ అర్హతి సమిధం సోమ్య ఆహర" ఇతి శూద్రత్వ అభావ నిశ్చయః ఏవ ఉపదేశ ప్రవృత్తేశ్చ న అధికారః.

103. శ్రవణ అధ్యయన అర్థ ప్రతిషేధాత్.

శూద్రస్య శ్రవణ అధ్యయనాదీని హి నిషిధ్యన్తే. "తస్మాత్ శూద్ర సమీపే న అధ్యేతవ్యమ్" ఇతి. అనుపశృణ్వతః అధ్యయనాది చ న సంభవతి.

104. స్మృతేః చ.

స్మర్యతే హి శూద్రస్య వేద శ్రవణాదౌ దణ్డః. "అథ హాస్య వేదమ్ ఉపశృణ్వతః త్రపు జతుభ్యాం శ్రోత్ర ప్రతిపూరణమ్, ఉదాహరణే జిహ్వాచ్ఛేదః, ధారణే శరీరభేదః" ఇతి.

.... ప్రాసఙ్గికం పరిసమాప్య ప్రకృతమ్ అనుసరతి.....

105. కమ్పనాత్.

అఙ్గుష్ఠ ప్రమిత ప్రకరణ మధ్యే "యదిదం కిఞ్చ జగత్సర్వం ప్రాణ ఏజతి నిస్సృతమ్" ఇత్యాదినా అభిహిత అఙ్గుష్ఠ ప్రమిత ప్రాణశబ్ద నిర్దిష్ట జనిత భయాత్, వజ్రాదివ ఉద్యతాత్, అగ్ని వాయు సూర్య ఇంద్ర ప్రభృతి కృత్స్న జగత్ కమ్పనాత్, అఙ్గుష్ఠ ప్రమితః పరమపురుషః ఇతి నిశ్చీయతే.

106. జ్యోతిః దర్శనాత్.

తత్ ప్రకరణే "న తత్ర సూర్యోభాతి" ఇత్యారభ్య "తస్య

భాసా సర్వమిదం విభాతి" ఇతి భాః శబ్దాభిహితస్య అనవధికాతిశయ జ్యోతిషో దర్శనాత్ చ అఙ్గుష్ఠ ప్రమితః పరమపురుషః.

107. ఆకాశో అర్థాన్తరత్వాది వ్యపదేశాత్.

"ఆకాశో హ వై నామ రూపయోః నిర్వహితా తే యదన్తరా తత్ బ్రహ్మ" ఇత్యాదినా నిర్దిష్ట ఆకాశః "ధూత్వా శరీరమ్ అకృతం కృతాత్మా" ఇతి ప్రకృతాత్ ప్రత్యగాత్మనః పరిశుద్ధాత్ అర్థాన్తరభూతః పరమపురుషః, నామరూపయోః నిర్వోఢృత్వ తదస్పర్శ రూప అర్థాన్తరత్వ అమృతత్వాది వ్యపదేశాత్.

తత్త్వమస్యాదినా ఐక్యోపదేశాత్ ప్రత్యగాత్మనః న అర్థాన్తరభూతః పరమపురుషః ఇతి ఆశంక్య ఆహ.....

108. సుషుప్తి ఉత్క్రాన్త్యోః భేదేన.

"ప్రాజ్ఞేనాత్మనా సంపరిష్వక్తో న బాహ్యం కిఞ్చ న వేద న అన్తరమ్", "ప్రాజ్ఞేనాత్మనా అన్వారూఢః" ఇతి సుషుప్తి ఉత్క్రాన్త్యోః బాహ్య అన్తరవిషయ అనభిజ్ఞాత్ ప్రత్యగాత్మనః తదానీమేవ ప్రాజ్ఞతయా భేదేన వ్యపదేశాత్ అర్థాన్తరభూతః ఏవ.

109. పత్యాది శబ్దేభ్యః.

పరిష్వఙ్గకే ప్రాజ్ఞే శ్రూయమాణేభ్యః పత్యాది శబ్దేభ్యశ్చ అయమ్ అర్థాన్తరభూతః, "సర్వస్యాధిపతిః సర్వస్య వశీ సర్వస్య

ఈశానః'' ఇతి హి ఉత్తరత్ర శ్రూయతే. ఐక్యోపదేశో అపి ''అవస్థితేః ఇతి కాశకృత్స్నః'' ఇత్యనేన జీవస్య శరీరభూతస్య ఆత్మతయా అవస్థితేః ఇతి స్వయమేవ పరిహరిష్యతి.

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితే

శ్రీ వేదాన్త సారే

ప్రథమస్య అధ్యాయస్య తృతీయః పాదః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ వేదాన్త సారః

ప్రథమాధ్యాయే చతుర్థః పాదః

110. ఆనుమానికమపి ఏకేషామ్ ఇతి చేత్, న, శరీర రూపక విన్యస్త గృహీతేః. దర్శయతి చ.

ఏకేషాం కఠానాం శాఖాయామ్ ఆనుమానికం ప్రధానమపి, జగత్కారణత్వేన "మహతః పరమ్ అవ్యక్తమ్" ఇతి ఉచ్యతే ఇతి చేత్, న. పూర్వత్ర "ఆత్మానం రథినం విద్ధి" ఇత్యాదిషు ఉపాసన ఉపాయేషు వశీకార్యత్వాయ, రథి రథాది రూపక విన్యస్తేషు శరీరాఖ్య రూపక విన్యస్తస్య అత్ర అవ్యక్త శబ్దేన గృహీతేః. "ఇంద్రియేభ్యః పరాహ్యర్థాః" ఇత్యాదినా హి వశీకార్యత్వేన హి పరాః ఉచ్యన్తే. తథా చ ఉత్తరత్ర శ్రుతిరేవ దర్శయతి, "యచ్ఛేత్ వాఙ్మనసీ ప్రాజ్ఞః" ఇత్యాదినా.

111. సూక్ష్మం తు తదర్హత్వాత్.

సూక్ష్మమ్ అవ్యక్తమేవ శరీరావస్థం కార్యార్హమ్ ఇతి అవ్యక్త శబ్దేన శరీరమేవ గృహ్యతే. యది రూపక విన్యస్తానామేవ గ్రహణం, కిమర్థమ్ "అవ్యక్తాత్ పురుషః పరః" ఇత్యత ఆహ.

112. తదధీనత్వాత్ అర్థవత్.

పురుషాధీనత్వాత్ ఆత్మ శరీరాదికమ్, అర్థవత్ ఉపాసన

నిర్వృత్తయే భవతి. పురుషో హి అన్తర్యామీ సర్వమాత్మాదికం ప్రేరయన్, ఉపాసన ఉపాయత్వేన వశీకార్య కాష్ఠా ప్రాప్యశ్చేతి "సా కాష్ఠా సా పరాగతిః" ఇత్యుచ్యతే.

113. జ్ఞేయత్వ అవచనాత్ చ.

అత్ర అవ్యక్తస్య జ్ఞేయత్వ అవచనాత్ చ న కాపిలమ్ అవ్యక్తమ్.

114. వదతి ఇతి చేత్, న, ప్రాజ్ఞో హి ప్రకరణాత్.

"అశబ్దమస్పర్శమ్" ఇత్యారభ్య "నిచాయ్య తమ్" ఇతి వదతి ఇతి చేత్, న. "తద్విష్ణోః పరమంపదమ్," "ఏష సర్వేషు భూతేషు గూఢో ఆత్మా న ప్రకాశతే" ఇత్యాదినా ప్రకృతః ప్రాజ్ఞో హి "నిచాయ్య తమ్" ఇతి జ్ఞేయః ఉచ్యతే.

115. త్రయాణామ్ ఏవ చైవమ్ ఉపన్యాసః ప్రశ్నశ్చ.

ఉపాస్య ఉపాసన ఉపాసకానాం త్రయాణామ్ ఏవ అస్మిన్ ప్రకరణే జ్ఞేయత్వేన ఉపన్యాసః, ప్రశ్నశ్చ, న ప్రధానాదేః. "అధ్యాత్మ యోగాధిగమేన దేవం మత్వా" ఇత్యాదిః ఉపన్యాసః, "యేయం ప్రేతే విచికిత్సా మనుష్యే అస్తీత్యేకే" ఇత్యాదికశ్చ ప్రశ్నః.

116. మహద్వత్ చ.

"బుద్ధేః ఆత్మా మహాన్ పరః" ఇతి ఆత్మశబ్దాత్ యథా న తాంత్రికో మహాన్ తథా అవ్యక్తమ్ అపి ఇతి.

117. చమసవత్ అవిశేషాత్.

"అజామేకాం ... బహ్వీః ప్రజాః సృజమానామ్" ఇత్యత్ర న తంత్రసిద్ధా ప్రకృతిః కారణత్వేన ఉక్తా. జన్మాభావ యోగమాత్రేణ న తస్యా ఏవ ప్రతీతిః "అర్వాగ్బిలః చమసః" ఇతివత్ ప్రకరణే విశేషక అభావాత్. "యథేదం తచ్ఛిరః" ఇతి హి చమసో విశేష్యతే. యౌగిక శబ్దాత్ విశేష ప్రతీతిః హి విశేషక అపేక్షా.

118. జ్యోతిః ఉపక్రమా తు తథా హి అధీయత ఏకే.

జ్యోతిః - బ్రహ్మ. బ్రహ్మ కారణికా ఇయమ్ అజా. తథాహి బ్రహ్మకారణికాయాః ఏవ ప్రతిపాదకమేతత్ సరూప మంత్రం చ తైత్తిరీయాః అధీయతే. "అణోరణీయాన్ మహతో మహీయాన్" ఇత్యారభ్య, "అతః సముద్రాః గిరయశ్చ" ఇత్యాదినా సర్వస్య బ్రహ్మణః ఉత్పత్త్యా తదాత్మకత్వ ప్రతిపాదన సమయే "అజామేకామ్" ఇతి పఠన్తి, అతః తత్ ప్రత్యభిజ్ఞానాత్ ఇయం బ్రహ్మ కారణికేతి నిశ్చీయతే.

119. కల్పన ఉపదేశాత్ చ మధ్వాదివత్ అవిరోధః.

కల్పనా - సృష్టిః, యథా "సూర్యా చంద్రమసౌ ధాతా యథా పూర్వమ్ అకల్పయత్" ఇతి. "అస్మాన్మాయీ సృజతే విశ్వమేతత్" ఇత్యాదినా సృష్టి ఉపదేశాత్ అజాత్వ బ్రహ్మకార్యత్వయోః అవిరోధశ్చ. ప్రలయకాలే నామరూపే విహాయ అచిత్ వస్తు అపి సూక్ష్మ రూపేణ బ్రహ్మశరీరతయా తిష్ఠతి ఇతి అజాత్వమ్. సృష్టి కాలే నామరూపే

భజమానా ప్రకృతిః బ్రహ్మ కారణికా. యథా ఆదిత్యస్య సృష్టికాలే వస్వాది భోగ్యరస ఆధారతయా మధుత్వం కార్యత్వాఞ్చ. తస్యైవ ప్రలయకాలే మధ్వాది వ్యపదేశ అనర్హ సూక్ష్మ రూపేణ అవస్థానమ్ అకార్యత్వాఞ్చ మధు విద్యాయాం ప్రతీయతే. "అసౌ వా ఆదిత్యో దేవ మధు," "నైవ ఉదేతా న అస్తమేతా ఏకల ఏవ మధ్యే స్థాతా" ఇతి. తద్వత్.

120. న సంఖ్యా ఉపసంగ్రహాత్ అపి నానాభావాత్ అతిరేకాత్ చ.

"యస్మిన్ పఞ్చపఞ్చ జనాః" ఇత్యత్ర పఞ్చ వింశతి సంఖ్య ఉపసంగ్రహాత్ అపి న తాంత్రికాణి ఏతాని. "యస్మిన్" ఇతి, 'యత్' శబ్ద నిర్దిష్ట బ్రహ్మ ఆధారతయా తేభ్యః పృథక్ భావాత్, ఏతేషాం తత్త్వ అతిరేకాత్ చ. 'యత్' శబ్ద నిర్దిష్టమ్ ఆకాశశ్చ ఇతి ద్వయమతిరిక్తమ్. "సంఖ్య ఉపసంగ్రహాత్ అపి" ఇతి అపి శబ్దాత్ న అత్ర పఞ్చవింశతి సంఖ్యా సంగ్రహః "దిక్ సంఖ్యే సంజ్ఞాయామ్" ఇతి సంజ్ఞా విషయో అయం పఞ్చజనాః ఇతి. పఞ్చజనా నామ కేచిత్, తే పఞ్చ పఞ్చ జనాః ఇత్యుచ్యన్తే, సప్త సప్తర్షయః ఇతివత్.

121. ప్రాణాదయో వాక్యశేషాత్.

పఞ్చజన సంజ్ఞితాః ప్రాణాదయః పఞ్చేన్ద్రియాణీతి "ప్రాణస్య ప్రాణముత చక్షుషశ్చక్షుః" ఇత్యాది వాక్యశేషాత్ అవగమ్యతే. చక్షుః శ్రోత్ర సాహచర్యాత్, ప్రాణ అన్న శబ్దావపి స్పర్శనాది ఇంద్రియ విషయౌ.

122. జ్యోతిషా ఏకేషామ్ అసతి అన్నే.

ఏకేషాం శాఖినాం కాణ్వానామ్ "అన్నస్య అన్నమ్" ఇతి అసతి "తం దేవా జ్యోతిషాం జ్యోతిః" ఇతి ఉపక్రమగతేన జ్యోతిః శబ్దేన పఞ్చ పఞ్చ జనాః ఇంద్రియాణి ఇతి జ్ఞాయన్తే. జ్యోతిషాం జ్యోతిః ప్రకాశకానాం ప్రకాశకం బ్రహ్మ ఇత్యుక్త్వా, అనన్తరం "పఞ్చ పఞ్చ జనాః" ఇత్యుక్తేః, ప్రకాశకాని పఞ్చేంద్రియాణి ఇతి గమ్యతే.

123. కారణత్వేన చ ఆకాశాదిషు యథా వ్యపదిష్ట ఉక్తేః.

ఆకాశాదిషు కార్యవర్గేషు కారణత్వేన సర్వత్ర వేదాన్త వాక్యేషు "అసద్వా ఇదమగ్ర ఆసీత్", "తద్ధేదం తర్హి అవ్యాకృతమ్ ఆసీత్" ఇత్యాదిషు అనిర్జ్ఞాత విశేషేషు "ఆత్మావా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీత్... స ఈక్షత లోకాన్ ఉ సృజై" ఇతి విశేషవాచి వాక్య నిర్దిష్టస్య ఏవ ఉక్తేః, న తాంత్రిక అవ్యాకృతాది కారణవాద ప్రసఙ్గః.

124. సమాకర్షాత్.

"సో అకామయత బహుస్యాం ప్రజాయేయ" ఇతి పూర్వ నిర్దిష్టస్యైవ సర్వజ్ఞస్య "అసద్వా ఇదమగ్ర ఆసీత్" ఇత్యత్ర సమాకర్షాత్ చ స ఏవేతి గమ్యతే. "తద్ధేదం తర్హి అవ్యాకృతమ్ ఆసీత్" ఇతి నిర్దిష్టస్యైవ "స ఏష ఇహ ప్రవిష్టః ఆనఖాగ్రేభ్యః", "పశ్యత్యచక్షుః" ఇత్యత్ర సమాకర్షాత్ ఏషః ఏవ అవ్యాకృతః ఇతి నిశ్చీయతే. అసత్, అవ్యాకృత శబ్దౌ హి తదానీం నామరూప విభాగ అభావాత్ ఉపపద్యేతే.

125. జగత్ వాచిత్వాత్.

"బ్రహ్మ తే బ్రవాణి" ఇత్యుపక్రమ్య "యో వై బాలాక ఏతేషాం పురుషాణాం కర్తా యస్య వై తత్ కర్మ స వై వేదితవ్యః" ఇత్యత్ర కర్మశబ్దస్య ఏతత్ శబ్ద సామానాధికరణ్యేన క్రియతే ఇతి వ్యుత్పత్త్యా జగద్వాచిత్వాత్ పరమేవ బ్రహ్మ వేదితవ్యతయా ఉపదిష్టమ్.

126. జీవ ముఖ్యప్రాణ లింగాత్ న ఇతి చేత్, తత్ వ్యాఖ్యాతమ్.

"ఏతైః ఆత్మభిః భుఙ్క్తే", " అథాస్మిన్ ప్రాణ ఏవైకధా భవతి" ఇతి చ జీవాది లింగాత్ న పర ఇతి చేత్, ఏతత్ ప్రతర్దన విద్యాయామేవ పరిహృతమ్. పూర్వాపర పర్యాలోచనయా బ్రహ్మపరత్వే నిశ్చితే తదనుగుణతయా నేయమన్యత్ లింగమితి.

127. అన్యార్థం తు జైమినిః, ప్రశ్న వ్యాఖ్యానాభ్యామ్ అపి చ ఏవమ్ ఏకే.

"తౌ హ సుప్తం పురుషమ్ ఆజగ్మతుః" ఇత్యాదినా దేహాతిరిక్త జీవ సద్భావ ప్రతిపాదనమ్, తదతిరిక్త పరమాత్మ సద్భావ జ్ఞాపనార్థమితి "క్వైష ఏతత్ బాలాకే పురుషో అశయిష్ట" ఇతి ప్రశ్నాత్ "అథాస్మిన్ ప్రాణ ఏవైకధా భవతి", "సతా సోమ్య తదా సంపన్నో భవతి" ఇతి వాక్య సమానార్థకాత్ ప్రతివచనాత్ చ అవగమ్యతే. ఏకే - వాజసనేయినో అపి, ఏతత్ ప్రతి వచన సరూపం వాక్యం స్పష్టమ్ అధీయతే చ "క్వైష ఏతత్" ఇత్యాది. "య ఏషో అన్తర్హృదయ ఆకాశః తస్మిన్ శేతే" ఇత్యన్తమ్.

128. వాక్యాన్వయాత్.

"న వా అరే పత్యుః కామాయ పతిః ప్రియో భవతి ఆత్మనస్తు కామాయ" ఇత్యారభ్య "ఆత్మావా అరే ద్రష్టవ్యః" ఇత్యాదినా ఉపదిష్టః పరమాత్మా "అమృతత్వస్య తు నాశాస్తి విత్తేన" ఇత్యారభ్య "ఆత్మని ఖల్వరే దృష్టే శ్రుతే మతే విజ్ఞాతే ఇదం సర్వం విదితమ్" ఇత్యాది "యేనేదం సర్వం విజానాతి" ఇత్యన్తస్య కృత్స్నస్య వాక్యస్య పరమాత్మని ఏవ అన్వయాత్.

అస్మిన్ ప్రకరణే, ప్రకరణాన్తరే చ జీవ వాచి శబ్దేన పరమాత్మనో అభిధానే, తత్సామానాధికరణ్యే చ కారణం మతాన్తరేణ ఆహ........

129. ప్రతిజ్ఞా సిద్ధేః లింగమ్ ఆశ్మరథ్యః.

"ఆత్మని ఖల్వరే దృష్టే" ఇత్యాదినా పరమాత్మ జ్ఞానేన సర్వ విజ్ఞాన ప్రతిజ్ఞా సిద్ధయే జీవస్య తత్ కార్యతయా, తస్మాత్ అనతిరిక్తత్వం జ్ఞాపయితుం జీవ శబ్దేన పరమాత్మ అభిధానమ్ ఇతి ఆశ్మరథ్యః.

130. ఉత్క్రమిష్యత ఏవం భావాత్ ఇతి ఔడులోమిః.

ఉత్క్రమిష్యతః - ముక్తస్య, పరమాత్మ స్వరూపభావాత్ ఆత్మ శబ్దేన పరమాత్మ అభిధానమ్ ఇతి ఔడులోమిః.

131. అవస్థితేః ఇతి కాశకృత్స్నః.

"య ఆత్మని తిష్ఠన్ ఆత్మనో అన్తరః" ఇత్యాదినా జీవాత్మని

పరమాత్మనః ఆత్మతయా అవస్థితేః ఇతి కాశకృత్స్న ఆచార్యో మన్యతే. ఇదమేవ మతం సూత్రకారః స్వీకృతవాన్ ఇతి, మతద్వయమ్ ఉపన్యస్య తద్విరోధి ఏతదభిధానాత్ అన్యస్య అనభిధానాత్ చ నిశ్చీయతే.

132. ప్రకృతిశ్చ ప్రతిజ్ఞా దృష్టాన్త అనుపరోధాత్.

జగత్ ఉపాదానకారణమ్ అపి పరం బ్రహ్మ న నిమిత్తమాత్రమ్, "స్తబ్ధోఽసి ఉత తమాదేశమ్ అప్రాక్ష్యః యేన అశ్రుతం శ్రుతం భవతి" ఇతి. యేన ఆదేష్ట్రా నిమిత్తభూతేన విజ్ఞాతేన, చేతన అచేతనాత్మకం కృత్స్నం జగత్ విజ్ఞాతం భవతి ఇతి ఆదేష్టృ విజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞాన ప్రతిజ్ఞా తత్ ఉపపాదన రూప మృత్ కార్య దృష్టాన్త అనుపరోధాత్. ఆదిశ్యతే అనేన ఇతి ఆదేశః, ఇతి ఆదేశ శబ్దేన ఆదేష్టా అభిధీయతే. ఆదేశః- ప్రశాసనమ్, "ఏతస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్గి" ఇత్యాది శ్రుతేః.

133. అభిధ్య ఉపదేశాత్ చ.

"తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయ" ఇతి నిమిత్తభూతస్య ఈక్షితుః విచిత్ర చిత్ అచిత్ రూపేణ జగదాకారేణ ఆత్మనో బహుభవన సఙ్కల్ప ఉపదేశాత్ చ ఉపాదానమ్ అపి ఇతి విజ్ఞాయతే.

134. సాక్షాత్ చ ఉభయ ఆమ్నానాత్.

"బ్రహ్మ వనం బ్రహ్మ స వృక్ష ఆసీత్ ..... బ్రహ్మ అధ్యతిష్ఠత్ భువనాని ధారయన్" ఇతి ఉపాదానం నిమిత్తఞ్చ బ్రహ్మ

ఏవ ఇతి స్వశబ్దేన ఉభయ ఆమ్నానాత్ చ.

135. ఆత్మకృతేః

"సో అకామయత" ఇతి నిమిత్తభూతస్య స్వస్య ఏవ జగదాకారేణ కృతేః "తదా ఆత్మానం స్వయమ్ అకురుత" ఇతి ఉపదిశ్యమానాయాః, పరమపురుషో జగత్ నిమిత్తమ్ ఉపాదానం చ ఇతి విజ్ఞాయతే.

పరస్య బ్రహ్మణో నిరవద్యత్వ సత్యసఙ్కల్పత్వాదేః తత్ విపరీత అనన్త అపురుషార్థ ఆశ్రయ జగదాకారేణ ఆత్మకృతేః చ అవిరోధః కథమితి ఆశఙ్క్య ఆహ.....

136. పరిణామాత్.

అత్ర ఉపదిశ్యమానాత్ పరిణామాత్ తత్ అవిరోధః ఏవ. అవిభక్త నామరూప అతిసూక్ష్మ, చిత్ అచిత్ వస్తు శరీరకః కారణావస్థః పరమపురుషః స్వయమేవ "సో అకామయత బహుస్యాం ప్రజాయేయ" ఇతి విభక్త నామరూప చిత్ అచిత్ వస్తు శరీరకో భవేయమ్ ఇతి సఙ్కల్ప్య, "ఇదం సర్వమ్ అసృజత యదిదం కిఞ్చ" ఇతి స్వశరీర భూతమ్ అతిసూక్ష్మం చిత్ అచిత్ వస్తు స్వస్మాత్ విభజ్య, "తత్ సృష్ట్వా తదేవానుప్రావిశత్" ఇతి స్వస్మాత్ విభక్తే చిత్ అచిత్ వస్తుని స్వయమేవ ఆత్మతయా అనుప్రవిశ్య, "సత్ చ త్యత్ చ

అభవత్, నిరుక్తఞ్చ అనిరుక్తఞ్చ, నిలయనఞ్చ అనిలయనఞ్చ, విజ్ఞానఞ్చ అవిజ్ఞానఞ్చ, సత్యఞ్చ అనృతఞ్చ సత్యమభవత్" ఇతి హి స్వస్య బహుభవన రూప పరిణామః ఉపదిశ్యతే. అతః న కశ్చిత్ విరోధః. అవిభాగ అవస్థాయామపి జీవః తత్ కర్మ చ సూక్ష్మరూపేణ తిష్ఠతి ఇతి వక్ష్యతి "న కర్మ అవిభాగాత్ ఇతిచేత్, న, అనాదిత్వాత్ ఉపపద్యతే చాపి ఉపలభ్యతే చ" ఇతి.

137. యోనిశ్చ హి గీయతే.

"యద్భూతయోనిమ్" ఇత్యాదిషు యోనిశ్చ గీయతే. అతశ్చ ఉపాదాన మపి.

138. ఏతేన సర్వే వ్యాఖ్యాతా వ్యాఖ్యాతాః.

"జన్మాద్యస్య యతః" ఇత్యాదినా ఏతదన్తేన న్యాయేన సర్వే వేదాన్తాః బ్రహ్మపరాః వ్యాఖ్యాతాః. ద్విరుక్తిః అధ్యాయ పరిసమాప్తి ద్యోతనాయ.

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితే

శ్రీ వేదాన్త సారే

ప్రథమస్య అధ్యాయస్య చతుర్థః పాదః

సమాప్తశ్చాధ్యాయః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ వేదాన్త సారః

ద్వితీయాధ్యాయే ప్రథమః పాదః.

139. స్మృతి అనవకాశ దోష ప్రసఙ్గః ఇతి చేత్, న, అన్య స్మృతి అనవకాశ దోష ప్రసఙ్గాత్.

ఉపబృంహణ అపేక్షే వేదాన్తార్థ నిర్ణయే సతి, కపిల స్మృతి ఉపబృంహణేన వేదాన్తార్థః ప్రధాన కారణవాదః ఇతి అనభ్యుపగమే, కపిల స్మృతేః ఉపబృంహణ అనన్వయేన అనవకాశదోష ప్రసక్తిః ఇతి చేత్, న, అన్యాసాం వేద అవిరోధినీనాం బహ్వీనాం మన్వాది స్మృతీనామ్ అనవకాశ ప్రసక్తేః. వేదస్య ఉపబృంహణ అపేక్షత్వే అపి అనన్యపరా విరుద్ధ అనేక స్మృతిషు సతీషు, విరుద్ధార్థాయాః వేదోదిత అర్థవిశదీకరణత్వ అభావేన తస్యా ఉపబృంహణత్వమ్ అన్యాయ్యమ్ ఇత్యర్థః.

యోగీంద్ర కపిలస్య తథా అనుపలబ్ధేః కథం స్మృత్యన్తరమ్ ఏతత్ న్యాయ్యమ్ ఇతిచేత్, తత్రాహ........

140. ఇతరేషాం చ అనుపలబ్ధేః.

వేదార్థ సాక్షాత్కార చతుర మన్వాది యోగీంద్రాణాం కపిల దృష్టార్థ అనుపలబ్ధేః కపిల ఉపలబ్ధిః భ్రమ ఏవ.

141. ఏతేన యోగః ప్రత్యుక్తః.

యోగస్య హైరణ్యగర్భస్య అపి, కాపిల స్మృతివత్ వేదవిరుద్ధత్వ అవిశేషాత్ తద్వత్ నిరాసః.

142. న విలక్షణత్వాత్ అస్య తథాత్వం చ శబ్దాత్.

వికారాస్పదత్వేన అజ్ఞత్వేన అపురుషార్థ ఆశ్రయత్వేన చ జగతః బ్రహ్మ విలక్షణత్వాత్ తత్కార్యత్వం న సమ్భవతి. విలక్షణత్వఇచ్చ శబ్దాత్ చ అవగమ్యతే, "విజ్ఞానఇచ్చ అవిజ్ఞానఇచ్చ" ఇత్యాదేః.

143. అభిమాని వ్యపదేశస్తు విశేష అనుగతిభ్యామ్.

"తం పృథివ్యబ్రవీత్", "ఆపో వా అకామయన్త" ఇత్యాదౌ జ్ఞాన కార్య వ్యపదేశః తత్తత్ అభిమాని దేవతా విషయః ఇతి, "హన్తాహమిమా స్తిస్రో దేవతాః" ఇతి దేవతా శబ్దేన విశేషితత్వాత్, "అగ్నిః వాక్ భూత్వా ముఖం ప్రావిశత్" ఇత్యాదినా తత్తత్ అచిద్వస్తు అభిమానిత్వేన దేవతానుగతేశ్చ అవగమ్యతే.

144. దృశ్యతే తు.

విలక్షణయోః అపి కార్యకారణభావః సమ్భవతి, మాక్షికాదిభ్యః క్రిమ్యాది ఉత్పత్తి దర్శనాత్.

145. అసత్ ఇతి చేత్, న, ప్రతిషేధ మాత్రత్వాత్.

ఏవం తర్హి, కార్యం కారణే అసత్ ఇతి చేత్, న. సాలక్షణ్య

నియమ ప్రతిషేధ మాత్రత్వాత్, పూర్వోక్తం కార్యకారణయోః వస్తు ఐక్యం న త్యక్తమ్.

146. అపీతౌ తద్వత్ ప్రసఙ్గాత్ అసమఞ్జసమ్.

జగతో బ్రహ్మ కారణత్వేన వస్త్వైక్యేన తస్మిన్ అపీత్యాదౌ జగతః ఇవ బ్రహ్మణో అపి వికారిత్వాది అనిష్ట ప్రసఙ్గాత్ వేదాన్తవాక్యం సర్వమ్ అసమఞ్జసం స్యాత్.

147. న తు దృష్టాన్త భావాత్.

నైతత్. "యస్యాత్మా శరీరమ్", "యస్య అవ్యక్తం శరీరమ్" ఇత్యాది శ్రుతిసిద్ధ చిత్ అచిత్ వస్తు శరీరకస్య బ్రహ్మణః, కార్యకారణ భావేన అవస్థానే గుణ దోష వ్యవస్థితేః దృష్టాన్త సద్భావాత్. యథా జీవస్య సశరీరస్య మనుష్యాది ఆత్మనో బాలత్వ యువత్వ స్థవిరత్వాది భావే అపి బాలత్వాదయః శరీరే తిష్ఠన్తి, జ్ఞానసుఖాదయశ్చ ఆత్మన్యేవ. తద్వత్ అత్రాపి శరీరభూత చిదచిద్వస్తుగత అన్యజ్ఞాన వికారాదీని దోషాః. ఆత్మభూతే తు బ్రహ్మణి నిరవద్యత్వ అవికారిత్వ సార్వజ్ఞ్య సత్యసఙ్కల్పత్వాదయః.

148. స్వపక్ష దోషాత్ చ.

ప్రధాన కారణ దోషాత్ చ అయమేవ గ్రాహ్యః. ప్రధాన కారణవాదే హి నిర్వికార పురుష సన్నిధానాత్ ప్రకృతి ప్రవృత్తౌ

ఇతరేతరధర్మ అధ్యాసాదయో దురుపపాదాః. అన్యత్ర అన్యధర్మ అనుసన్ధానరూపః అధ్యాసః నిర్వికార పురుషస్య న సమ్భవతి. అచేతనాయాః ప్రకృతేః అనుసన్ధాన రూప అధ్యాసః సుతరాం న సమ్భవతి.

149. తర్క అప్రతిష్ఠానాత్ అపి.

ప్రధాన కారణవాదస్య కుతర్కమూలత్వాత్ తస్య అప్రతిష్ఠితత్వాత్ అపి త్యాజ్యం ప్రధానమ్.

150. అన్యథా అనుమేయమ్ ఇతిచేత్, ఏవమపి అనిర్మోక్ష ప్రసఙ్గః.

క్లుప్త ప్రకారాత్ ప్రకారాన్తరేణ ప్రధానమ్ అనుమేయమ్ ఇతి చేత్, ఏవమపి తతో అధిక కుతర్క కుశల సమ్భావనయా అప్రతిష్ఠితత్వాత్ అనిర్మోక్ష ప్రసఙ్గో దుర్వారః స్యాత్.

151. ఏతేన శిష్టాపరిగ్రహాః అపి వ్యాఖ్యాతాః.

ఏతేన - సాఙ్ఖ్య స్మృతి నిరాకరణ హేతునా, తర్క అప్రతిష్ఠితత్వాదినా, పరిశిష్టాశ్చ కణభక్ష అక్షపాద క్షపణకాది స్మృతయో నిరాకృతాః.

152. భోక్తృ ఆపత్తేః అవిభాగః చేత్ స్యాత్ లోకవత్.

యది చిదచిద్వస్తు శరీరకత్వేన బ్రహ్మణో అపి సశరీరత్వమ్ ఇష్యతే, తర్హి జీవవత్ సశరీరత్వేన బ్రహ్మణో అపి శరీర సంబన్ధ ప్రయుక్త

సుఖదుఃఖ భోక్తృత్వ ఆపత్తేః, జీవాత్ అవిభాగ ప్రసక్తిః ఇతి చేత్, న. స్యాదేవ జీవాత్ విభాగః. నిరవద్యత్వ కల్యాణ గుణ ఆకరత్వేన బ్రహ్మణః న హి సశరీరత్వ ప్రయుక్తమ్ అనిష్టభోక్తృత్వమ్. అపితు అన్య వశ్యత్వ కృతమ్. యథా లోకే రాజ్ఞః సశరీరత్వే అపి అనన్య వశ్యస్య స్వ ఆజ్ఞాతివృత్తి కృత అనిష్ట భోక్తృత్వం న ఇతర సమానమ్.

153. తత్ అనన్యత్వమ్ ఆరమ్భణ శబ్దాదిభ్యః.

కారణభూతాత్ బ్రహ్మణో అనన్యత్వం కార్యభూత జగతః వాచారమ్భణ శబ్దాదిభ్యో వాక్యేభ్యో అవగమ్యతే, "వాచారమ్భణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యమ్", "సదేవ సోమ్య ఇదమగ్ర ఆసీత్ ఏకమేవ అద్వితీయం", "తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి", "ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వం... తత్త్వమసి" ఇత్యాదిభ్యః.

154. భావే చ ఉపలబ్ధేః.

ఘటాది కార్యభావే చ తదేవేదం మృత్ ద్రవ్యమ్ ఇతి ఉపలబ్ధేశ్చ కారణాత్ అనన్యత్ కార్యమ్.

155. సత్త్వాత్ చ అపరస్య.

కార్యస్య కారణే సత్త్వాత్ చ, తస్మాత్ అనన్యత్ కార్యమ్. ఘటశరావాదికం పూర్వం మృత్తికా ఏవ ఆసీత్ ఇతి హి ఘటాదిః మృదాత్మనా ఉపలభ్యతే.

156. అసత్ వ్యపదేశాత్ న ఇతిచేత్, న, ధర్మాన్తరేణ వాక్యశేషాత్ యుక్తేః శబ్దాన్తరాత్ చ.

"ఇదం వా అగ్రే నైవ కిఞ్చ నాసీత్" ఇతి కార్యస్య తదానీమ్ అసత్త్వ వ్యపదేశాత్ కారణే కార్యమ్ అసదితి చేత్, న. స్థూలత్వ విరోధి సూక్ష్మత్వ రూప ధర్మాన్తర యోగాత్ అసత్త్వ వ్యపదేశః. కుతః? "తదసదేవ సన్మనో అకురుత స్యామ్" ఇతి వాక్య శేషాత్ అవగమ్యతే. మనస్కారో హి విద్యమానస్యైవ. యుక్తిశ్చ అసత్ వ్యపదేశో ధర్మాన్తర యోగ నిమిత్తః ఇతి గమయతి. పిణ్డత్వ ఘటత్వ కపాలత్వాదిభిః పరస్పర విరోధిభిః భావరూపైః ధర్మైః ఘటః ప్రాక్ న ఆసీత్, ఇదానీమ్ అస్తి, భవిష్యతి చ ఇతి సదా విద్యమానస్య ఏవ మృత్ ద్రవ్యస్య హి అసదాది వ్యపదేశః. తథా శబ్దాన్తరఞ్చ - "తద్ధేదం తర్హి అవ్యాకృత మాసీత్" ఇత్యాది.

157. పటవత్ చ.

తన్తవః ఏవ సంయోగ విశేష భాజః, పటః ఇతి నామాన్తరాదికం భజన్తే, తద్వత్ బ్రహ్మ అపి.

158. యథా చ ప్రాణాదిః.

యథా చ వాయుః ఏకః ఏవ వృత్తివిశేషైః ప్రాణాపానాది నామాని భజతే, తథా బ్రహ్మ అపి ఇతి తత్ అనన్యత్వం జగతః.

159. ఇతర వ్యపదేశాత్ హిత అకరణాది దోష ప్రసక్తిః.

"తత్త్వమసి", "అయమాత్మా బ్రహ్మ" ఇతి కార్యభూతస్య జీవస్య బ్రహ్మభావ వ్యపదేశాత్ హి అనన్యత్వమ్ ఉక్తమ్. ఏవం తర్హి, సర్వజ్ఞస్య సత్యసంకల్పస్య బ్రహ్మణః ఆత్మనో హితరూప కార్య జగదకరణమ్, అహిత రూపకార్య కరణం చ ఇత్యాది దోష ప్రసక్తిః.

నైతత్.

160. అధికం తు భేదనిర్దేశాత్.

కార్యకారణయోః అనన్యత్వే అపి జీవ స్వరూపాత్ బ్రహ్మ స్వరూపమ్ అర్థాన్తరమ్, "కరణాధిపాధిపః", "విద్యావిద్యే ఈశతే యస్తు సో అన్యః" ఇత్యాది భేద నిర్దేశాత్. చిత్ అచిత్ వస్తు శరీరం బ్రహ్మైవ కారణావస్థం కార్యావస్థఞ్చ ఇతి గుణదోష వ్యవస్థితిః ఇతి "న తు దృష్టాన్త భావాత్" ఇతి హి ఉక్తమ్. "యస్య పృథివీ శరీరమ్", "యస్యాత్మా శరీరమ్" ఇత్యాది శ్రుతిశత సమధిగతం చిత్ అచిత్ వస్తు శరీరకత్వమ్.

161. అశ్మాదివత్ చ తత్ అనుపపత్తిః.

అశ్మ కాష్ఠ లోష్ట తృణాదేః అచేతనస్యేవ జీవస్య "అనీశయా శోచతి ముహ్యమానః" ఇత్యాదినా అత్యన్త విసజాతీయతయా అభిహితస్య సర్వజ్ఞ, సత్యసఙ్కల్ప

బ్రహ్మ స్వరూపతః అనుపపత్తిః సిద్ధ్యతి ఏవ ఇత్యర్థః.

162. ఉపసంహార దర్శనాత్ న ఇతిచేత్, న, క్షీరవత్ హి.

కార్య నిర్వృత్తౌ అనేక కారక ఉపసంహార దర్శనాత్ బ్రహ్మ ఏకమేవ జగదాకార కార్యం న భవేత్ ఇతి చేత్, న. క్షీరస్యైవ దధి భావవత్ బ్రహ్మణో అపి సమ్భవతి.

163. దేవాదివత్ అపి లోకే.

యథా దేవాదేః శాస్త్రావగత శక్తేః స్వసఙ్కల్పాత్ ఏవ స్వే స్వే లోకే స్వాపేక్షిత నానారూప భావః, ఏవం బ్రహ్మణో అపి శాస్త్రావగత శక్తేః సర్వమ్ ఉపపన్నమ్.

164. కృత్స్న ప్రసక్తిః నిరవయవత్వ శబ్ద కోపో వా.

చిత్ అచిత్ వస్తు శరీరకం బ్రహ్మైవ కార్యకారణావస్థమితి హి ఉక్తమ్. తత్ర బ్రహ్మణః శరీరిణో నిరవయవత్వేన కృత్స్నస్య బ్రహ్మణః కార్యత్వేన ఉపయోగ ప్రసక్తిః కార్యావస్థాయామ్ అపి అంశాన్తరేణ అవస్థితమ్ ఇతి చ పక్షే నిరవయవత్వ శబ్ద కోపో వా స్యాత్. అతో బ్రహ్మ న కారణమ్.

.... పరిహరతి.

165. శ్రుతేః తు శబ్ద మూలత్వాత్.

శ్రుతి ప్రామాణ్యాత్ నైవం ప్రసజ్యతే. శబ్దైక ప్రమాణకత్వాత్

బ్రహ్మ స్వరూపస్య సకలేతర ప్రమాణ అవగత వస్తు విసజాతీయత్వేన తత్ర తత్ర అదృష్ట శక్తి యోగః బ్రహ్మణో న విరుద్ధః. అతః కార్యత్వేన కారణత్వేన పరిపూర్ణస్య అవస్థానం సమ్భవతి, యథా జాతివాదినాం జాతేః ఖణ్డ ముణ్డాదిషు.

166. ఆత్మని చ ఏవం విచిత్రాః చ హి.

జీవాత్మని చ అచిత్ ధర్మ విరోధి ధర్మయోగో విసజాతీయ శక్తిత్వాత్ ఏవ. అగ్ని జలాదయః అపి అచిత్ విశేషాః అన్యోన్య విలక్షణాః నియత శక్తయః విచిత్రాః దృశ్యన్తే.

167. స్వపక్ష దోషాత్ చ.

కృత్స్న ప్రసక్త్యాది దోషః నిరవయవే అచిత్ సజాతీయే ప్రధానే ఏవ ఇతి బ్రహ్మైవ కారణమ్.

168. సర్వోపేతా చ తత్ దర్శనాత్.

“పరాస్య శక్తిః వివిధైవ శ్రూయతే” ఇతి శ్రుతేః సర్వశక్తి యోగశ్చ దేవతాయాః అవగమ్యతే.

169. వికరణత్వాత్ న ఇతిచేత్, తత్ ఉక్తమ్.

“న తస్య కార్యం కరణఞ్చ విద్యతే” ఇతి బ్రహ్మణో వికరణత్వాత్ కారణత్వం న ఇతి చేత్, తస్యోత్తరమ్, శబ్దైక

మూలత్వేన విసజాతీయత్వాత్ ఇతి పూర్వసూత్రే ఉక్తమేవ.

170. న ప్రయోజనవత్త్వాత్.

బ్రహ్మణః అవాప్త సమస్త కామత్వేన సృష్టౌ ప్రయోజన అభావాత్ బ్రహ్మ న కారణమ్.

171. లోకవత్ తు లీలా కైవల్యమ్.

అవాప్త సమస్త కామస్య అపి లీలా ప్రయోజనత్వే నైరపేక్ష్యం సమ్భవతి. లోకే కేవల లీలాయై కన్తుకాది ఆరమ్భ దర్శనాత్, అస్య ఆత్మతృప్తస్య అవాప్త సమస్త కామత్వం హి సదా అభిమత సకల భోగోపకరణ సద్భావః. ఆత్మతృప్తేః భోగతృప్తిః విసజాతీయా. లీలా రసస్య అపి తత్ విలక్షణస్య త్రిగుణ పురుషాది ఉపకరణం నిత్యమేవ.

172. వైషమ్య నైర్ఘృణ్యే న సాపేక్షత్వాత్ తథా హి దర్శయతి.

దేవాది విషమ సృష్ట్యా పక్షపాతో, నైర్ఘృణ్యఞ్చ న సమ్భవతి పరస్య, క్షేత్రజ్ఞ కర్మ సాపేక్షత్వాత్ విషమసృష్టేః. తథా "సాధుకారీ సాధుః భవతి, పాపకారీ పాపో భవతి" ఇతి శ్రుతిరేవ దర్శయతి.

173. న కర్మ అవిభాగాత్ ఇతిచేత్, న, అనాదిత్వాత్ ఉపపద్యతే చ అపి ఉపలభ్యతే చ.

"సదేవ సోమ్య ఇదమగ్ర ఆసీత్, ఏకమేవ" ఇతి ఏకత్వ అవధారణాత్, తదానీం క్షేత్రజ్ఞ అభావాత్ కర్మ న సంభవతి ఇతి చేత్,

న. అనాదిత్వాత్ క్షేత్రజ్ఞానాం తత్తత్ కర్మ ప్రవాహశ్చ అస్త్యేవ. ఉపపద్యతే చ తత్ అనాదిత్వే అపి అవిభాగ శ్రుతిః నామరూప విభాగ అభావాత్. "తద్ధేదం తర్హి అవ్యాకృతమాసీత్" తత్ నామ రూపాభ్యాం వ్యాక్రియతే ఇతి అనయా ఐకార్థ్యాత్. ఉపలభ్యతే చ శ్రుతిషు క్షేత్రజ్ఞ అనాదిత్వమ్ "జ్ఞా జ్ఞౌ ద్వావజావీశనీశౌ", "నిత్యో నిత్యానామ్" ఇతి.

174. సర్వధర్మ ఉపపత్తేః చ.

ప్రధాన పరమాణ్వాదిషు అనుపపన్నానాం సర్వధర్మాణాం బ్రహ్మణి సకలేతర విలక్షణత్వేన సర్వశక్తి శ్రుత్యా చ ఉపపత్తేః బ్రహ్మైవ కారణమితి సిద్ధమ్.

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితే

శ్రీ వేదాన్త సారే

ద్వితీయస్య అధ్యాయస్య ప్రథమఃపాదః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ వేదాన్త సారః

ద్వితీయాధ్యాయే ద్వితీయః పాదః.

175. రచనా అనుపపత్తేః చ న అనుమానం ప్రవృత్తేః చ.

దార్వాదేః అచేతనస్య రథ ప్రాసాదాది నిర్మాణే తత్ అభిజ్ఞ అనధిష్ఠితస్య రచన అనుపపత్తేశ్చ, తత్ జ్ఞ అధిష్ఠితస్య రచనా ప్రవృత్తేశ్చ, అనుమాన గమ్యం ప్రధానమ్ అచేతనం ప్రాజ్ఞ అనధిష్ఠితం న జగత్కారణమ్.

176. పయోఽమ్బువత్ చేత్ తత్ర అపి.

యథా పయః అంబు చ దధ్యాదిభావే అనపేక్షం, తద్వత్ ప్రధానమపి, ఇతి చేత్, తత్రాపి ఉక్త ఏవ హేతుః, తస్యాపి పక్షీ కృతత్వాత్.

177. వ్యతిరేక అనవస్థితేః చ అనపేక్షత్వాత్.

ప్రాజ్ఞ అధిష్ఠితత్వ అనపేక్షత్వేన సర్వదా సృష్టి ప్రసంగాత్ చ న ప్రధానం కారణమ్.

178. అన్యత్ర అభావాత్ చ న తృణాదివత్.

క్షీరీభవత్ ధేను ఉపయుక్త తృణాదివత్ ప్రధానమపి, ఇతి

న యుక్తం వక్తుమ్, అనడుహా(దా)దిషు అదర్శనాత్. తత్ హి ప్రాజ్ఞ అధిష్ఠితమ్.

179. పురుష అశ్మవత్ ఇతిచేత్ తథా అపి.

పురుషః స్వసన్నిధానాత్ ప్రధానం ప్రవర్తయతి అన్ధ పఙ్గు పురుషవత్, అశ్మవత్ అయస్కాన్త అశ్మవత్ ఇతి న ప్రాజ్ఞ అపేక్షా, ఇతిచేత్, న. తథా అపి న ప్రధాన ప్రవృత్తి సమ్భవః, అవికృతత్వాత్ పురుషస్య పంగు అన్ధాదేః మార్గోపదేశ దేశాన్తర గమనాదిః కాదాచిత్కో వికారో హి అస్తి.

180. అఙ్గిత్వ అనుపపత్తేః చ.

గుణానామ్ ఉత్కర్ష అపకర్ష రూప అంగ అంగి భావాత్ హి జగత్ ప్రవృత్తిః. ప్రతిసర్గావస్థాయాం సామ్యావస్థానాం వైషమ్యకృత అంగ అంగిత్వ అనుపపత్తేః చ న జగదారమ్భః.

181. అన్యథా అనుమితౌ చ జ్ఞ శక్తి వియోగాత్.

జ్ఞస్య యా శక్తిః, తద్వియోగాత్, జ్ఞాతృత్వ శక్తి వియోగాత్ ఇత్యర్థః. ఉక్త ప్రకార వ్యతిరిక్త ప్రకారేణ ప్రధాన అనుమితౌ చ ప్రధానస్య జ్ఞాతృత్వ శక్తి వియోగాత్ రచనా అనుపపత్త్యాదయో దోషాః తదవస్థాః.

182. అభ్యుపగమే అపి అర్థ అభావాత్.

ప్రధాన అభ్యుపగమే అపి ప్రయోజన అభావాత్ న

తదనుమేయమ్. పురుషస్య నిర్వికారస్య ప్రధాన దర్శన రూప వికార అసమ్భవాత్, ప్రకృతి ధర్మ అధ్యాస నిమిత్త భోగః, తత్ వివేక అనుసన్ధాన కృత కైవల్యఞ్చ న సమ్భవతి.

183. విప్రతిషేధాత్ చ అసమఞ్జసమ్.

పురుషస్య ద్రష్టృత్వ భోక్తృత్వ నిర్వికారత్వాది విరుద్ధ సహస్ర అభ్యుపగమాత్ చ అసమఞ్జసం కాపిలమతమ్.

184. మహత్ దీర్ఘవత్ వా హ్రస్వ పరిమణ్డలాభ్యామ్.

అసమఞ్జసమ్ ఇతి వర్తతే. వా శబ్దశ్చ అర్థే. హ్రస్వ పరిమణ్డలాభ్యాం మహత్ దీర్ఘవత్ ద్వి అణుక త్రి అణుక ఉత్పత్తివత్ అన్యత్ చ తన్మతం సర్వమ్ అసమఞ్జసమ్. అవయవాః స్వకీయైః షడ్భిః పార్శ్వైః సంయుజ్యమానాః హి పృథుతరమ్ అవయవినమ్ ఆరభన్తే, పరమాణూనాం నిరవయవత్వేన పార్శ్వ అనభ్యుపగమాత్, పార్శ్వాన్ అనపేక్ష్య సంయుజ్యమానానాం న పృథుతర ద్రవ్య ఆరమ్భకత్వ సమ్భవః.

185. ఉభయథా అపి న కర్మ అతః తత్ అభావః.

అణుగత ఆద్యకర్మ అసంభవాత్. తత్కృత అణు సంయోగ అభావాత్ క్షేత్రజ్ఞ అదృష్టానాం విపాక అపేక్షత్వే అపి న తత్ కృత కాదాచిత్క అణుగత కర్మ సంభవః. అనపేక్షత్వే ప్రాగపి ఉత్పాదకం

స్యాత్. విపాకో నామ కశ్చిత్ అదృష్టగతో ధర్మో న జ్ఞాయతే, కర్మవిధి వేలాయామేవ కాలవిశేష నియత ఫలదాయిత్వం యస్య కర్మణః చోదితమ్, తస్య తత్ కాలాగమ ఏవ విపాకః. అనియత కాల విశేషాణాం కర్మణాం ప్రబల కర్మాన్తరా ప్రతిబన్ధ ఏవ విపాకః. అదృష్టాని చ తత్తత్ కర్మానుగుణ ఫల దాన స్వభావాని. అతో అనన్తైః ఆత్మభిః వివిధకాల ఫలదాయిత్వేన అనుష్ఠితానామ్ ఏకదా ఏకరూప విపాకో న సంభవతి. అనుమేయ ఈశ్వర అసిద్ధేః తదధిష్ఠానాత్ చ న సంభవతి.

186. సమవాయ అభ్యుపగమాత్ చ సామ్యాత్ అనవస్థితేః.

సమవాయ అభ్యుపగమాత్ చ అసమఞ్జసమ్, సమవాయస్య అపి జాతిగుణాదేః ఇవ అపృథక్ సిద్ధి హేతు అపేక్షా సామ్యాత్ అనవస్థితేః, సమవాయస్య తత్ స్వభావ కల్పనాయాం జాత్యాదేః ఏవ తత్ న్యాయ్యమ్.

187. నిత్యమేవ చ భావాత్.

సమవాయస్య నిత్యత్వ అభ్యుపగమే సంబన్ధి నిత్యత్వమ్ అన్తరేణ తదనుపపత్తేః, అవయవ అవయవినోః ఉభయోః నిత్యత్వ ప్రసఙ్గాత్ అసదేవ ఇదమ్.

188. రూపాదిమత్త్వాత్ చ విపర్యయః దర్శనాత్.

పరమాణూనాం రూపాదిమత్త్వాత్ నిత్యత్వాది విపర్యయశ్చ. ఘటాదిషు తథా దర్శనాత్.

189. ఉభయథా చ దోషాత్.

అనిత్యత్వాది భయాత్ రూపాది శూన్యత్వే కారణ గుణ పూర్వకత్వ అసిద్ధిః. తత్ భయాత్ రూపాదిమత్త్వే చ అనిత్యత్వాదిః ఇతి ఉభయథా చ దోషాత్ అసమఞ్జసమేవ.

190. అపరిగ్రహాత్ చ అత్యన్తమ్ అనపేక్షా.

కాణాద పక్షే కస్యాపి అంశస్య వైదికైః అపరిగ్రహాత్, అనుపపన్నత్వాత్ చ, అత్యన్తమ్ అనపేక్షా.

191. సముదాయే ఉభయహేతుకే అపి తత్ అప్రాప్తిః.

అణుహేతుకే పృథివ్యాది సముదాయే, పృథివ్యాది హేతుకే శరీరేంద్రియ సముదాయే చ సుగత అభ్యుపగతే తదభ్యుపగమ ప్రకారేణైవ సముదాయ అసిద్ధిః. క్షణికత్వం హి తైః అభ్యుపగమ్యతే. సంహతౌ వ్యాప్రియమాణాః పరమాణవః పృథివ్యాదయశ్చ తదానీమేవ నష్టాః చేత్, కే సముదాయ రూపేణ సంహన్యన్తే?

192. ఇతరేతర ప్రత్యయత్వాత్ ఉపపన్నమ్ ఇతిచేత్, న, సఙ్ఘాతభావ అనిమిత్తత్వాత్.

అస్థిరేషు స్థిరత్వ బుద్ధి రూప అవిద్యా రాగ ద్వేషాది పరమ్పరయా అన్యోన్య కారణత్వాత్ సర్వ కారణత్వమ్ ఉపపన్నమ్

ఇతిచేత్, న, అవిద్యాయాః సఙ్ఘాతభావ అనిమిత్తత్వాత్. న హి శుక్తికాదిషు రజతాది బుద్ధి రూప అవిద్యయా శుక్తికాదిః వస్తుతః రజతాది కార్యం కరోతి. అత్ర విదుషః తదానీమేవ నష్టత్వాత్ అవిద్యా నిమిత్త రాగాదయో అపి న సమ్భవన్తి.

193. ఉత్తరోత్పాదే చ పూర్వ నిరోధాత్.

ఉత్తరఘట క్షణోత్పత్తౌ పూర్వఘట క్షణస్యాపి నష్టత్వేన అభావస్యైవ ఉత్పాదకత్వ అవిశేషేణ సర్వదా ఉత్పత్తిశ్చ స్యాత్.

194. అసతి ప్రతిజ్ఞా ఉపరోధో యౌగపద్యమ్ అన్యథా.

అసతః ఉత్పత్తౌ అధిపతి సహకార్యాదీనాం జ్ఞానహేతుత్వ ప్రతిజ్ఞా విరోధశ్చ. తస్యాపి స్థితి అభ్యుపగమే యుగపత్ ఘటద్వయ ఉపలబ్ధి ప్రసక్తిః, అస్థితౌ చ సంప్రయోగ జ్ఞానాపత్తేః యౌగపద్యమ్.

195. ప్రతిసఙ్ఖ్యా అప్రతిసఙ్ఖ్యా నిరోధ అప్రాప్తిః అవిచ్ఛేదాత్.

నిరోధః - నిరన్వయ వినాశః. స స్థూలః సూక్ష్మశ్చ న సంభవతి, కపాలాది భావరూప అవస్థాప్రాప్తేః ఏవ వినాశ శబ్దాభిధేయత్వాత్ సతో ద్రవ్యస్య అవిచ్ఛేదాత్.

196. ఉభయథా చ దోషాత్.

ఉత్పన్నస్య తుచ్ఛతాపత్తౌ తుచ్ఛాత్ ఉత్పత్తౌ చ అభావాత్ ఉత్పత్తి అసమ్భవాత్ అభావాత్మక కార్యాపత్తిరూప దోషాత్ తుచ్ఛత్వ అసిద్ధిః.

197. ఆకాశే చ అవిశేషాత్.

ఆకాశే చ న తుచ్ఛత్వమ్, అబాధిత ప్రతీతి అవిశేషాత్, ప్రతీయతే హి ఆకాశః శ్యేనాది పతన దేశత్వేన.

198. అనుస్మృతేః చ.

ప్రత్యభిజ్ఞానాత్ చ న క్షణికత్వ సిద్ధిః. "తదేవేదమ్" ఇతి హి సామానాధికరణ్యేన అతీత వర్తమాన దేశకాల విశిష్టం వస్తు ఏకమితి ప్రతీయతే. అస్యాశ్చ సామగ్రీపూర్వ అనుభవ జనిత సంస్కారవతః పురుషస్య ఇంద్రియ సంప్రయోగః.

199. న అసతః అదృష్టత్వాత్.

"జ్ఞానాకార వైచిత్ర్యేణ జ్ఞానే స్వాకారం సమర్ప్య వినష్టమపి అర్థమ్ అనుమినోతి" ఇతి వాదశ్చ న సంభవతి, అసతః వినష్టస్య ధర్మిణో ధర్మ సంక్రమణస్య అదృష్టత్వాత్. (జ్ఞానే నీలాద్యాకారః ఉపలభ్యతే, స వినష్టస్య అసతో అర్థస్య ఆకారో భవితుం న అర్హతి. కుతః? అదృష్టత్వాత్. న ఖలు ధర్మిణి వినష్టే తత్ ధర్మస్య అర్థాన్తరే సంక్రమణం దృష్టమ్.)

200. ఉదాసీనానామ్ అపి చ ఏవం సిద్ధిః.

క్షణికత్వ అభ్యుపగమే అనుష్ఠాతుః అన్యత్వాత్ ఫలినాం నిష్ప్రయత్నానామ్ అపి సర్వార్థ సిద్ధిః స్యాత్.

201. న అభావ ఉపలబ్ధేః.

జ్ఞాన వ్యతిరిక్త అర్థ అభావ వాదశ్చ న సమ్భవతి, ఘటమహం జానామి ఇతి కర్తృజ్ఞాన కర్మతయా అర్థస్య ఉపలబ్ధేః న తదభావః శక్యతే వక్తుమ్, పురుషస్య అర్థ విశేష వ్యవహార ఆనుగుణ్య ఆపాదకత్వమేవ జ్ఞానస్య ఆకారః.

202. వైధర్మ్యాత్ చ న స్వప్నాదివత్.

క(కా)రణ దోష బాధక ప్రత్యయ రాహిత్యరూప వైషమ్యాత్ చ న స్వప్నాదివత్ జాగరిత జ్ఞానస్య మిథ్యాత్వమ్.

203. న భావో అనుపలబ్ధేః.

అర్థశూన్యస్య జ్ఞానస్య సద్భావః న సమ్భవతి, అనుపలబ్ధేః. స్వప్న జ్ఞానస్య అపి అర్థవత్తః ఉపపాదయిష్యతే.

204. సర్వథా అనుపపత్తేశ్చ.

సర్వ శూన్యవాదశ్చ న సమ్భవతి. సదితి ప్రతిజ్ఞాయామ్ అసదితి ప్రతిజ్ఞాయాఞ్చ తుచ్ఛతా న సమ్భవతి, అనుపపత్తేః. సదసత్ బుద్ధీ(ద్ధి తుచ్ఛత్వాదీ)నాం వస్తుగత అన్యోన్య విరుద్ధ భావ రూప అవస్థా విశేష విషయత్వాత్.

205. న ఏకస్మిన్ అసమ్భవాత్.

అర్హతో మతం న యుక్తిమత్. ఏకస్మిన్ వస్తుని యుగపత్

సత్త్వ అసత్త్వ, నిత్యత్వ అనిత్యత్వ, భేద అభేదానామ్ అసంభవాత్. పర్యాయరూపాశ్చ ద్రవ్యస్య అస్తిత్వాది శబ్ద బుద్ధివిషయాః పరస్పర విరుద్ధ పిణ్డత్వ, ఘటత్వ, కపాలత్వాది అవస్థాః యుగపత్ న సమ్భవన్తి. తథా, ఘటత్వ శరావత్వ అవస్థాశ్చ పృథివ్యాదేః ప్రదేశ భేదేన. తథా చ ద్రవ్యస్య అనిత్యత్వమ్, ఉత్పత్తి వినాశ యోగిత్వం తద్విపరీత నిత్యత్వం న ఏకస్మిన్ సమవైతి.

206. ఏవం చ ఆత్మా కార్త్స్న్యమ్.

ఆత్మనః శరీర పరిమాణత్వే బృహతః శరీరాత్ అల్పీయసి ప్రవిశతః అకార్త్స్న్యం వికలత్వం ప్రసజ్యేత.

207. న చ పర్యాయాత్ అపి అవిరోధో వికారాదిభ్యః.

తథా సఙ్కోచ వికాస అవస్థా యోగాదపి న అవిరోధః ఘటాదివత్ వికారాది యోగ ప్రసక్తేః.

208. అన్త్యావస్థితేః చ ఉభయ నిత్యత్వాత్ అవిశేషః.

అన్త్యస్య - మోక్షావస్థాపరిమాణస్య, ఏకరూపావస్థితేః, తస్య స్వాభావికత్వేన ఆత్మ, తత్పరిమాణయోః ఉభయోః నిత్యత్వేన పూర్వత్రాపి అవిశేషః. వివిధ దేహ పరిమాణత్వే వైకల్యం స్యాత్ ఏవ.

209. పత్యుః అసామఞ్జస్యాత్.

నేతివర్తతే. పశుపతేః మతమ్ అనాదరణీయం, వేదవిరుద్ధ

నిమిత్త ఉపాదాన భేద తద్విరుద్ధ ఆచార పరత్వేన అసామఞ్జస్యాత్.

210. అధిష్ఠాన అనుపపత్తేశ్చ.

అనుమేయ ఈశ్వర అభ్యుపగమేన హి కేవల అధిష్ఠాతృత్వమ్ ఉచ్యతే. తథా సతి అశరీరస్య ప్రధానాధిష్ఠాన అనుపపత్తేః, సశరీరత్వే తు శరీరోత్పత్తి అనిరూపణాత్ సావయవస్య తస్య నిత్యత్వే మహీ మహీధరాదీనామ్ అపి నిత్యత్వ అవిరోధాత్ చ.

211. కరణవత్ చేత్ న భోగాదిభ్యః.

కరణ కలేబరాది అధిష్ఠానవత్ అశరీరస్యైవ అధిష్ఠానమ్ ఇతిచేత్, న, పుణ్యపాప నిమిత్తత్వాత్ తస్య తత్ఫల భోగాది ప్రసక్తేః.

212. అన్తవత్త్వమ్ అసర్వజ్ఞతా వా.

తథా సతి క్షేత్రజ్ఞవత్ అన్తవత్త్వమ్ అసర్వజ్ఞతా చ.

213. ఉత్పత్తి అసమ్భవాత్.

సాఙ్ఖ్యాదివత్ పఞ్చరాత్రమపి జీవోత్పత్తి అభిధానాత్, శ్రుతి విరుద్ధత్వేన తత్ అసమ్భవాత్ అప్రమాణమ్.

214. న చ కర్తుః కరణమ్.

కర్తుః - జీవాత్, కరణం - మనశ్చ, శ్రుతౌ ఉత్పద్యతే ఇతి న ఉచ్యతే. "ఏతస్మాత్ జాయతే ప్రాణో మనః సర్వేంద్రియాణి చ" ఇత్యాది శ్రుతేః.

215. విజ్ఞాన ఆది భావే వా తత్ అప్రతిషేధః.

"వాసుదేవాత్ సంజ్కర్షణో నామ జీవః" ఇత్యాదౌ సజ్కర్షణాదీనాం విజ్ఞానాది రూప వాసుదేవత్వే సతి తదభిధాయినః ప్రామాణ్య అనిషేధః పరబ్రహ్మ వాసుదేవస్య శ్రుతావపి "అజాయమానో బహుధా విజాయతే" ఇతి చ అవతారః శ్రూయతే. జీవాది శబ్దాః తత్తత్ శరీరక సజ్కర్షణాదీనాం వాచకాః.

216. విప్రతిషేధాత్ చ.

తస్మిన్నపి తంత్రే "వ్యాప్తి రూపేణ సమ్బన్ధః తస్యాశ్చ పురుషస్య చ, సహ్యనాదిః అనన్తశ్చ పరమార్థే న నిశ్చితః" ఇతి జీవోత్పత్తి ప్రతిషేధాత్ చ అవిరోధః శ్రుతః.

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితే

శ్రీ వేదాన్త సారే

ద్వితీయస్య అధ్యాయస్య ద్వితీయః పాదః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ వేదాన్త సారః

ద్వితీయాధ్యాయే తృతీయః పాదః.

217. న వియత్ అశ్రుతేః.

వియత్ న ఉత్పద్యతే, అశ్రుతేః. శ్రుతిః - శ్రవణమ్. నిరవయవస్య, ఆత్మన ఇవ ఉత్పత్తి శ్రవణ అసంభవాత్.

218. అస్తి తు.

శ్రవణం సంభవత్యేవ "ఆకాశః సంభూతః" ఇత్యేవ హి శ్రుతిః అతీంద్రియ అర్థ విషయా వియత్ ఉత్పత్తిం ప్రతిపాదయతి. ఆత్మనో అపి "న జాయతే" ఇతి ప్రతిషేధాత్ అనుత్పత్తిః.

219. గౌణీ అసమ్భవాత్ శబ్దాత్ చ.

"తత్తేజో అసృజత" ఇతి తేజః ప్రాథమ్య వచనాత్ "ఆకాశః సమ్భూతః" ఇతి శ్రుతిః గౌణీ. "వాయుశ్చ అన్తరిక్షం చ ఏతదమృతమ్" ఇతి శబ్దాత్ చ.

220. స్యాత్ చ ఏకస్య బ్రహ్మ శబ్దవత్.

ఏకస్య సమ్భూత శబ్దస్య ఆకాశే గౌణత్వమ్ అన్యత్ర ముఖ్యత్వమ్ అనుషజ్గే సంభవత్యేవ, శ్రవణా వృత్తివత్. యథా ఏకస్య బ్రహ్మ శబ్దస్య

"తస్మాదేతద్ బ్రహ్మ నామ రూపమ్ అన్నఞ్చ జాయతే" ఇతి ప్రకృతౌ గౌణత్వమ్, "తపసా చీయతే బ్రహ్మ" ఇతి ముఖ్యత్వమ్ ఆవృత్తౌ.

.... పరిహరతి.

221. ప్రతిజ్ఞా అహానిః అవ్యతిరేకాత్.

"యేనాశ్రుతం శ్రుతమ్" ఇత్యాదినా ఏక విజ్ఞానేన సర్వ విజ్ఞాన ప్రతిజ్ఞాయా అహానిః. వియదాదేః బ్రహ్మకార్యత్వేన తత్ అవ్యతిరేకాత్ ఏవ.

222. శబ్దేభ్యః.

"ఆకాశః సమ్భూతః" ఇత్యాది శబ్దేభ్యః అవగతాం వియత్ ఉత్పత్తిం "తత్తేజో అసృజత" ఇత్యత్ర ఆకాశశబ్ద అవచన అవగతం తేజః ప్రాథమ్యం న నివారయితుం క్షమమ్.

223. యావత్ వికారం తు విభాగో లోకవత్.

"ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వమ్" ఇత్యాదినా ఆకాశాదేః అపి వికారత్వ అవగమాత్, తేజః ప్రభృతి విభాగ వచనం సర్వస్య ప్రదర్శనార్థమితి నిశ్చీయతే. యథా చ లోకే "దశేమే దేవదత్త పుత్రాః" ఇత్యుక్త్వా తేషు కేషాఞ్చిత్ ఉత్పత్తి వచనమ్.

224. ఏతేన మాతరిశ్వా వ్యాఖ్యాతః.

తేజో అతః ఇత్యాది వక్తుం వాయోః పృథక్ ఉపాదానమ్.

225. అసమ్భవః తు సతః అనుపపత్తేః.

అసమ్భవస్తు పరస్య బ్రహ్మణః ఏవ. ఇతరస్య "సదేవ" ఇతి అవధారణాది అనుపపత్తేః ఉత్పత్తిః ఏవ.

ఆకాశాది వ్యవహిత కార్యాణామ్ అపి సాక్షాత్ బ్రహ్మణః ఉత్పత్తిం వక్తుం పూర్వపక్షమాహ.

226. తేజో అతః తథా హి ఆహ.

తేజః వాయోః ఏవ ఉత్పద్యతే న సాక్షాత్ బ్రహ్మణః. "వాయోః అగ్నిః" ఇతి ఆహ.

227. ఆపః.

"అగ్నేః ఆపః" ఇతి శ్రుతేః, ఆపః అగ్నేః.

228. పృథివీ.

పృథివీ అద్భ్యః, "అద్భ్యః పృథివీ" ఇతి శ్రుతేః.

229. అధికారరూప శబ్దాన్తరేభ్యః.

"తా అన్నమ్ అసృజన్త" ఇతి అన్న శబ్దేన పృథివీ ఏవ అభిధీయతే, మహాభూత సృష్టి అధికారాత్. "యత్ కృష్ణం తదన్నస్య" ఇతి పృథివీ రూప విధానాత్, "అద్భ్యః పృథివీ" ఇతి పృథివీ శబ్ద అభిధానాత్ చ.

.... రాద్ధాన్తమాహ.

230. తత్ అభిధ్యానాత్ ఏవ తు తత్ లిఙ్గాత్ సః.

"తత్తేజ ఐక్షత", "తా ఆప ఐక్షన్త" ఇతి తత్ అభిధ్యాన రూపాత్, "తదైక్షత బహుస్యామ్" ఇత్యేతత్ సరూపాత్ పరమాత్మ కారణత్వ లిఙ్గాత్ సః ఏవ పరమాత్మా తేజః ప్రభృతి శరీరకః తత్తత్ శబ్దైః సాక్షాత్కారణత్వేన అభిధీయతే.

231. విపర్యయేణ తు క్రమో అతః ఉపపద్యతే చ.

పారంపర్య క్రమాత్ విపర్యయేణ "ఏతస్మాత్ జాయతే ప్రాణః ఖం వాయుః జ్యోతిః ఆపః" ఇత్యాది వాక్యాత్ యస్సాక్షాత్ బ్రహ్మణః సృష్టేః ఉపక్రమః, సోఽపి అతః తేజః ప్రభృతి శరీరక బ్రహ్మణః ఏవ సృష్టేః ఉపపద్యతే.

232. అన్తరా విజ్ఞాన మనసీ క్రమేణ తత్ లిఙ్గాత్ ఇతి చేత్, న, అవిశేషాత్.

భూత ప్రాణయోః అన్తరాలే ఇంద్రియ గ్రామ మనసీ క్రమేణ ఉత్పద్యేతే ఇతి ఏతత్ పరమిదం వాక్యమ్, "ఖం వాయుః జ్యోతిః ఆపః" ఇత్యాది శ్రుతి ప్రత్యభిజ్ఞాన రూపాత్ లిఙ్గాత్. అతః ఇదమ్ అపి పారంపర్యక్రమ పరమితి చేత్, న, "ఏతస్మాత్ జాయతే" ఇత్యస్య ప్రాణాది పృథివ్యన్తేషు సర్వేషు ప్రత్యేకమ్ అన్వయ అవిశేషాత్.

అతః తేజః ప్రభృతీనామ్ అపి సాక్షాత్ పరమాత్మైవ కారణమ్.

"తత్తేజ ఐక్షత" ఇతి తేజః ప్రభృతి శబ్దాః లోకే తత్తత్ వస్తు వాచినః బ్రహ్మణి భాక్తాః ఇత్యత్రాహ....

233. చరాచర వ్యపాశ్రయః తు స్యాత్ తత్ వ్యపదేశో అభాక్తః తత్ భావ భావిత్వాత్.

చరాచర వస్తు సమ్బన్ధి తత్ తత్ వాచక శబ్దః బ్రహ్మణి అభాక్తః ముఖ్యః ఏవ, "అనేన జీవేన ఆత్మనా అను ప్రవిశ్య నామరూపే వ్యాకరవాణి" ఇతి తు సర్వస్య వస్తునో నామ రూప భాక్త్వస్య ఆత్మతయా బ్రహ్మానుప్రవేశ భావ భావిత్వాత్. లౌకికాః తు ఏవమ్ అజానన్తో వాచ్యైకదేశే ప్రయుఞ్జతే.

234. న ఆత్మా శ్రుతేః నిత్యత్వాత్ చ తాభ్యః.

న ఆత్మా ఉత్పద్యతే, "న జాయతే మ్రియతే" ఇతి శ్రుతేః. "నిత్యో నిత్యానామ్" ఇత్యాది శ్రుతిభ్యో నిత్యత్వ అవగతేః చ.

235. జ్ఞోఽత ఏవ. (జ్ఞః అత ఏవ.)

"అథ యో వేదేదం జిఘ్రాణీతి స ఆత్మా", "మనసైతాన్ కామాన్ పశ్యన్ రమతే య ఏతే బ్రహ్మలోకః" ఇత్యాది శ్రుతేః, బద్ధో ముక్తశ్చ ఆత్మా జ్ఞాతా ఏవ, "మనో అస్య దైవం చక్షుః" ఇతి శ్రుతేః, స్వధర్మభూతం జ్ఞానం మనః.

236. ఉత్క్రాన్తి గతి ఆగతీనామ్.

ఉత్క్రాన్తి గతి ఆగతీనాం శ్రుతేః, అణుః జీవః.

237. స్వ ఆత్మనా చ ఉత్తరయోః.

గతి ఆగత్యోః స్వ ఆత్మనైవ సంపాద్యత్వాత్ అపి అణుత్వం నిశ్చితమ్.

238. న అణుః అతః శ్రుతేః ఇతిచేత్, న, ఇతరాధికారాత్.

"స వా ఏష మహానజ ఆత్మా" ఇతి శ్రుతేః, న అణుః ఇతిచేత్, న, "యస్యానువిత్తః ప్రతిబుద్ధః ఆత్మా" ఇతి పరమాత్మాధికారాత్.

239. స్వశబ్దః ఉన్మానాభ్యాం చ.

"ఏషో అణురాత్మా" ఇతి అణుశబ్దాత్, "ఆరాగ్ర మాత్రోహ్యవరః" ఇతి ఉద్ధృత్య ఉన్మాన శబ్దాత్ చ అణుః.

అణోః అపి సకల దేహ వ్యాపి వేదన అనుభవే అన్యమతేన హేతుమాహ.

240. అవిరోధః చన్దనవత్.

యథా చన్దన బిన్దుః ఏక దేశస్థః అపి సకల దేహ వ్యాపి సుఖం జనయతి, తద్వత్ అవిరోధః.

241. అవస్థితి వైశేష్యాత్ ఇతిచేత్, న. అభ్యుపగమాత్ హృది హి.

దేహ దేశ విశేష స్థితేః చన్దనస్య ఇతి చేత్, న, ఆత్మనః అపి తత్ అభ్యుపగమాత్. "హృది హ్యయమాత్మా," "యో అయం విజ్ఞానమయః ప్రాణేషు హృది అన్తర్జ్యోతిః" ఇతి శ్రుతేః.

.... స్వమతేనాహ .....

242. గుణాత్ వా ఆలోకవత్.

ఆత్మా స్వగుణేన జ్ఞానేన సకల దేహం వ్యాప్య అనుభవతి. యథా మణి ప్రభృతయః స్వకీయేన ఆలోకేన సకలదేశం వ్యాప్య ప్రకాశయన్తి, "ప్రజ్ఞా మాత్రాస్వర్పితా" ఇతి శ్రుతేః..

.... న జ్ఞానాత్మనోః వ్యతిరేకః ఇత్యత్రాహ.....

243. వ్యతిరేకో గన్ధవత్ తథా చ దర్శయతి.

"గన్ధవతీ పృథివీ" ఇతివత్ అహం జానామి ఇతి గుణవత్త్వేన ఉపలబ్ధేః వ్యతిరేకో అస్తి. దర్శయతి చ శ్రుతిః వ్యతిరేకమ్, "జానాత్యేవాయం పురుషః" ఇతి.

244. పృథక్ ఉపదేశాత్.

ఆత్మనః పృథక్త్వేన చ ఉపదిశ్యతే "న హి విజ్ఞాతుః విజ్ఞాతేః విపరిలోపో విద్యతే" ఇతి.

"యో అయం విజ్ఞానమయః" ఇతి జ్ఞానమాత్ర వ్యపదేశః కథమ్ ఇత్యత్రాహ.

245. తద్గుణసారత్వాత్ తు తత్ వ్యపదేశః ప్రాజ్ఞవత్.

జ్ఞానగుణ సారత్వాత్ ఆత్మనో జ్ఞానమితి వ్యపదేశః. యథా ప్రాజ్ఞస్య విపశ్చితో అపి "సత్యం జ్ఞానమ్" ఇతి.

246. యావదాత్మ భావిత్వాత్ చ న దోషః తత్ దర్శనాత్.

ఆత్మస్వరూప అనుబన్ధిత్వాత్ జ్ఞానస్య తేన వ్యపదేశే న దోషః. స్వరూపానుబన్ధి ధర్మత్వేన గోత్వాదీనాం ఖణ్డాదేః గౌః ఇత్యాది వ్యపదేశో హి దృశ్యతే.

సుషుప్త్యాదిషు అసతో జ్ఞానస్య యావదాత్మ భావిత్వం కథమ్ ఇత్యత్రాహ.....

247. పుంస్త్వాదివత్ తు అస్య సతో అభివ్యక్తి యోగాత్.

సుషుప్త్యాదిషు సతో జ్ఞానస్య అనభివ్యక్తస్యాపి జాగరాదౌ అభివ్యక్తి సమ్భవాత్, స్వరూపానుబన్ధి ఏవ జ్ఞానమ్. యథా పుంస్త్వ అసాధారణ సప్తమ ధాతోః బాల్యే అపి సతో యువత్వే అభివ్యక్తిః. జీవాత్మనః జ్ఞాతృత్వమ్ అణుత్వం చ ఉక్తమ్.

248. నిత్యోపలబ్ధి అనుపలబ్ధి ప్రసఙ్గో అన్యతర నియమో వా అన్యథా.

(అన్యథా) జ్ఞప్తి మాత్ర సర్వగత ఆత్మ వాదే తావత్ నిత్యవత్

సర్వదా ఉపలబ్ధిః స్యాత్, సంకోచక అభావాత్ విద్యమానాయాః అనుపలబ్ధేః అపి సైవ హేతుః ఇతి సా అపి నిత్యవత్ స్యాత్, జ్ఞానే విద్యమానే అపి హేత్వన్తరేణ నివారణ అసంభవాత్. అగన్తుక జ్ఞాన సర్వగత ఆత్మవాదే అపి స ఏవ దోషః, సర్వాత్మనాం సర్వగతత్వేన జ్ఞానహేతూనాం మనః సంయోగాదీనాం సర్వ సాధారణత్వాత్. అదృష్ట హేతూనామపి సర్వసాధారణత్వాత్ తేనాపి న నియమః. అథ ఉపలబ్ధి అనుపలబ్ధ్యోః విరోధాత్ ఉపలబ్ధేః వై, తే హేతవః స్యుః, అనుపలబ్ధేః వా. తథా సతి అన్యతర నియమః స్యాత్.

249. కర్తా శాస్త్రార్థవత్త్వాత్.

జ్ఞాతా సన్, అయమాత్మా కర్మసు కర్తా చ, ఆత్మనః అకర్తృత్వే కుర్యాత్ న కుర్యాత్ ఇతి శాస్త్రానర్థక్యం స్యాత్.

250. ఉపాదానాత్ విహార ఉపదేశాత్ చ.

"ప్రాణాన్ గృహీత్వా స్వే శరీరే యథా కామం పరివర్తతే" ఇతి ఉపాదాన విహార ఉపదేశాత్ చ కర్తా.

251. వ్యపదేశాత్ చ క్రియాయాం న చేత్ నిర్దేశ విపర్యయః.

"విజ్ఞానం యజ్ఞం తనుతే" ఇత్యాదినా యజ్ఞాదౌ కర్తృత్వ వ్యపదేశాత్ చ కర్తా. విజ్ఞాన శబ్దో బుద్ధేః, న ఆత్మనః ఇతి చేత్, న. తదా విజ్ఞానేన ఇతి నిర్దేశ విపర్యయః స్యాత్, బుద్ధేః కరణత్వాత్.

252. ఉపలబ్ధివత్ అనియమః.

ప్రకృతేః ఏవ కర్తృత్వే తస్యాః సర్వ సాధారణత్వేన పూర్వ ఉపలబ్ధి అనియమవత్ ఫల అనియమః స్యాత్.

253. శక్తి విపర్యయాత్.

ప్రకృతేః ఏవ కర్తృత్వే కర్తుః ఏవ భోక్తృత్వమ్ ఇతి సైవ భోక్త్రీ స్యాత్ ఇత్యర్థః.

254. సమాధి అభావాత్ చ.

ప్రకృతేః ఏవ కర్తృత్వే ప్రకృతేః అన్యో అస్మి ఇతి సమాధి అభావ ప్రసఙ్గాత్ చ.

255. యథా చ తక్షా ఉభయథా.

ఆత్మనః కర్తృత్వే ఇచ్ఛాయాం కరోతి, అన్యథా న కరోతి ఇతి వ్యవస్థా చ సిధ్యతి. యథా తక్షా స్వకార్యేషు. బుద్ధేః ఇచ్ఛా అభావాత్ న వ్యవస్థా, చేతన ధర్మత్వాత్ ఇచ్ఛాయాః.

256. పరాత్తు తత్ శ్రుతేః.

“య ఆత్మానమన్తరో యమయతి” ఇత్యాది శ్రుతేః ఆత్మనః కర్తృత్వం పరాయత్తమ్, “సర్వస్యచాహం హృది సన్నివిష్టో, మత్తః స్మృతిః జ్ఞానమపోహనఞ్చ” ఇత్యాది స్మృతేశ్చ.

257. కృత ప్రయత్న అపేక్షః తు విహిత ప్రతిషిద్ధా వైయర్థ్యాదిభ్యః.

జీవః స్వేచ్ఛయా ప్రవృత్తి నివృత్తి హేతుభూతం ప్రయత్నం కరోతి, జీవేన తు కృతం ప్రయత్నం ప్రథమ ప్రవృత్తి హేతుమ్ అపేక్ష్య, తత్ అనుమతి దానేన పరః ప్రవర్తయతి - ఇతి, తత్ విధి నిషేధ అవైయర్థ్య నిగ్రహ అనుగ్రహేభ్యో అవగమ్యతే. యథా గురుతర దార్వాది భరణమ్ అబలః ప్రబల సహకృతః కుర్వన్ అపి స్వీయ ప్రయత్నేన విధి నిషేధ యోగ్యో భవతి, ఏవమేవ జీవః పరమపురుష అనుమతి సహకృతః ప్రవర్తమానో అపి విధి నిషేధ యోగ్యః ఇతి న కశ్చిత్ విరోధః.

258. అంశో నానా వ్యపదేశాత్ అన్యథా చ అపి దాశ కితవాదిత్వమ్ అధీయతే ఏకే.

జీవాత్మా పరమపురుష అంశః "పృథగాత్మానం ప్రేరితారం చ మత్వా", "స కారణం కరణాధిపాధిపః" ఇత్యాది నానా వ్యపదేశాత్. అన్యథా, "తత్త్వమసి", "అయమాత్మా బ్రహ్మ" ఇతి ఐక్యోపదేశాత్ చ "బ్రహ్మ దాశాః" ఇత్యాదినా సర్వజీవ వ్యాప్త్యా ఐక్యమ్ అధీయతే ఏకే అంశత్వ అభ్యుపగమే హి ఉభయం ముఖ్యం భవతి.

259. మంత్రవర్ణాత్.

"పాదో అస్య విశ్వాభూతాని" ఇతి మంత్ర వర్ణాత్ చ.

260. అపి స్మర్యతే.

"మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూతః సనాతనః" ఇత్యాదినా.

261. ప్రకాశాదివత్ తు న ఏవం పరః.

బ్రహ్మాంశత్వే అపి జీవస్య, జీవో యత్ స్వరూపో యత్ స్వభావశ్చ, నైవం పరః. నిరవద్యః సర్వజ్ఞః సత్యసఙ్కల్పః ఏవ సర్వదా. కథమ్? ప్రకాశాదివత్. ప్రకాశ విశిష్టానాం మణి ప్రభృతీనాం ప్రకాశః విశిష్టైక దేశత్వేన యథా అంశః. ఆది శబ్దాత్ విశేషణత్వైక స్వభావ జాతి గుణ శరీరాణి గృహ్యన్తే. విశేషణానాం విశిష్టైకదేశతయా తదంశత్వే అపి విశేషణ విశేష్యయోః స్వరూప స్వభావ భేదో న విరుద్ధః. "య ఆత్మని తిష్ఠన్ యస్యాత్మా శరీరమ్" ఇతి హి శ్రుతిః.

262. స్మరన్తి చ.

చిదచిదాత్మక జగతో బ్రహ్మాంశత్వం ప్రకాశాదివత్ ఇతి పరాశరాదయః స్మరన్తి. "ఏక దేశ స్థితస్య అగ్నేః, జ్యోత్స్నా విస్తారిణీ యథా, పరస్య బ్రహ్మణః శక్తిః, తథేదమ్ అఖిలం జగత్", "తత్ సర్వం వై హరేః తనుః", "తాని సర్వాణి తత్ వపుః" ఇత్యాదిషు.

263. అనుజ్ఞా పరిహారౌ దేహ సమ్బన్ధాత్ జ్యోతిరాదివత్.

బ్రహ్మాంశత్వే అపి సర్వ జీవానాం కస్యచిత్ వేదాధ్యయనాదౌ అనుజ్ఞా, కస్యచిత్ పరిహారః - ఇత్యేతౌ బ్రాహ్మణాది దేహ విశేష సంబన్ధాత్ ఉపపద్యేతే. యథా అగ్న్యాదేః శ్రోత్రియాగారః శ్మశానాది సంబన్ధాత్.

264. అసన్తతేః చ అవ్యతికరః.

ప్రతి దేహం భిన్నత్వాత్ అణుత్వేన తత్ర తత్ర పరిచ్ఛిన్నత్వాత్ చ జ్ఞాన సుఖాది అవ్యతికరః - అజ్ఞానోపాధిభ్యాం బ్రహ్మైవ సంబధ్యతే ఇతి పక్షద్వయే అపి న తత్తత్ వ్యవస్థా.

265. ఆభాసా ఏవ చ.

పక్షద్వయః అపి హేతవశ్చ ఆభాసాః.

266. అదృష్ట అనియమాత్.

సత్య మిథ్యోపాధి కృతత్వే అపి ఆత్మనాం బ్రహ్మణ ఏవ అజ్ఞానమ్ ఉపాధిశ్చ ఇతి తత్ కృతేన అదృష్టాదినా అపి న నియమః.

267. అభిసన్ధ్యాదిషు అపి చ ఏవమ్.

అదృష్ట హేతుభూత అభిసన్ధ్యాదిషు అపి చ ఏవమేవ.

268. ప్రదేశ భేదాత్ ఇతిచేత్, న, అన్తర్భావాత్.

ఉపాధి సంబన్ధి బ్రహ్మప్రదేశ భేదాత్ వ్యవస్థా ఇతి చేత్, న, ఉపాధిషు గచ్ఛత్సు సర్వప్రదేశానాం తదన్తర్భావాత్.

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితే

శ్రీ వేదాన్త సారే

ద్వితీయస్య అధ్యాయస్య తృతీయః పాదః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ వేదాన్త సారః

ద్వితీయాధ్యాయే చతుర్థః పాదః.

269. తథా ప్రాణాః.

యథా జీవ ఉత్పత్తిః నిత్యత్వ శ్రుతేః న ఉపపద్యతే, తథా ఇంద్రియాణ్యపి. "అసద్వా ఇదమగ్ర ఆసీత్... ఋషయో వా వ తే అగ్రే సదాసీత్... ప్రాణా వా వ ఋషయః" ఇతి ప్రలయకాలే ప్రాణానాం స్థితి ఉపదేశాత్.

..... నైవమ్.

270. గౌణీ అసమ్భవాత్ తత్ ప్రాక్ శ్రుతేః చ.

తస్య పరమాత్మనః ఏవ సృష్టేః ప్రాక్ అవస్థాన శ్రుతేః, ఋషిశబ్దః ప్రాణశబ్దశ్చ పరమాత్మని ఏవ, బహుత్వ అసంభవాత్. బహువచన శ్రుతిః గౌణీ.

271. తత్పూర్వకత్వాత్ వాచః.

పరమాత్మనః సృష్టి పూర్వకత్వాత్ ఇతరేషాం నామయోగస్య. తదానీం ప్రాణశబ్దో న ఇంద్రియ విషయః.

272. సప్త గతేః విశేషితత్వాత్ చ.

సప్తైవ ఇంద్రియాణి. "సప్త ప్రాణాః", "యదా పఞ్చావ తిష్ఠన్తే జ్ఞానాని మనసా సహ, బుద్ధిశ్చ" ఇతి సప్తానామేవ సహగతేః తేషామేవ యోగే విశేషితత్వాత్ చ .

273. హస్తాదయః తు స్థితే అతో న ఏవమ్.

హస్తాదయో అపి ఇన్ద్రియాణి, జీవే దేహాన్తర అవస్థితే ఉపకారకత్వ అవిశేషాత్. అతో న సప్తైవ. అపి తు ఏకాదశ. "దశేమే పురుషే ప్రాణా ఆత్మైకాదశః", "ఇన్ద్రియాణి దశైకఞ్చ" ఇతి శ్రుతి స్మృతిభ్యామ్. బుద్ధ్యాదయః మనో వృత్తి భేదాః. సప్తానాం గతి శ్రవణం విశేషణం చ తేషాం ప్రాధాన్యాత్.

274. అణవశ్చ.

తాని చ అణూని, "ప్రాణమ్ అనూత్క్రామన్తం సర్వే ప్రాణాః అనూత్క్రామన్తి" ఇతి గతి శ్రవణాత్.

275. శ్రేష్ఠశ్చ.

శ్రేష్ఠః పఞ్చ వృత్తి ప్రాణో అపి ఉత్పద్యతే. ఉత్తర చిన్తార్థో అయమ్ అనువాదః.

276. న వాయు క్రియే పృథక్ ఉపదేశాత్.

పఞ్చవృత్తి ప్రాణః న వాయు మాత్రమ్, తత్ క్రియా వా. "ఏతస్మాత్ జాయతే ప్రాణః...ఖం వాయుః" ఇతి పృథక్ ఉపదేశాత్.

277. చక్షురాదివత్ తు తత్ సహశిష్ట్యాదిభ్యః.

వాయోః పృథగ్భూతో అయమ్, న అగ్న్యాదివత్ భూతాన్తరమ్. వాయురేవ దేహధారణయోగ్య ఆకారమ్ ఆపన్నః చక్షురాదివత్ జీవోపకరణమ్, చక్షురాదిభిః సహోపదేశ తత్తుల్య ఉపకార తన్ముఖ్యత్వేభ్యః.

278. అకరణత్వాత్ చ న దోషః తథా హి దర్శయతి.

కరణమ్ - క్రియా. న జీవోపకార రూప క్రియా రహితత్వే దోషః. యతః శ్రుతిరేవ దేహేన్ద్రియాది అశైథిల్య కరణం దర్శయతి. ప్రాణ ఉత్క్రమణే దేహేన్ద్రియాది శైథిల్య అభిధానాత్.

279. పఞ్చవృత్తిః మనోవత్ వ్యపదిశ్యతే.

ప్రాణః ఏక ఏవ స్వవృత్తిభిః పఞ్చభిః ప్రాణ అపానాది నామభాక్ భవతి. కామాదిభిః యథా ఏకమేవ మనః. "కామః సంకల్పః" ఇత్యారభ్య, "ఏతత్ సర్వం మనః ఏవ" ఇతి.

280. అణుశ్చ.

" ప్రాణో అనూత్క్రామతి" ఇతి ఉత్క్రాన్తేః అణుః.

281. జ్యోతిరాది అధిష్ఠానం తు తదా మననాత్ ప్రాణవతా శబ్దాత్.

జీవేన సహ అగ్న్యాదేః ఇన్ద్రియాది అధిష్ఠానమ్ పరమాత్మ సఙ్కల్పాత్ ఏవ భవతి, "యో అగ్నౌ తిష్ఠన్ యో అగ్నిమన్తరో యమయతి" ఇత్యాది శబ్దాత్.

282. తస్య చ నిత్యత్వాత్.

సర్వస్య తత్ నియామ్యత్వ నియమాత్.

283. తే ఇన్ద్రియాణి తత్ వ్యపదేశాత్ అన్యత్ర శ్రేష్ఠాత్.

శ్రేష్ఠాత్ అన్యత్ర, యే ప్రాణాః తే ఇన్ద్రియాణి, తేష్వేవ ఇంద్రియ వ్యపదేశాత్. "ఇన్ద్రియాణి దశైకం చ" ఇత్యాది.

284. భేద శ్రుతేః వైలక్షణ్యాత్ చ .

"ఏతస్మాత్ జాయతే ప్రాణో మనః సర్వేన్ద్రియాణి చ". ఇతి భేదేన ఉత్పత్తి శ్రుతేః, ఇన్ద్రియవృత్తి ఉపరమే అపి ప్రాణవృత్తి అనుపరమ వైలక్షణ్యాత్ చ.

285. సంజ్ఞా మూర్తి క్లృప్తిః తు త్రివృత్ కుర్వత ఉపదేశాత్.

దేవాది నామరూప వ్యష్టి సృష్టిః చతుర్ముఖ శరీరకాత్ పరమాత్మనః ఏవ, న కేవల చతుర్ముఖాత్. "నామ రూపే వ్యాకరవాణి తాసాం త్రివృతమ్ త్రివృతమ్ ఏకైకామ్ కరవాణి" ఇతి త్రివృత్ కరణం కుర్వతో నామరూప వ్యాకరణ ఉపదేశాత్. త్రివృత్ కరణం తు కేవల చతుర్ముఖస్య న సంభవతి. త్రివృత్ కృతైః తేజోబన్నైః అణ్డమ్ ఉత్పాద్య పశ్చాత్ చతుర్ముఖ సృష్టిః, "తదణ్డమ్ అభవత్ హైమమ్... తస్మిన్ జజ్ఞే స్వయం బ్రహ్మా" ఇత్యాది స్మృతేః.

286. మాంసాది భౌమం యథా శబ్దమ్ ఇతరయోః చ.

"అన్నమశితం త్రేధా విధీయతే"ఇత్యత్ర ప్రాగుక్త త్రివృత్ కరణాత్ అర్థాన్తర భూతః అణ్డాన్తర్వర్తి పురుష భుక్త అన్నాదీనాం పరిణామ ప్రకారః ఉచ్యతే. అన్యథా మాంస మనసోః పురీషాత్ అణీయస్త్వేన ఆప్యత్వ తైజసత్వ ప్రసక్తిః. తథా సతి, "అన్నమశితం త్రేధా" ఇతి భూమేరేవ త్రిధాత్వ ఉపక్రమః. "అన్నమయం హి సోమ్య మనః" ఇతి మనసో భౌమత్వఞ్చ విరుధ్యతే. తథా ఇతరయోః అప్ తేజసోః త్రైవిధ్యం విరుధ్యతే. తదిదమాహ - మాంసాది భౌమం యథా శబ్దమ్ ఇతరయోః చ ఇతి. పురీషవత్ మాంస మనసీ అపి భౌమే ఇతి ఇహ ఉచ్యతే. తథా మూత్రవత్ లోహిత ప్రాణౌ అపి ఆప్యౌ, తథా అస్థివత్ మజ్జా, వాచౌ తైజస్యౌ.

పూర్వమేవ త్రివృత్ కృతం చేత్, త్రి ఆత్మకం వస్తు కథమ్ అన్నమ్, ఆపః, తేజః ఇత్యుచ్యతే ఇత్యత్రాహ.....

287. వైశేష్యాత్ తు తద్వాదః తద్వాదః.

అన్నాది భూయస్త్వేన వైశేష్యాత్ అన్నాదివాదః.

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితే

శ్రీ వేదాన్త సారే

ద్వితీయస్య అధ్యాయస్య చతుర్థః పాదః

సమాప్తశ్చాధ్యాయః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ వేదాన్త సారః

తృతీయాధ్యాయే ప్రథమః పాదః

288. తదన్తర ప్రతిపత్తౌ రంహతి సమ్పరిష్వక్తః ప్రశ్న నిరూపణాభ్యామ్.

జీవో దేహాత్ దేహాన్తర ప్రాప్తౌ భూతసూక్ష్మైః సంపరిష్వక్తో యాతి ఇతి పఞ్చాగ్ని విద్యాయాం ప్రశ్న ప్రతివచనాభ్యామ్ అవగమ్యతే. "వేత్థ యథా పఞ్చమ్యామ్ ఆహుతావాపః పురుష వచసో భవన్తి" ఇతి ప్రశ్నః. "ఇతి తు పఞ్చమ్యామ్ ఆహుతావాపః పురుష వచసో భవన్తి" ఇతి ప్రతివచనమ్. ఉత్తరైః సూత్రైః అర్థో అభివ్యజ్యతే.

స చ అయమర్థః. జీవో బ్రాహ్మణాది దేహస్థః స్వాహాదానాది కర్మకృత్ తత్తత్ ఫల భోగాయ అస్మాత్ దేహాత్ ఉత్థాయ గచ్ఛన్, ఏతత్ దేహస్థాభిః భూతాన్తర సంసృష్టాభిః సూక్ష్మాకారాభిః అద్భిః సంపరిష్వక్తః అగ్నిత్వేన నిరూపితం ద్యులోకం ప్రాప్య, తాభిరేవ అమృతమయ దేహాకార పరిణతాభిః అద్భిః పరిష్వక్తః దేవానాం శేషత్వమ్ ఉపగమ్య, తైః సహ తత్ర భోగమ్ అనుభూయ, కర్మావసానే భుక్తశిష్ట బ్రాహ్మణాది యోని ప్రాపక కర్మణా సహ పునరపి ఇమం కర్మలోకమ్ ఆగమ్య, కర్మకర్తుం తాభిః పరిష్వక్తః అగ్నిత్వ రూపితం పర్జన్యం ప్రాప్య, వర్షధారాభిః సహ అగ్నిత్వ నిరూపితాం పృథివీమ్ ఉపగమ్య, వ్రీహ్యాది సస్యేన

సంయుజ్య, అన్నాకార పరిణతేన తేన సహ అగ్నిత్వ నిరూపితం పురుషం ప్రాప్య, తత్ర శుక్లాకార పరిణతాభిః తాభిః అద్భిః పరిష్వక్తః అగ్నిత్వ నిరూపితాం యోషితం ప్రాప్య, తత్ర గర్భాకార పరిణతాభిః తాభిః అద్భిః పురుష శబ్ద అభిలపనీయాభిః పరిష్వక్తః కర్మానురూపం బ్రాహ్మణాది రూపేణ జాయతే ఇతి.

289. త్రి ఆత్మకత్వాత్ తు భూయస్త్వాత్.

సర్వస్య త్రివృత్ కరణేన త్రి ఆత్మకత్వాత్ భూతాన్తర సంసృష్టాః ఏవ ఆపో భూయస్త్వేన అప్ శబ్దేన ఉచ్యన్తే.

290. ప్రాణగతేః చ.

"ప్రాణమ్ అనూత్క్రామన్తం సర్వే ప్రాణాః అనూత్క్రామన్తి" ఇతి జీవేన సహ ఇంద్రియగతేః తదాశ్రయత్వేన దేహగమనం ప్రతీయతే.

291. అగ్న్యాది గతిశ్రుతేః ఇతిచేత్, న, భాక్తత్వాత్.

"అగ్నిం వాక్ అప్యేతి" ఇతి ఇంద్రియాణామ్ అగ్న్యాది గతి శ్రుతేః న జీవేన గమనమ్ ఇతిచేత్, న, వాగాది అభిమాని దేవతాసు భాక్తత్వాత్ వాగాది శబ్దానామ్, "ఓషధీః లోమాని" ఇతి అనపియద్భిః లోమాదిభిః సహపాఠాత్.

292. ప్రథమే అశ్రవణాత్ ఇతిచేత్, న, తా ఏవ హి ఉపపత్తేః.

ప్రథమే ద్యులోకే అపామ్ అశ్రవణాత్ న ఆపో గచ్ఛన్తి,

"ఏతస్మిన్ అగ్నౌ దేవాః శ్రద్ధాం జుహ్వతి" ఇతి శ్రద్ధైవ శ్రుతేః ఇతి చేత్, న. ఆపః ఏవ శ్రద్ధా శబ్దేన ఉచ్యన్తే - ఇతి అప్సు పృష్టాసు తదుత్తరత్వ ఉపపత్తేః గమ్యతే. "శ్రద్ధా వా ఆపః" ఇతి శ్రూయతే.

293. అశ్రుతత్వాత్ ఇతిచేత్, న, ఇష్టాది కారిణాం ప్రతీతేః.

అత్ర ప్రశ్న ప్రతి వచనయోః ఆపః ఏవ ప్రతీయన్తే. న తత్ పరిష్వక్తో జీవః ఇతి చేత్, న. ఉత్తరత్ర "అథ య ఇమే గ్రామే ఇష్టాపూర్తే దత్తమిత్యుపాసతే" ఇతి ఆదౌ ఇష్టాదికారిణాం గమన ప్రకార వచనాత్, ద్యులోకాగ్ని సంబంధి అప్ శబ్ద వాచ్యస్య "తస్యా ఆహుతేః సోమో రాజా సమ్భవతి" ఇతి సోమ భూతస్యైవ "సోమో రాజా" ఇతి ప్రత్యభిజ్ఞానాత్ అద్భిః పరిష్వక్తః తత్ శరీరకః ఏవ ఆపః ఇత్యుచ్యతే ఇత్యవగమ్యతే.

294. భాక్తం వా అనాత్మవిత్త్వాత్ తథా హి దర్శయతి.

"ఏష సోమో రాజా.... తం దేవా భక్షయన్తి" ఇతి సోమాపన్నస్య దేవైః భక్ష్యమాణత్వ వచనమ్, భాక్తమ్ అనాత్మవిత్త్వేన దేవోపకరణత్వ అభిప్రాయమ్. తథా హి దర్శయతి శ్రుతిః "యథా పశురేవం స దేవానామ్" ఇతి పశువత్ దేవోపకరణత్వం దర్శయతి, తథా ఆత్మవిదామ్ అనాత్మవిదాఞ్చ పరమపురుష ఉపకరణత్వం దేవ ఉపకరణత్వఞ్చ స్మర్యతే. "దేవాన్ దేవయజో యాన్తి మద్భక్తా యాన్తి మామపి" ఇతి.

295. కృతాత్యయే అనుశయవాన్ దృష్ట స్మృతిభ్యాం యథా ఇతమ్ అనేవం చ.

కృతస్య కర్మణో అన్తే నివర్తమానో భుక్తశిష్ట కర్మవాన్ నివర్తతే ఇతి శ్రుతి స్మృతిభ్యామ్ అవగమ్యతే. "రమణీయ చరణాః... రమణీయాం యోనిమ్ ఆపద్యన్తే" ఇతి శ్రుతిః. "తతః పరివృత్తౌ కర్మ ఫలశేషేణ జాతిం రూపమ్" ఇత్యాదికా స్మృతిః. ఆరోహ ప్రకారేణ మార్గైకదేశః ప్రకారాన్తరేణ చ ఏకదేశః.

296. చరణాత్ ఇతిచేత్, న. తదుపలక్షణార్థా ఇతి కార్ష్ణాజినిః.

"రమణీయ చరణాః" ఇతి చరణ శబ్దాత్ న అనుశయః. చరణ శబ్దస్య స్మార్తాచార విషయత్వాత్ ఇతిచేత్, న, అనుశయ ఉపలక్షణార్థా ఆచార శ్రుతిః, తస్యైవ సుఖ సాధనత్వాత్.

297. ఆనర్థక్యమ్ ఇతిచేత్, న, తత్ అపేక్షత్వాత్.

స్మార్తాచారస్య అనుపయోగాత్ ఆనర్థక్యమ్ ఇతిచేత్, న. తత్ అపేక్షత్వాత్ సర్వస్య పుణ్యకర్మణః, "సన్ధ్యా హీనో అశుచిః నిత్యమ్ అనర్హః సర్వ కర్మసు" ఇతి వచనాత్ ఇతి కార్ష్ణాజిని మతమ్.

298. సుకృత దుష్కృతే ఏవ ఇతి తు బాదరిః.

"రమణీయ చరణాః... కపూయ చరణాః" ఇతి చరణ శబ్దేన సుకృత దుష్కృతే ఏవ అభిధీయేతే. పుణ్యం కర్మ ఆచరతి ఇతి

ప్రసిద్ధేః ఇతి బాదరిః. ఏతదేవ స్వీకృతమ్. స్మార్తాచార అపేక్షం సర్వం పుణ్యం కర్మ ఇతి చ స్వీకృతమ్.

299. అనిష్టాది కారిణామ్ అపి చ శ్రుతమ్.

ఇష్టాపూర్తాది అకుర్వతామ్ అపి చన్ద్ర గమనమ్ అస్తి, "యే వై కేచ అస్మాల్లోకాత్ ప్రయన్తి చన్ద్రమసమేవ తే" ఇతి అవిశేషాత్.

300. సంయమనే తు అనుభూయ ఇతరేషాం ఆరోహ అవరోహౌ తత్ గతి దర్శనాత్.

ఇష్టాపూర్తాది అకుర్వతాం యమసదనే తత్ ఫలమ్ అనుభూయ ఆరోహాదిః, "వైవస్వతం సంగమనమ్" ఇత్యాదౌ తత్ గతి దర్శనాత్.

301. స్మరన్తి చ.

"సర్వే చ ఏతే వశం యాన్తి యమస్య" ఇతి.

302. అపి సప్త.

సప్త రౌరవాదీన్ అపి స్మరన్తి.

303. తత్రాపి తత్ వ్యాపారాత్ అవిరోధః.

తత్రాపి యమ వ్యాపారాత్ ఏవ యమ వశ్యతాయాః అవిరోధః.

304. విద్యా కర్మణోః ఇతి తు ప్రకృతత్వాత్.

విద్యా కర్మణోః ఫలం బ్రహ్మ గమనం చన్ద్ర గమనఞ్చ. కథమ్? "తద్య ఇత్థం విదుః... తే అర్చిషమ్ అభిసంభవన్తి", "ఇష్టా పూర్తే దత్తమ్ ఇత్యుపాసతే తే ధూమమ్ అభిసంభవన్తి" ఇతి ప్రకృతత్వాత్ బ్రహ్మ, చన్ద్ర గమనయోః. అతః పాపినాం న తత్ గతి ప్రసఙ్గః.

305. న తృతీయే తథా ఉపలబ్ధేః.

న చ పాపినాం ద్యులోకగమనాయ చంద్రలోక గమనాపేక్షా, తేషాం ద్యులోక గమన అభావ ఉపలబ్ధేః. "అథైతయోః పథోర్న కతరేణ చ" ఇత్యారభ్య, "ఏతత్ తృతీయం స్థానం తేనాసౌ లోకో న సంపూర్యతే" ఇతి. తృతీయస్థానమితి పాపకర్మాణః ఉచ్యన్తే.

306. స్మర్యతే అపి చ లోకే.

లోకే చ ద్రౌపద్యాదీనాం పుణ్యకర్మణామ్ అపి పఞ్చమాహుతి అనపేక్ష దేహ ఆరమ్భః స్మర్యతే.

307. దర్శనాత్ చ.

తథా శ్రుతౌ అపి దృశ్యతే - "భూతానాం త్రీణ్యేవ బీజాని భవన్తి అణ్డజం జీవజమ్ ఉద్భిజ్జమ్" ఇతి, స్వేదజ ఉద్భిజ్జయోః తత్ అనపేక్షత్వమ్.

308. తృతీయ శబ్ద అవరోధః సంశోకజస్య.

స్వేదజస్య ఉద్భిజ్జ శబ్దేన సఙ్గ్రహః ఇత్యర్థః.

309. తత్ స్వాభావ్య ఆపత్తిః ఉపపత్తేః.

"యథేతమ్ ఆకాశమ్" ఇత్యాదినా ఆకాశ సాదృశ్య ఆపత్తిః ప్రత్యవరోహతః ఉపదిశ్యతే, తత్ర తత్ర సుఖ దుఃఖానుభవ అభావ ఉపపత్తేః. తత్ అనుభవార్థం హి తత్తత్ శరీరతా.

310. న అతిచిరేణ విశేషాత్.

వ్రీహ్యాది ప్రాప్తేః ప్రాక్ ఆకాశాదిషు న అతి చిరం తిష్ఠతి. "అతో వై ఖలు దుర్నిష్ప్రపతరమ్" ఇతి వ్రీహ్యాదౌ ఏవ విశేష వచనాత్.

311. అన్య అధిష్ఠితే పూర్వవత్ అభిలాపాత్.

"త ఇహ వ్రీహి యవా" ఇత్యాదౌ చ అన్య జీవ అధిష్ఠితే వ్రీహి యవాదౌ సంశ్లేష మాత్రమ్, అవరోహతః ఆకాశాదిషు ఇవ జనన హేతు విరహిత అభిలాపాత్. "జాయన్తే" ఇతి వచనమ్ ఔపచారికమ్. యత్ర బ్రాహ్మణాది జన్మ అస్తి, తత్ర "రమణీయ చరణాః" ఇతి హి హేతుః అభిలప్యతే.

312. అశుద్ధమ్ ఇతిచేత్, న, శబ్దాత్.

అవరోహతః పూర్వానుష్ఠిత యాగాదిషు అగ్నీషోమీయాది

హింసా గర్భత్వేన అశుద్ధం కర్మ అస్తి ఇతి చేత్, న. "హిరణ్య శరీరః ఊర్ధ్వః స్వర్గం లోకమ్ ఏతి", "న వా ఉ వా ఏతన్మ్రియసే నరిష్యసి" ఇతి పశు సంజ్ఞ పనసి ఆహింసాత్వ శబ్దాత్.

313. రేతస్సిచ్ యోగో అథ.

"యో యో హి అన్నమత్తి యో యో రేతస్సిఞ్చతి" ఇతి "అన్నేన సంసృష్టస్య" రేతస్సిచా యోగమాత్రమ్ అనన్తరమ్ ఉచ్యతే. అతః పూర్వమపి వ్రీహ్యాది యోగ మాత్రమ్.

314. యోనేః శరీరమ్.

యోని ప్రాప్తేః పశ్చాత్ ఏవ అవరోహతా శరీరం ప్రాప్యతే.

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితే

శ్రీ వేదాన్త సారే

తృతీయస్య అధ్యాయస్య ప్రథమః పాదః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ వేదాన్త సారః

తృతీయాధ్యాయే ద్వితీయః పాదః

315. సన్ధ్యే సృష్టిః ఆహ హి.

సన్ధ్యే - స్వప్నే. “అథ రథాన్ రథయోగాన్” ఇత్యాదినా అభిహితా సృష్టిః జీవ కృతా. “పుష్కరిణ్యః స్రవన్త్యః సృజతే స హి కర్తా” ఇతి స్వప్న దృశం జీవమేవ కర్తారమ్ ఆహ శ్రుతిః.

316. నిర్మాతారం చ ఏకే పుత్రాదయశ్చ.

“య ఏషు సుప్తేషు జాగర్తి కామం కామం పురుషో నిర్మిమాణః” ఇతి ఏనం జీవం స్వాప్నార్థ నిర్మాతారమ్ ఏకే శాఖినో అధీయతే, అత్ర కామ శబ్ద నిర్దిష్టాః కామ్యమానతయా పుత్రాదయః. పూర్వత్ర “సర్వాన్ కామాన్ ఛన్దతః” ఇత్యుక్త్వా “శతాయుషః పుత్ర పౌత్రాన్” ఇతి వివృతత్వాత్.

317. మాయా మాత్రం తు కార్త్స్న్యేన అనభివ్యక్త స్వరూపత్వాత్.

స్వప్నే యా రథాది సృష్టిః, తదిదమ్ ఈశ్వర కృతం మాయా మాత్రమ్ స్వప్న దృశా ఏవ అనుభావ్యం తత్ కాలమాత్ర అవసానమ్ ఇతి ఆశ్చర్యతయా మాయా ఇత్యుక్తమ్. జీవస్య సత్యసఙ్కల్పత్వాదికం

స్వాభావికం స్వరూపం సంసార దశాయాం కార్త్స్న్యేన అనభివ్యక్తమ్ ఇతి న తస్య సఙ్కల్పమాత్రాత్ సృష్టిః ఉపపద్యతే. "స హి కర్తా", "పురుషో నిర్మిమాణః" ఇతి న జీవవిషయమ్, "తస్మిన్ లోకాః శ్రితాః సర్వే" ఇతి వచనాత్.

.... స్వాభావికస్య అనభివ్యక్తి హేతుమ్ ఆహ .....

318. పర అభిధ్యానాత్ తు తిరోహితం తతః హి అస్య బన్ధ విపర్యయౌ.

జీవస్య అనాది అపచార ప్రవాహేణ పర అభిధ్యానాత్ ఏవ తిరోహితమ్. తత్ అపచారాత్ తదనువృత్తేః హి అస్య బన్ధ విపర్యయౌ. "అథ తస్య భయం భవతి", "అథ సో అభయఙ్గతో భవతి" ఇతి శ్రుతేః.

319. దేహ యోగాత్ వా సో అపి.

సోఽపి తిరోభావః, దేవమనుష్యాది దేహాకార అచిద్యోగాత్ సృష్టి వేలాయామ్. నామరూప విభాగ అనర్హ సూక్ష్మాకార అచిద్యోగాత్ ప్రలయే.

320. సూచకశ్చ హి శ్రుతేః ఆచక్షతే చ తద్విదః.

"అథ స్వప్నే పురుషం కృష్ణమ్" ఇత్యాది శ్రుతేః. శుభాశుభ సూచకశ్చ హి స్వప్నః. స్వప్న విదః చ ఆచక్షతే తత్. అతో న జీవః స్రష్టా స్వాప్నార్థానామ్.

321. తత్ అభావో నాడీషు తత్ శ్రుతేః ఆత్మని చ.

స్వప్న అభావః - సుషుప్తిః. "ఆసు తదా నాడీషు సుప్తో భవతి", "సతా సోమ్య తదా సంపన్నో భవతి" ఇతి శ్రుతేః నాడీషు పరమాత్మని. "పురీతతి శేతే" ఇతి శ్రుతేః పురీతతి చ. ప్రాసాద ఖట్వా పర్యఙ్కవత్ అవిరోధః.

322. అతః ప్రబోధో అస్మాత్.

"సత ఆగమ్య న విదుః" ఇతి బ్రహ్మణః ప్రబోధ శ్రుతిః అతః ఏవ.

323. స ఏవ తు కర్మ అనుస్మృతి శబ్దవిధిభ్యః.

సతా సంపన్నో అపి సుప్తః ఏవ ప్రబుద్ధః ఉత్తిష్ఠతి, జ్ఞాన వైధుర్యేణ కృతస్య కర్మణః తేన అనుభావ్యత్వాత్, పూర్వానుభూత ప్రత్యభిజ్ఞానాత్. "త ఇహ వ్యాఘ్రో వా" ఇత్యాది, "యద్యత్ భవన్తి తథా భవన్తి" ఇతి శబ్దాత్, మోక్షోపాయ విధి ఆనర్థక్యాత్ చ.

324. ముగ్ధే అర్థ సమ్పత్తిః పరిశేషాత్.

మూర్ఛితే పురుషే యా అవస్థా, సా మరణాయ అర్థ సంపత్తిః ఇతి హేతుభేదాత్ ఆకారభేదాత్, అపునరుత్థాన నియమ అభావాచ్చ జ్ఞాయతే.

325. న స్థానతః అపి పరస్య ఉభయలిఙ్గం సర్వత్ర హి.

జాగరాదిషు చతసృషు అవస్థాసు అన్తర్యామిత్వేన స్థితేః అపి పరస్య బ్రహ్మణో న కశ్చన దోషః. యతః సర్వత్ర శ్రుతి స్మృతిషు నిరస్త నిఖిల దోష సంబన్ధత్వ సమస్త కల్యాణగుణ ఆకరత్వ రూప ఉభయలిఙ్గం పరంబ్రహ్మ శ్రుతమ్ - "అపహతపాప్మా..... సత్యసఙ్కల్పః", "నిరవద్యమ్", "యస్సర్వజ్ఞః సర్వవిత్", "సమస్త కల్యాణ గుణాత్మకోఽసౌ", "సకలా న యత్ర క్లేశాదయః" ఇత్యాదిషు.

326. భేదాత్ ఇతిచేత్, న, ప్రత్యేకమ్ అతత్ వచనాత్.

జీవస్య స్వతః అపహత పాప్మనః అపి శరీర సంబన్ధిత్వ అవస్థా భేదాత్ యథా దోష సంబన్ధః తథా పరస్యాపి. "యస్య పృథివీ శరీరమ్" ఇత్యాది శరీర సంబన్ధిత్వాత్ దోషః ఇతి చేత్, న. "యస్య పృథివీ శరీరమ్" ఇత్యాదిషు ప్రతిపర్యాయం "స త ఆత్మా అన్తర్యామ్యమృతః" ఇతి నిర్దోషత్వ వచనాత్.

327. అపి చ ఏవమ్ ఏకే.

ఏకస్మిన్ శరీరే అవస్థితయోః జీవ పరయోః యో విశేషః ఉక్తః, ఏవమ్ ఏకే స్వ శబ్దేన అధీయతే - "ద్వా సుపర్ణా" ఇత్యారభ్య, "పిప్పలం స్వాద్వత్తి అనశ్నన్ అన్యో అభిచాకశీతి" ఇతి.

328. అరూపవత్ ఏవ హి తత్ ప్రధానత్వాత్.

మనుష్యాది శరీరేషు శరీరిత్వే అపి రూపరహిత వస్తువత్ ఏవ

వర్తతే తత్ బ్రహ్మ, జీవ నామరూపయోః అపి నిర్వోఢృత్వేన ప్రధానత్వాత్. తథాహి శ్రుతిః - "నామరూపయోః నిర్వహితా తే యదన్తరా" ఇతి, నామరూపయోః అన్తరా అస్పృష్టో మధ్యే వర్తతే. అవశ్యః ఇత్యర్థః.

329. ప్రకాశవత్ చ అవైయర్థ్యాత్.

యథా "సత్యం జ్ఞానమ్" ఇతి వాక్య అవైయర్థ్యాత్ స్వప్రకాశతయా జ్ఞానస్వరూపం బ్రహ్మ, తథా "నిరవద్యమ్", "యస్సర్వజ్ఞః", "పరాఽస్య శక్తిః వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞాన బల క్రియా చ" ఇత్యాది పరశ్శత వాక్య అవైయర్థ్యాత్ నిరవద్యం కల్యాణగుణాకరం చ ఇతి ఉభయలిఙ్గమ్ ఏవ.

330. ఆహ చ తన్మాత్రమ్.

"సత్యం జ్ఞానమ్" ఇతి జ్ఞాన స్వరూపతా మాత్రమ్ ఆహ, న అన్యత్ నివారయతి, అవిశేషాత్, విరోధాభావాత్ చ.

331. దర్శయతి చ అథో అపి స్మర్యతే.

దర్శయతి చ నిర్దోషత్వం కల్యాణగుణ ఆకరత్వఞ్చ వేదాన్తగణః - "నిష్కలం నిష్క్రియం శాన్తమ్, తమీశ్వరాణామ్" ఇత్యాదిః. "యో మామ్ అజమ్ అనాదిమ్" ఇత్యాదినా స్మర్యతే చ తత్.

332. అత ఏవ చ ఉపమా సూర్యకాదివత్.

యతః పృథివ్యాదౌ సర్వత్ర స్థితస్యాపి నిర్దోషత్వం,

కల్యాణగుణ ఆకరత్వాచ్చ, అతః ఏవ శాస్త్రేషు జల సూర్యకాదివత్ ఇతి ఉపమా - "ఆకాశమేకం హి యథా... జలాధారేషు ఇవ అంశుమాన్" ఇతి.

చోదయతి ....,

333. అమ్బువత్ అగ్రహణాత్తు న తథాత్వమ్.

అంబుని సూర్యో యథా గృహ్యతే, న తథా పరమాత్మా పృథివ్యాదౌ. అత్ర పరమార్థతః స్థితః. అతో న నిర్దోషత్వమ్ ఇతి.

పరిహరతి ....,

334. వృద్ధి హ్రాస భాక్త్వమ్ అన్తర్భావాత్ ఉభయ సామఞ్జస్యాత్ ఏవమ్ దర్శనాత్ చ.

నేతివర్తతే. నైవమ్. పృథివ్యాదిషు అన్తర్భావాత్ పరస్య తద్గత వృద్ధి హ్రాస భాక్త్వం దృష్టాన్తేన నివర్త్యతే ఇతి ఉభయదృష్టాన్త ఉపాదాన సామఞ్జస్యాత్ అవగమ్యతే. "ఆకాశమేకం హి యథా" ఇతి వస్తుతః స్థితమాకాశం, వస్తుతః అనవస్థితఞ్చ సూర్యకమ్ ఉభయమ్ ఉపాదత్తే. అనవస్థితస్య యథా న దోష స్పర్శః, తథా స్థితస్యాపి హేత్వభావాత్ ఇతి జ్ఞాపయితుమ్.

వివక్షిత ధర్మ సామ్య జ్ఞాపనాయ సింహ ఇవ ఇతి దృష్టాన్తో దృశ్యతే. అథవా 'దర్శనాత్ చ' ఇతి, "అశ్వ ఇవ రోమాణి విధూయ పాపమ్" ఇత్యాదౌ వివక్షిత సామ్యాన్వయో దార్ష్టాన్తికే హి దృశ్యతే. అశ్వః హి రోమాణి సహజాని స్వ అవయవభూతాని మూర్త ద్రవ్యాణి

స్వశరీరం కంపయన్ కానిచిత్ ముఞ్చతి. ఆత్మా తు స్వేన కదాచిత్ అనుష్ఠితాని క్షణ ధ్వంసితయా వినష్టాని కర్మాణి భగవత్ అప్రీతికరాణి ఇతి భగవతా స్వ అప్రీతి కృత దుఃఖాని దాతుం ప్రవృత్తేన ఉపాసన ప్రీతికృత అనుగ్రహాత్ నివర్తితాని ఇతి తత్సంపర్క అభావమ్ అనుసన్దధాతి.

"అథాత ఆదేశో నేతి నేతి" ఇతి సకల విశేష ప్రతిషేధాత్ న ఉభయలిఙ్గమ్ ఇత్యత ఆహ,.....

335. ప్రకృత ఏతావత్త్వం హి ప్రతిషేధతి తతః బ్రవీతి చ భూయః.

"ద్వే వా వ బ్రహ్మణో రూపే" ఇత్యారభ్య, కృత్స్న ప్రపఞ్చస్య బ్రహ్మణో రూపత్వేన అప్రజ్ఞాతస్య రూపత్వమ్ ఉపదిశ్య, పునః తస్యైవ ప్రతిషేధ అసంభవాత్, ప్రకృతే ఏతావన్మాత్రం న భవతి. బ్రహ్మేతి బ్రహ్మణః ప్రకృతేయత్తాం, "నేతి నేతి" ఇతి ప్రతిషేధతి. తతః పశ్చాత్ పూర్వమ్ అనుక్తం గుణగణం బ్రవీతి చ "న హి ఏతస్మాత్ ఇతి నేత్యన్యత్ పరమస్తి" ఇతి. ఇతి నేతి నిర్దిష్టాత్ బ్రహ్మణః అన్యత్ న హి అస్తీతి ఉత్కృష్టమ్. "అథ నామధేయమ్ సత్యస్య సత్యమ్" ఇతి చ. తత్ నిర్వచనమ్, "ప్రాణా వై సత్యం తేషామేష సత్యమ్" ఇతి. ప్రాణాః - జీవాత్మానః వియదాదివత్ ఉత్పత్తి అభావాత్ సత్యమ్. తేభ్యో అపి ఏష సత్యం, జ్ఞాన సఙ్కోచాది అభావాత్. అతః ప్రకృతేయత్తా ప్రతిషేధాత్ ఉభయలిఙ్గమేవ.

ప్రత్యక్షేణ సన్మాత్రమ్ బ్రహ్మైవ గృహ్యతే, అన్యత్ సర్వం భ్రాన్తమితి, "నేతి నేతి" ఇతి నిషేధార్థ ఇత్యత ఆహ.....

336. తత్ అవ్యక్తమ్ ఆహ హి.

బ్రహ్మస్వరూపం న కేనాపి ప్రమాణేన వ్యజ్యతే. తథా ఆహ హి శ్రుతిగణః, "స సన్దృశే తిష్ఠతి రూపమస్య న చక్షుషా పశ్యతి కశ్చనైనమ్" ఇత్యాదిః. ప్రత్యక్షాదినా తు పటాదేః ఏవ అస్తిత్వం గృహ్యతే. న బ్రహ్మణః.

337. అపి సంరాధనే ప్రత్యక్ష అనుమానాభ్యామ్.

అపి చ అత్యర్థ ప్రియ అనుధ్యానరూప సమ్యక్ ప్రీణనే సతి బ్రహ్మస్వరూపం గృహ్యతే ఇతి శ్రుతి స్మృతిభ్యామ్ అవగమ్యతే. "నాయమాత్మా ప్రవచనేన లభ్యః" ఇతి శ్రుతిః, "నాహం వేదైః" ఇత్యాది స్మృతిః.

338. ప్రకాశాదివత్ చ అవైశేష్యం ప్రకాశశ్చ కర్మణి అభ్యాసాత్.

సంరాధన కర్మణి అభ్యాసాత్, యేషాం బ్రహ్మస్వరూప దర్శనం జాతమ్, తత్ దర్శనే జ్ఞానానన్దాదేః ఇవ జగదైశ్వర్యస్య అవైశేష్యం ప్రతీయతే. "అహం మనురభవం సూర్యశ్చ" ఇత్యాదౌ.

339. అతో అనన్తేన తథా హి లిఙ్గమ్.

అతః - "ద్వే వా వ బ్రహ్మణో రూపే" ఇత్యాదినా ఉపదిష్టేన అనన్తేన కల్యాణగుణగణేన యోగో బ్రహ్మణః సిద్ధః. తథా సతి ఉభయ లిఙ్గమేవ బ్రహ్మ.

340. ఉభయ వ్యపదేశాత్ తు అహి కుణ్డలవత్.

"ఆత్మైవేదం సర్వమ్", "అస్మాన్మాయీ సృజతే" ఇతి ఏకత్వ నానాత్వ వ్యపదేశాత్, అహేః కుణ్డల భావాదివత్ బ్రహ్మ స్వరూపస్యైవ, "ద్వే వా వ బ్రహ్మణోరూపే" ఇత్యాదినా ఉక్తః పృథివ్యాది భావః.

341. ప్రకాశ ఆశ్రయవత్ వా తేజస్త్వాత్.

ప్రకాశ తదాశ్రయయోః యథా స్వరూప భేదే అపి తేజస్త్వయోగేన ఐక్యమ్, ఏవమ్ అచిద్బ్రహ్మణోః చ ఏకజాతి యోగేన.

342. పూర్వవత్ వా.

వా శబ్దః పక్షద్వయ వ్యావృత్త్యర్థః. యథా పూర్వత్ర జీవస్య ప్రకాశ జాతి గుణ శరీరవత్ విశేషణతైక స్వభావతయా విశిష్టైక దేశత్వేన అంశత్వమ్, ఏవమ్ అచిద్వస్తునః అపి. "ఆత్మైవేదం సర్వమ్" ఇతి చిదచితోః ఏకేనైవ శబ్దేన ఐక్యాభిధానమ్ ఇతి అంశత్వమపి ఏకరూపమితి పూర్వవత్ వా ఇత్యుక్తమ్. ఇతరపక్షయోః బ్రహ్మణః సదోషతాది దుర్వారమ్ ఇత్యర్థః. "యస్య పృథివీ శరీరమ్", "యస్యాత్మా శరీరమ్" ఇతి చిదచిద్వస్తునోః శరీరతయా తద్విశేషణ స్వభావతా సిద్ధా.

343. ప్రతిషేధాత్ చ.

"నాస్య జరయై తజ్జీర్యతి" ఇత్యాదినా అచిత్ ధర్మ ప్రతిషేధాత్ చ ఏవమ్.

344. పరమ్ అతః సేతు ఉన్మాన సమ్బన్ధ భేద వ్యపదేశేభ్యః.

"జన్మాద్యస్య యతః" ఇత్యాదినా "ప్రతిషేధాత్ చ" ఇత్యేతదన్తేన యత్పరమ కారణం బ్రహ్మ ప్రతిపాదితమ్, అతః పరమపి కిఞ్చిత్ తత్త్వమ్ అస్తీతి యుక్తి ఆభాసేన ఆశఙ్క్యతే. "అథ య ఆత్మా స సేతుః", "ఏతం సేతుం తీర్త్వా", "చతుష్పాత్ బ్రహ్మ", "అమృతస్యైష సేతుః" ఇత్యాదిభిః అస్య బ్రహ్మణః సేతుత్వ, తరితవ్యత్వ, అపరిమితత్వ, ప్రాపకత్వ వ్యపదేశేభ్యః, "తేనేదం పూర్ణం పురుషేణ సర్వమ్", "తతో యదుత్తర తరమ్" ఇత్యేతస్మాత్ అర్థాన్తర వ్యపదేశాత్ చ అన్యత్ పరమస్తి ఇతి.

345. సామాన్యాత్ తు.

తు శబ్దేన ఏతత్ వ్యావర్తయతి. నైతత్ యుక్తమ్. కుతః? "న హి ఏతస్మాత్" ఇతి..... నేత్యన్యత్ పరమస్తి ఇతి మూర్తామూర్త ప్రపఞ్చ ప్రకారతయా తద్విశిష్టాత్ ఇతి నేతి నిర్దిష్టాత్ బ్రహ్మణో అన్యత్పరం నాస్తి ఇత్యాది నిషేధ సహస్రాత్. పరస్మిన్ బ్రహ్మణి సేతుత్వ వ్యపదేశః ప్రశాసనాత్ సర్వలోక అసఙ్కరకరత్వేన సేతు సామాన్యాత్ తు.

తథాహ - "అథ య ఆత్మా స సేతుః విధృతిః ఏషాం లోకానామ్ అసంభేదాయ" ఇతి. "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ తజ్జలానితి శాన్త ఉపాసీత" ఇత్యారభ్య, ఉక్త జగన్నిమిత్త ఉపాదాన భూతస్యైవ

బ్రహ్మణః "ఏతమితః ప్రేత్య అభిసంభవితాస్మి" ఇతి పరమ ప్రాప్యత్వ వచనాత్ తరతిః అపి ప్రాప్తి వచనః.

346. బుద్ధ్యర్థః పాదవత్.

"చతుష్పాత్" ఇతి ఉన్మాన వ్యపదేశో అపి "వాక్పాదః... చక్షుః పాదః" ఇతివత్ ఉపాసనార్థః.

347. స్థానవిశేషాత్ ప్రకాశాదివత్.

అపరిమితస్యాపి స్థానవిశేష సంబన్ధాత్ అవచ్ఛిద్య అనుసన్ధానం యుజ్యతే, ప్రకాశ ఆకాశాదేః ఇవ వితతస్యాపి వాతాయన ఘటాదినా.

348. ఉపపత్తేః చ.

ప్రాప్యస్యైవ పరమాత్మనః ప్రాపకత్వ ఉపపత్తేః. యథా ఆహ "యమేవైష వృణుతే తేన లభ్యః" ఇతి.

349. తథా అన్య ప్రతిషేధాత్.

"యస్మాత్ పరం నాపరమస్తి కిఞ్చిత్ యస్మాత్ న అణీయో న జ్యాయో అస్తి కశ్చిత్" ఇత్యస్మిన్ వాక్యే పురుషాత్ అన్యస్య జ్యాయస్త్వ ప్రతిషేధాత్ ఇతో అధికం నాస్తి. "తతో యదుత్తర తరమ్" ఇతి తు యతః పురుషతత్త్వాత్ అన్యత్ ఉత్కృష్టం నాస్తి. తతః

ఉత్తరతరం పురుష తత్త్వమేవ అరూపమ్ అనామయమ్. “య ఏతత్ విదుః అమృతాస్తే భవన్తి అథేతరే దుఃఖమేవ అపియన్తి” ఇతి ఉపక్రమ ప్రతిజ్ఞాతం సహేతుకమ్ ఉపసంహృతమ్. “తమేవ విదిత్వా అతిమృత్యుమేతి నాన్యః పన్థాః” ఇతి ఉపక్రమే ప్రతిజ్ఞాతమ్. అన్యథా ఉపక్రమ విరోధశ్చ.

350. అనేన సర్వగతత్వమ్ ఆయామ శబ్దాదిభ్యః.

“అణోరణీయాన్ మహతో మహీయాన్”, “తేనేదం పూర్ణం పురుషేణ సర్వమ్”, “వ్యాప్య నారాయణః స్థితః”, “నిత్యం విభుం సర్వగతం సుసూక్ష్మమ్” ఇత్యాది శబ్దైః అనేన బ్రహ్మణా స్వవ్యతిరిక్త తత్త్వస్య వ్యాప్తత్వమ్ అవగతమ్. తత్తు తస్మాత్ పరం వారయతి.

351. ఫలమత ఉపపత్తేః.

అతః పరస్మాత్ బ్రహ్మణః ఏవ కర్మభిః ఉపాసనేన చ ఆరాధితాత్ భోగాపవర్గ రూప ఫలం సిధ్యతి. కర్మ క్షణ ధ్వంసి న కాలాన్తర భావి ఫలాయ అలమ్ ఇతి సర్వజ్ఞాత్ పరమ కారుణికాత్ ఫలసిద్ధిః ఉపపద్యతే.

352. శ్రుతత్వాత్ చ.

శ్రుతమేవ హి “అన్నాదో వసుదానః”, “ఏషహ్యేవ ఆనన్దయాతి” ఇత్యస్యైవ ఫలదాయిత్వమ్.

353. ధర్మం జైమినిః అత ఏవ.

ధర్మమేవ అతః - ఉపపత్తేః శ్రుతత్వాచ్చ ఫలదాయినం జైమినిః మేనే. ఉపపత్తిస్తు కృష్యాదేః మర్దనాదేః చ కర్మణః సాక్షాత్ పరంపరయా వా ఫలసిద్ధి దర్శనమ్. శ్రుతత్వఞ్చ కామినః కర్తవ్యతయా కర్మవిధాన అన్యథా అనుపపత్త్యా కర్మ ఏవ అపూర్వ ద్వారేణ తత్తత్ ఫలసాధనమితి నిశ్చయః.

354. పూర్వం తు బాదరాయణో హేతు వ్యపదేశాత్.

పూర్వోక్తం పరమపురుషస్యైవ ఫలదాయిత్వం భగవాన్ బాదరాయణో మన్యతే, "వాయవ్యం శ్వేతమాలభేత" ఇత్యాదిషు. "స ఏవైనం భూతిం గమయతి" ఇతి భగవదాత్మకతయా వాయ్వాదేః కర్మ విధిషు ఏవ ఫలహేతుత్వ వ్యపదేశాత్. వాక్యశేషస్థం విధి అపేక్షితం హి "ప్రతి తిష్ఠన్తి హ వా" ఇత్యాదిషు స్వీక్రియతే. "యో వాయౌ తిష్ఠన్" ఇతి హి శ్రూయతే.

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితే

శ్రీ వేదాన్త సారే

తృతీయస్య అధ్యాయస్య ద్వితీయః పాదః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ వేదాన్త సారః

తృతీయాధ్యాయే తృతీయః పాదః

355. సర్వవేదాన్త ప్రత్యయం చోదనాది అవిశేషాత్.

సర్వవేదాన్త ప్రత్యయం దహరాది ఉపాసనమ్ ఏకమేవ "విద్యాత్", "ఉపాసీత" ఇతి కర్మ విధిషు ఇవ చోదనాఫల సంయోగ రూప ఆఖ్యానామ్ అవిశేషాత్.

356. భేదాత్ న ఇతిచేత్, ఏకస్యామ్ అపి.

అవిశేషః పునః శ్రుతిః భేద ఆపాదికేతి న విద్యైక్యమ్ ఇతి చేత్, విద్యైక్యే అపి శాఖాన్తరే ప్రతిపత్తృ భేదాత్ న భేదః.

357. స్వాధ్యాయస్య తథాత్వే హి సమాచారే అధికారాత్ చ సవవత్ చ తత్ నియమః.

ఆథర్వణవేదే "తేషామేవైతాం బ్రహ్మవిద్యాం వదేత" ఇతి శిరోవ్రతవతాం నియమః, శిరోవ్రతస్య స్వాధ్యాయాఙ్గత్వేన "న ఏతత్ అచీర్ణవ్రతో అధీయాత" ఇతి తస్య అధ్యయన సంబన్ధ అవగమాత్. సమాచారాఖ్య గ్రన్థే "ఇదమపి వేద వ్రతేన వ్యాఖ్యాతమ్" ఇతి వేదవ్రతత్వ అవగమాత్ చ. "బ్రహ్మవిద్యామ్" ఇత్యత్ర బ్రహ్మశబ్దో

వేద విషయః. యథా సవ హోమాః తేషామేవ తథా శిరో వ్రతమితి తత్ న విద్యాభేద లిఙ్గమ్.

358. దర్శయతి చ.

శ్రుతిః ఏవ విద్యైక్యం దర్శయతి. ఛాన్దోగ్యే దహర విద్యోక్తం గుణాష్టకం. తైత్తిరీయకే కేవలం "తస్మిన్ యదన్తః" ఇతి వదతి.

359. ఉపసంహారో అర్థ అభేదాత్ విధి శేషవత్ సమానే చ.

ఏవం సర్వత్ర విద్యైక్యే అన్యత్ర ఉక్తానామ్ అన్యత్ర ఉపసంహారః, తద్విద్యా ఉపకార రూపార్థైక్యాత్. యథైకవిధి శేషతయా విహితాఙ్గానామ్ ఇతి.

..... పూర్వకాణ్డోక్తం స్వీకృత్య అత్ర వక్తవ్యమ్ ఆహ.....

360. అన్యథాత్వం శబ్దాత్ ఇతిచేత్, న, అవిశేషాత్.

వాజినాం ఛన్దోగానాఞ్చ ఉద్గీథే ప్రాణదృష్టి ఉపాసనం శత్రు పరిభవ ఫలం హి విహితమ్. తత్ర విద్యైక్యం పూర్వపక్షం హృది నిధాయ రాద్ధాన్తచ్ఛాయయా చోదయతి. వాజినాం ప్రాణ దృష్టి ఉపాసనమ్ ఉద్గీథ కర్తృ విషయమ్ ఇతరత్ర కర్మవిషయమితి శబ్దాదేవ ప్రతీయతే.

"అథ హేమమాసన్యం ప్రాణమూచుః త్వన్న ఉద్గాయేతి తథేతి తేభ్య ఉదగాయత్" ఇత్యాదినా ఉద్గీథ కర్తృవిషయం

వాజినామ్. ఛన్దోగానాన్తు "య ఏవాయమ్ ముఖ్యః ప్రాణః తముద్గీథమ్ ఉపాసాఞ్చక్రిరే" ఇతి ఉద్గీథ విషయమ్ ఇతిచేత్, తదిదమాహ - అన్యథాత్వం శబ్దాత్ ఇతిచేత్ ఇతి, న, ఉపక్రమ అవిశేషాత్, "హన్త అసురాన్ యజ్ఞ ఉద్గీథేన అత్యయామ" ఇత్యేకత్ర. అన్యత్రాపి "తద్ధదేవా ఉద్గీథమ్ ఆజహ్రుః అనేన ఏనాన్ అభిహనిష్యామః" ఇతి.

361. న వా ప్రకరణ భేదాత్ పరః అవరీయస్త్వాదివత్.

నైవం. ప్రకరణం హి ఉభయత్ర భిద్యతే. "ఓమ్ ఇత్యేతత్ అక్షరమ్ ఉద్గీథమ్ ఉపాసీత" ఇతి ఉద్గీథ అవయవభూత ప్రణవ విషయమ్ ఛన్దోగానామ్. "హన్త అసురాన్ యజ్ఞే ఉద్గీథేన అత్యయామ" ఇతి తు వాజినాం కృత్స్న ఉద్గీథ విషయమితి రూపభేదాత్ విద్యాభేదః, యథా ఏకస్యామపి శాఖాయాం ఉద్గీథ ఉపాసనే హిరణ్మయ పురుష దృష్టేః పరోవరీయస్త్వాది విశిష్ట దృష్టిః భిద్యతే.

362. సంజ్ఞాతః చేత్, తత్ ఉక్తం అస్తి తు తదపి.

ఉద్గీథ విద్యేతి సంజ్ఞైక్యాత్ విద్యైక్యమ్ ఉక్తం చేత్, విధేయ భేదే అపి సంజ్ఞైక్యమ్ అస్త్యేవ. యథా నైయమిక అగ్నిహోత్రే కుణ్డపాయినామ్ అయన అగ్నిహోత్రే చ ఇత్యేవమాదిషు.

363. వ్యాప్తేశ్చ సమఞ్జసమ్.

ప్రథమ ప్రపాఠకే ఉపక్రమవత్ ఉత్తరాసు అపి ప్రణవస్య

ఉపాస్యత్వ వ్యాప్తేః, మధ్యే చ ఉద్గీథమ్ ఉపాసాఞ్చక్రిరే ఇతి ప్రణవ విషయత్వమేవ సమఞ్జసమ్.

364. సర్వ అభేదాత్ అన్యత్ర ఇమే.

"యో హ వై జ్యేష్ఠఞ్చ శ్రేష్ఠఞ్చ వేద...ప్రాణో వా వ జ్యేష్ఠశ్చ శ్రేష్ఠశ్చ" ఇతి వాజినాం ఛన్దోగానాం కౌషీతకినాఞ్చ ప్రాణవిద్యాయాం వాగాది కరణగ్రామ స్థితేః తత్కార్యస్య చ ప్రాణ హేతుకత్వేన తిసృష్వపి ఏకరూపేణ ప్రాణ జ్యైష్ఠ్యమ్ ఉపపాదితమ్. వాగాది గత వసిష్ఠత్వాది సంబన్ధిత్వమ్ అపి ప్రాణస్య ఉభయత్ర ఉక్తమ్. కౌషీతకినాం తు తత్ న ఉక్తమ్. తథా అపి సర్వత్ర జ్యైష్ఠ్య ఉపపాదన ప్రకారస్య సర్వస్య అభేదాత్ విద్యైక్యమితి కౌషీతకి ప్రాణ విద్యాయామపి వసిష్ఠత్వాదయః ఉపసంహార్యాః.

365. ఆనన్దాదయః ప్రధానస్య.

అభేదాత్ ఇతివర్తతే. బ్రహ్మ స్వరూప నిరూపణ అన్తర్గత అమలత్వ జ్ఞానానన్దాదయో గుణాః సర్వాసు పరవిద్యాసు ఉపసంహార్యాః, గుణినో బ్రహ్మణః సర్వత్ర అభేదాత్.

366. ప్రియశిరస్త్వాది అప్రాప్తిః ఉపచయ అపచయౌ హి భేదే.

"తస్య ప్రియమేవ శిరః" ఇతి ప్రియ శిరస్త్వాదీనామ్ అప్రాప్తిః, బ్రహ్మ గుణత్వ అభావాత్ తేషామ్. శిరః పక్షాది భేదే

బ్రహ్మగుణే సతి బ్రహ్మణః ఉపచయ అపచయ ప్రసక్తిః.

367. ఇతరే తు అర్థ సామాన్యాత్.

ఆనన్దాదయః స్వరూప నిరూపణ అన్తర్గతతయా బ్రహ్మ సమానాః ఇతి ఉపసంహార్యాః ఏవ.

368. ఆధ్యానాయ ప్రయోజన అభావాత్.

ప్రియ శిరస్త్వాది ఉపదేశః బ్రహ్మణః అనుచిన్తనార్థః, ప్రయోజనాన్తర అభావాత్.

369. ఆత్మ శబ్దాత్ చ.

"అన్యోఽన్తర ఆత్మాఽఽనన్దమయః" ఇత్యాత్మ శబ్దాత్ చ శిరఃపక్షాదయో న బ్రహ్మ గుణాః.

370. ఆత్మగృహీతిః ఇతరవత్ ఉత్తరాత్.

పరమాత్మనః ఏవ ఆత్మ శబ్దేన గ్రహణమ్ ఇతి "సో అకామయత బహుస్యాం ప్రజాయేయ" ఇత్యుత్తరాత్ బహు భవన సఙ్కల్ప అభిధాయినో వాక్యాత్ అవగమ్యతే, "ఆత్మావా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీత్" ఇతి ఆత్మ శబ్దాదివత్.

371. అన్వయాత్ ఇతిచేత్, స్యాత్, అవధారణాత్.

పూర్వత్ర ప్రాణమయాదిషు ఆత్మశబ్ద అన్వయాత్

కథముత్తరాత్ నిర్ణయః ఇతిచేత్, "ఆత్మన ఆకాశః సంభూతః" ఇతి అవగతస్య ఆత్మనః ఏవ ప్రాణమయాదిషు అవధారణాత్ స్యాదేవ పరమాత్మా ఏవేతి నిర్ణయః.

372. కార్యాఖ్యానాత్ అపూర్వమ్.

"యోహ వై జ్యేష్ఠఞ్చ శ్రేష్ఠం చ వేద" ఇతి ప్రాణ విద్యాం విధాయ, అపాం ప్రాణవాసస్త్వమ్ ఉక్త్వా, "తస్మాత్ ఏవం విత్ అశిష్యన్ ఆచామేత్ అశిత్వా చ ఆచామేత్ ఏతమేవ తదనమ్ అనగ్నం కురుతే" ఇతి ఆచమనస్య సదాచార ప్రాప్తత్వాత్ ఆచమనమ్ అనూద్య ఆచమనీయానామ్ అపాం ప్రాణ వాసస్త్వ అనుసన్ధానమ్ అప్రాప్తం విధీయతే ఇతి యుక్తమ్, అప్రాప్తస్యైవ విధేయతయా ఆఖ్యాపనాత్. అత్ర అనువాద సరూపో విధిః కల్ప్యతే ఇత్యర్థః.

373. సమాన ఏవమ్ చ అభేదాత్.

అగ్నిరహస్యే, బృహదారణ్యకే చ అమ్నాతా శాణ్డిల్య విద్యా. ఏకత్ర "స ఆత్మానమ్ ఉపాసీత మనోమయం ప్రాణశరీరం భా రూపం సత్యసఙ్కల్పమ్ ఆకాశః ఆత్మానమ్" ఇతి. ఇతరత్ర "మనోమయోఽయం పురుషో భాః సత్యం తస్మిన్ అన్తః హృదయే యథా వ్రీహిర్వా యవో వా స ఏష సర్వస్య వశీ సర్వస్యేశానః సర్వస్య అధిపతిః సర్వమ్ ఇదం ప్రశాస్తి" ఇతి. ఉభయత్ర మనోమయత్వాదికే సమానే అపి వశిత్వాదేః సత్యసఙ్కల్పత్వ

వితతి రూపేణ అభేదాత్ ఐక్యమ్.

374. సమ్బన్ధాత్ ఏవమ్ అన్యత్ర అపి.

"య ఏష ఏతస్మిన్ మణ్డలే పురుషో యశ్చాయం దక్షిణే అక్షిన్" ఇతి ఉపక్రమ్య, సత్యస్య బ్రహ్మణః ఆదిత్యమణ్డలే అక్షిణి చ ఉపాస్యత్వమ్ ఉక్త్వా, "తస్య ఉపనిషత్ అహః ఇతి అధిదైవతమ్", "తస్య ఉపనిషత్ అహమ్ ఇతి అధ్యాత్మమ్" ఇతి ద్వే నామనీ ఆమ్నాయేతే ఉభయత్ర ఏకస్య ఏవ ఉపాస్యస్య సంబన్ధాత్ విద్యైక్యమితి ఉభయత్ర ఉభే నామనీ.

375. న వా విశేషాత్.

నైతత్. ఆదిత్యాక్షి స్థాన సంబన్ధ భేదాత్ ఉపాస్యస్య విద్యాభేదః ఇతి తత్ర నియతే నామనీ.

376. దర్శయతి చ.

దర్శయతి చ శ్రుతిః విద్యాభేదం. "తస్యైతస్య తదేవ రూపం యదముష్య రూపమ్" ఇతి రూపాతిదేశం బ్రువతీ.

377. సమ్భృతి ద్యువ్యాప్తి అపి చ అతః.

"బ్రహ్మ జ్యేష్ఠా వీర్యా సంభృతాని బ్రహ్మాగ్రే జ్యేష్ఠం దివమాతతాన" ఇత్యాది జ్యేష్ఠానాం వీర్యాణాం బ్రహ్మణి సంభృతిః ద్యువ్యాప్తిశ్చ బ్రహ్మణః ఇత్యేతత్ అనారభ్య అధీతమపి న సర్వోపాసన

శేషభూతమ్. అతః ద్యువ్యాప్తి సామర్థ్యాత్ అల్ప స్థాన వ్యతిరిక్తేషు ఉపాసనేషు ప్రాప్నోతి. సంభృత్యాద్యపి ద్యువ్యాప్తి సహపఠితం తత్రైవ.

378. పురుష విద్యాయామ్ అపి చ ఇతరేషామ్ అనామ్నానాత్.

ఛాన్దోగ్యే, తైత్తిరీయకే చ ఆమ్నాతా పురుష విద్యా భిన్నా, యజమాన పత్న్యాదీనాం యజ్ఞ అవయవానామ్ ఇతరేషాం సవన త్రయాదీనాఞ్చ ఏకత్ర ఆమ్నాతానామ్ అన్యత్ర అనామ్నానాత్, ఫలభేదాత్ చ తైత్తిరీయకే ఆత్మాదీనాం యజమానత్వ కల్పనం సాయం ప్రాతః మధ్యన్దినానాం సవనత్వ కల్పనం బ్రహ్మమహిమ ప్రాప్తిఫలమ్. అత్ర ఫలస్య అశ్రవణాత్ పూర్వ ప్రస్తుతఫలం బ్రహ్మవిద్యాఙ్గమ్. ఛాన్దోగ్యే చ ఆశిశిషాదీనాం దీక్షాత్వ కల్పనం త్రేధా విభక్త పురుషాయుషస్య చ సవన త్రయ కల్పనం శతం జీవతి ఇతి చ ఫలమ్.

379. వేధాది అర్థభేదాత్.

ఉపనిషత్ ఆరంభేషు అధీత "శుక్రం ప్రవిధ్య హృదయం ప్రవిధ్య" ఇత్యాది మన్త్రవత్, మహావ్రతాది మన్త్రవత్ చ. "శన్నో మిత్రః", "సహనావవతు" ఇతి మన్త్రావపి మన్త్ర సామర్థ్యేన ప్రయోజనభేద అవగమాత్ అధ్యయన శేషభూతావితి న విద్యాఙ్గ భూతౌ.

380. హానౌ తు ఉపాయన శబ్ద శేషత్వాత్ కుశాచ్ఛన్ద స్తుతి ఉపగానవత్ తదుక్తమ్.

విదుషో బ్రహ్మ ప్రాప్నువతః పుణ్యపాపయోః విమోచనమ్

ఏకస్యాం శాఖాయాం విదుషః తత్ చిన్తనార్థమ్ అధీతమ్. విముక్తయోః ప్రవేశస్థానమ్ ఏకస్యాం శాఖాయాం పుణ్యప్రవేశ స్థానం సుహృదః, దుష్కృతస్య శత్రవః ఇతి. ఏకస్యాం శాఖాయాం విమోచనం ప్రవేశస్థానఞ్చ ఇత్యుభయమ్ ఆమ్నాతమ్. సర్వం తచ్చిన్తనార్థమ్. హానౌ ఇతి ప్రదర్శనార్థమ్. హానౌ ఉపాయనే చ ఇత్యర్థః.

హానిః - విమోచనమ్, ఉపాయనం - ప్రవేశనమ్. కేవల హానౌ ఆమ్నాతాయాం కేవలే చ ఉపాయనే ఆమ్నాతే ఇతరేతర సముచ్చయో న్యాయ్యః. న వికల్పః, ఉపాయన శబ్దస్య హాని వాక్యశేషత్వాత్. తత్ శేషత్వఞ్చ త్యక్తయోః ప్రవేశస్థానవాచిత్వే న తదపేక్షత్వాత్. యథా "వానస్పత్యాః కుశాః" ఇత్యేతత్ వాక్య శేషభూతమ్ "ఔదుంబర్యః కుశాః" ఇతి ప్రదేశాన్తరస్థమ్. యథా చ "దేవాసురాణాం ఛన్దోభిః" ఇత్యేతత్ వాక్య శేషభూతం "దేవచ్ఛన్దాంసి పూర్వమ్" ఇతి ప్రదేశాన్తరస్థమ్. యథా చ "హిరణ్యేన షోడశినః స్తోత్రముపాకరోతి" ఇత్యేతత్ వాక్య శేషభూతమ్. "స మయా విషితే సూర్యే షోడశినః స్తోత్రమ్" ఇతి, యథా చ "ఋత్విజః ఉపగాయన్తి" ఇత్యేతత్ శేషభూతం "న అధ్వర్యుః ఉపగాయేత్" ఇతి. ఏనముపాయన వాక్యస్య హాని వాక్య శేషతయా సంభవన్త్యాం గతౌ న వికల్పో న్యాయ్యః. తదుక్తమ్, "అపి తు వాక్య శేషః స్యాదన్యాయ్యత్వాత్ వికల్పస్య" ఇత్యాదినా.

381. సామ్పరాయే తర్తవ్య అభావాత్ తథా హి అన్యే.

సుకృత దుష్కృతయోః హానిః "అశ్వ ఇవ రోమాణి విధూయ... ధూత్వా శరీరమ్" ఇతి దేహ వియోగ కాలే శ్రుతా. శాఖాన్తరే "స ఆగచ్ఛతి విరజాం నదీం తత్ సుకృత దుష్కృతే ధూనుతే" ఇతి అధ్వని అపి శ్రుతౌ అపి సాంపరాయే చరమ దేహ వియోగ కాల ఏవ చిన్తనీయా, దేహవియోగాత్ ఊర్ధ్వం బ్రహ్మ ప్రాప్తి వ్యతిరేకేణ తరితవ్య భోగ అభావాత్. తథా హి అన్యే శాఖినః "తస్య తావదేవ చిరం యావత్ న విమోక్ష్యే అథ సంపత్స్యే" ఇతి దేహవియోగ సమనన్తరం బ్రహ్మ ప్రాప్తిమ్ అధీయతే.

382. ఛన్దతః ఉభయ అవిరోధాత్.

దేహ వియోగకాలే పుణ్యపాప విమోచన శ్రుతేః, దేహ వియోగాత్ ఊర్ధ్వం బ్రహ్మప్రాప్తి శ్రుతేః చ ఇత్యుభయ శ్రుతి అవిరోధాత్ హేతోః "సుకృత దుష్కృతే ధూనుతే" ఇత్యయం శ్రుతిఖణ్డః ఛన్దతః నేతవ్యః. "ఏతం దేవయానం పన్థానమ్ ఆపద్యతే" ఇతి వాక్య ఖణ్డాత్ ప్రాక్ అనుగమయితవ్యః ఇత్యర్థః.

చోదయతి ....

383. గతేః అర్థవత్త్వమ్ ఉభయథా; అన్యథా హి విరోధః.

దేవయాన గతి శ్రుతేః అర్థవత్త్వమ్ ఉభయత్ర చిన్తాయామేవ. అన్యథా దేహ వియోగ కాలే ఏవ చిన్తాయాం తస్మిన్నేవ సర్వకర్మక్షయాత్ దేహ అభావేన గతిః న ఉపపద్యతే ఇతి హి గతి శ్రుతి విరోధః.

పరిహరతి..........

384. ఉపపన్నః తత్ లక్షణార్థ ఉపలబ్ధేః లోకవత్.

దేహ వియోగ కాలే సర్వ కర్మ క్షయే అపి గతివిధిః ఉపపన్నః. బ్రహ్మోపాసీనానామ్ అకర్మలభ్యార్థ ఉపలబ్ధేః."స స్వరాట్ భవతి తస్య సర్వేషు లోకేషు కామచారో భవతి" ఇత్యాదౌ యథా లోకే రాజానమ్ ఉపాసీనానామ్ ఇతర పురుష అసాధారణ సర్వార్థ సిద్ధిః.

385. యావదధికారమ్ అవస్థితిః ఆధికారికాణామ్.

వసిష్ఠాదీనాం జ్ఞానినామపి దేహపాతాత్ ఊర్ధ్వం ఫలాన్తర అనుభవః, ప్రారబ్ధ అధికార హేతుకర్మ వినాశ అభావాత్. యావదధికార సమాప్తి తద్ధేతుకర్మ ఫలానుభవాయ, తేషాం తత్రైవ స్థితిః, న అర్చిరాది ప్రాప్తిః. జ్ఞానినామ్ అపి ప్రారబ్ధకర్మ అనుభవేనైవ నశ్యతి ఇతి వక్ష్యతే.

386. అనియమః సర్వేషామ్ అవిరోధః శబ్ద అనుమానాభ్యామ్.

యేషు ఉపకోసలాదిషు ఉపాసనేషు అర్చిరాదిగతిః ఆమ్నాతా. తన్నిష్ఠానామ్ ఏవ తయా ప్రాప్తిః ఇతి తత్ చిన్తనమపి తేషామేవ ఇతి నియమ అభావః, అపి తు సర్వోపాసన నిష్ఠానామ్. తథా సత్యేవ శ్రుతి స్మృతిభ్యామ్ అవిరోధః. శ్రుతిః తావత్ పఞ్చాగ్ని విద్యాయాం "యేచేమే అరణ్యే శ్రద్ధాం సత్యముపాసతే తే అర్చిషమ్ అభిసంభవన్తి" ఇతి అవిశేషేణ శ్రుతా. స్మృతిః అపి "అగ్నిర్జ్యోతిరహశ్శుక్లః" ఇత్యాదికా.

387. అక్షరధియాం తు అవరోధః సామాన్య తద్భావాభ్యామ్ ఔపసదవత్ తదుక్తమ్.

ఏతద్వై తదక్షరమ్. "అథ పరా యయా తదక్షరమ్" ఇత్యారభ్య, "అస్థూలమ్ అనణు అహ్రస్వమ్ అదీర్ఘమ్ అలోహితం యత్తదద్రేశ్యమ్ అగ్రాహ్యమ్" ఇత్యాది అస్థూలత్వ అద్రేశ్యత్వాది విషయాణామ్ అక్షరబ్రహ్మ సంబంధినీనామ్ ధియాం సర్వాసు పరవిద్యాసు సఙ్గ్రహః. గుణినో బ్రహ్మణః సర్వత్రైకత్వాత్, ఏతైః గుణైః వినా సకలేతర వ్యావృత్త బ్రహ్మానుసన్ధాన అనుపపత్తేశ్చ. హేయసంబన్ధ అనర్హ ఆనన్దాదయః అపి ప్రత్యగాత్మనో బ్రహ్మ వ్యావర్తకాః. ప్రధాన అనువర్తిత్వం హి గుణస్వభావః. యథా జామదగ్న్య చతూరాత్ర పురోడాశీ ఉపసద్గుణ భూత మన్త్రస్య ప్రధానభూత ఉపసదనువర్తిత్వేన ఉపాంశు గుణకత్వమ్. తదుక్తమ్. "గుణ ముఖ్య వ్యతిక్రమే" ఇత్యాదినా.

.... న ఏతావతా సర్వత్ర సర్వోపసంహార వ్యాప్తిః ఇత్యాహ.

388. ఇయత్ ఆమననాత్.

ఆమననమ్ - ఆభిముఖ్యేన మననమ్. ఇయదేవ గుణజాతం సర్వత్ర ఉపసంహార్యమ్, యేన గుణజాతేన సకలేతర వ్యావృత్త బ్రహ్మ మననమ్.

389. అన్తరా భూతగ్రామవత్ స్వాత్మనః అన్యథా భేద అనుపపత్తిః ఇతిచేత్, న, ఉపదేశవత్.

"య ఆత్మా" ఇతి ఉషస్తి ప్రశ్నః భూతగ్రామవత్ ప్రత్యగాత్మ విషయః. అన్యథా "యః ప్రాణేన ప్రాణితి స త ఆత్మా" ఇతి ప్రతివచనస్య కహోల విషయాత్ అశనాయాది అతీతత్వాదేః భేద అనుపపత్తిః ఇతిచేత్, న. "య ఆత్మా సర్వాన్తరః" ఇతి ఉభయత్ర ప్రశ్నైకరూప్యాత్ పరమాత్మైవ ఉభయత్ర ప్రతివచనగతః. ప్రాణనాది హేతుత్వమ్ అశనాయాత్ అతీతత్వఞ్చ పరమాత్మని ఏవ ఉపపద్యతే. ప్రాణనాది హేతుత్వం హి పరమాత్మనః ఏవ. "కోహ్యేవ అన్యాత్కః ప్రాణ్యాత్" ఇత్యాది శ్రుతేః. సద్విద్యా ఉపదేశవత్ ప్రశ్న ప్రతివచనా వృత్తిః ఏకవిషయా.

ప్రష్టృ భేదో అపి న భేదకః ఇత్యాహ...........

390. వ్యతిహారో విశింషన్తి హి ఇతరవత్.

అర్థైక్యే నిశ్చితే సతి ప్రష్టోః బుద్ధి వ్యతిహారః కార్యః; ఉషస్తినా అశనాయాది అతీతత్వ ధీః కార్యా; కహోలేన అపి ప్రాణనాది హేతుత్వ ధీః కార్యా. ఉభయత్ర ప్రకరణ గత వాక్యాని హి పరమాత్మానమేవ విశింషన్తి. యథా ఇతరత్ర సద్విద్యాయామ్ అపి.

ప్రశ్నాది అవృత్తౌ కథమ్ ఐక్యమితి అత్రాహ...........

391. సైవ హి సత్యాదయః.

"సేయం దేవతైక్షత" ఇతి ప్రస్తుతా దేవతా ఏవ సర్వత్ర ప్రశ్నగతా. ప్రతివచనేషు చ "తత్సత్యం స ఆత్మా" ఇత్యాదయః ఇత్యైక్యమ్.

392. కామాది ఇతరత్ర తత్ర చ ఆయతనాదిభ్యః.

"దహరోఽస్మిన్నన్తర ఆకాశః తస్మిన్ యదన్తః తదన్వేష్టవ్యమ్" ఇత్యుక్త్వా, "ఏష ఆత్మా అపహతపాప్మా" ఇత్యారభ్య, "సత్యకామః సత్యసఙ్కల్పః" ఇతి ఛాన్దోగ్యే. వాజినాఞ్చ, "య ఏషో అన్తర్హృదయ ఆకాశః తస్మిన్ శేతే సర్వస్య వశీ సర్వస్యేశానః" ఇతి ఉభయత్ర హృదయ ఆయతనత్వ, సత్యసఙ్కల్పత్వ, తద్విశేష రూప వశిత్వాదిభిః దహరవిద్యా ప్రత్యభిజ్ఞానాత్ సత్యసఙ్కల్పత్వ సహచారిణో అపహతపాప్మత్వాది సత్యసఙ్కల్పత్వ పర్యన్తాః ఉభయత్ర ఉపసంహార్యాః.

393. ఆదరాత్ అలోపః.

"నేహ నానాస్తి కిఞ్చన", "స ఏష నేతి నేతి ఆత్మా" ఇతి నిషేధో న వశిత్వాది గుణవిషయః, "సర్వస్య వశీ సర్వస్యేశానః" ఇతి తేషామ్ అజ్ఞాతానామ్ ఆదరేణ విధానాత్. అతో న లోపః. సర్వస్య బ్రహ్మకార్యతయా ఐక్యాత్. "నేహ నానాస్తి" ఇతి అబ్రహ్మాత్మక నానాత్వం ప్రతిషిధ్యతే. "స ఏష నేతి నేతి ఆత్మా" ఇతి చ ప్రాకృత విశేష విషయమ్.

394. ఉపస్థితే అతః తత్ వచనాత్.

ఉపస్థితే - బ్రహ్మోపసంపన్నే. అతః ఉపసంపత్తేః ఏవ హేతోః. "జక్షత్ క్రీడన్ రమమాణః" ఇత్యాదినా ఛన్దతః జ్ఞాత్యాది ప్రాప్తి అభిధానాత్ సాక్షాత్ మోక్షఫలం తత్ న సాంసారిక ఫలమితి పరవిద్యా ఏవ ఏషా సగుణా.

395. తత్ నిర్ధారణ అనియమః తత్ దృష్టేః, పృథక్ హి అప్రతిబన్ధః ఫలమ్.

ఉద్గీథాది ఉపాసనస్య క్రతుషు గో దోహనాదివత్ ఉపాదాన అనియమః, "తేనోభౌ కురుతో యశ్చైతదేవం వేద యశ్చ న వేద" ఇతి ఉద్గీథోపాసన రహితస్యాపి క్రతు అనుష్ఠాన దర్శనాత్. "యదేవ విద్యయా కరోతి... తదేవ వీర్యవత్తరమ్" ఇతి వర్తమాన నిర్దేశే అపి క్రతు వీర్యవత్తరత్వ సాధనతయా ఉపాసన విధిః కల్ప్యతే. వీర్యవత్తరత్వం నామ ప్రబల కర్మాన్తర అప్రతిబన్ధేన అవిలంబిత ఫలత్వమ్. అతః క్రతుఫలాత్ పృథక్ ఫలమ్ ఉద్గీథోపాసనమ్ ఇతి అనియమః.

396. ప్రదానవత్ ఏవ తత్ ఉక్తమ్.

దహరవిద్యాయామ్ అపహతపాప్మత్వాది గుణవిశిష్ట ఉపాసనే, తత్తద్గుణ విశిష్ట స్వరూప భేదాత్ ప్రతిగుణం గుణ్యావృత్తిః,

"ఇన్ద్రాయ రాజ్ఞే" ఇత్యాదిషు విశిష్ట స్వరూప భేదాత్ ప్రదానావృత్తివత్. తదుక్తమ్, "నానా వా దేవతా పృథక్త్వాత్" ఇతి.

397. లిఙ్గ భూయస్త్వాత్ తత్ హి బలీయః తదపి.

"సహస్ర శీర్షం దేవమ్" ఇత్యత్ర నారాయణ శబ్దేన ప్రకృత దహర విద్యోపాస్య మాత్రం న విశేష్యతే, అపి తు సర్వ పరవిద్యాసు ఉపాస్యమ్, తత్ చిహ్నభూత వాక్య భూయస్త్వాత్ ఏవ. అక్షర, శివ, శంభు, పరబ్రహ్మాది శబ్దైః సర్వ ఉపాస్యాన్ అనూద్య నారాయణత్వం హి విధీయతే. ప్రకరణాత్ హి వాక్యం బలీయః. తదపి "శ్రుతి లిఙ్గ" ఇత్యాదినా ఉక్తమ్.

398. పూర్వవికల్పః ప్రకరణాత్ స్యాత్ క్రియా మానసవత్.

"మనశ్చితో వాక్చితః ప్రాణచితః" ఇత్యాది సాంపాదికాగ్నీనామ్, "అసద్వా ఇదమగ్ర ఆసీత్" ఇత్యాదినా పూర్వప్రకృత ఇష్టక చితాగ్ని శేషిభూత క్రియామయ క్రతు అనుప్రవేశః స్యాత్. ఏషామ్ అగ్నిత్వేన ఇష్టక చితాగ్నినా వికల్పః, ద్వాదశాహ అఙ్గభూత మానస గ్రహవత్. ఏషాం మానసానామ్ అపి క్రియామయ క్రతు అఙ్గత్వం న విరుద్ధమ్.

399. అతిదేశాత్ చ.

"తేషామేకైక ఏవ తావాన్ యావాన్ అసౌ పూర్వః" ఇతి ఇష్టక చితాగ్ని కార్య అతిదేశాత్ చ తదఙ్గత్వమ్.

400. విద్యైవ తు నిర్ధారణాత్ దర్శనాత్ చ.

విద్యా ఏవ ఏతే - విద్యామయ క్రతు అఙ్గభూతాః ఇత్యర్థః. సాంపాదికాగ్నిత్వేన ఏషాం విద్యామయత్వే సిద్ధే అపి, "తే హైతే విద్యాచితః ఏవ" ఇతి నిర్ధారణం హి విద్యామయ క్రతు అన్వయేన విద్యామయత్వ ఖ్యాపనాయ. దృశ్యతే చ అత్ర విద్యామయః క్రతుః "మనస్యైషు గ్రహాః అగృహ్యన్త" ఇత్యాదౌ.

401. శ్రుత్యాది బలీయస్త్వాత్ చ న బాధః.

"తే హైతే విద్యాచిత ఏవ విద్యయా హైవ ఏతే ఏవం విదఃచితా భవన్తి" ఇతి శ్రుత్యా వాక్యేన చ అవగత విద్యామయ క్రతు అన్వయస్య దుర్బల ప్రకరణేన న బాధః.

402. అనుబన్ధాదిభ్యః ప్రజ్ఞాన్తర పృథక్త్వవత్ దృష్టః చ తదుక్తమ్.

"మనస్యైషు గ్రహాః అగృహ్యన్త" ఇత్యాది క్రతు అనుబన్ధైః, "తే హైతే విద్యాచితః ఏవ" ఇతి శ్రుత్యాదిభిః చ అత్ర విద్యామయ క్రతు విధిః కల్ప్యతే ఇతి దహరవిద్యాదీనాం క్రియామయత్వాత్ పృథక్త్వవత్, అస్యాపి విద్యామయ క్రతోః సానుబన్ధైః పృథక్త్వమ్ అవగమ్యతే. దృష్టశ్చ అనువాద సరూపే అపి విధిః "యదేవ విద్యయా కరోతి" ఇత్యాదౌ. తదుక్తమ్ - "వచనాని తు అపూర్వత్వాత్" ఇతి.

403. న సామాన్యాత్ అపి ఉపలబ్ధేః, మృత్యువత్ న హి లోకాపత్తిః.

"తేషామ్ ఏకైక ఏవ తావాన్ యావాన్ అసౌ" ఇతి ఇష్టక చితాగ్ని ఫలసామాన్యేన అతిదేశః. ఇష్టక చితాగ్నేః స్వ క్రతు ద్వారేణ యత్ఫలమ్, తదేవైషాం విద్యామయ క్రతు అనుప్రవేశేన ఫలమితి న పునః ఇష్టక చిత అతి దేశత్వమపి ఏషామితి కేనాపి సామాన్యేన అతి దేశ ఉపలబ్ధేః. యథా "స ఏష ఏవ మృత్యుః య ఏష ఏతస్మిన్ మణ్డలే పురుషః" ఇతి సర్వ హరత్వ మాత్రేణ న హి తత్ర మణ్డల పురుషస్య మృత్యు దేశత్వమ్.

404. పరేణ చ శబ్దస్య తాద్విధ్యం, భూయస్త్వాత్ తు అనుబన్ధః.

పరేణ బ్రాహ్మణేన అస్య మనశ్చిదాది వాచినః శబ్దస్య విద్యామయ ప్రతిపాదిత్వమ్ అవగమ్యతే. "అయం వా వ లోక ఏషోఽగ్నిచితః తస్యాపః ఏవ" ఇత్యాదినా పృథక్ఫలా విద్యా ఏవ విధీయతే. క్రియాప్రకరణే అగ్నిరహస్యే మనశ్చిదాదీనామ్ అనుబన్ధస్తు సంపాదనీయానామ్ అగ్ని అఙ్గానాం భూయస్త్వాత్.

405. ఏక ఆత్మనః శరీరే భావాత్.

శరీరే వర్తమానత్వాత్ ఉపాసితుః తస్య చ కర్తృత్వ భోక్తృత్వాది స్వరూపత్వాత్, తథా అవస్థితస్య ఆత్మతయా పరవిద్యాసు పరమాత్మోపాస్యః ఇత్యేకే మన్యన్తే.

406. వ్యతిరేకః తద్భావభావిత్వాత్, న తు ఉపలబ్ధివత్.

నైవమ్, యత్ కర్తృత్వాది స్వరూపస్యైవ ఉపాసితుః ఆత్మతయా పరమాత్మా అనుసన్ధేయః ఇతి. అపితు ఉపాసితుః సాంసారిక స్వభావాత్ ముక్త స్వరూపస్య యో వ్యతిరేకః అపహతపాప్మత్వాది గుణకత్వ రూపః, సః అనుసన్ధేయః. తథా అనుసన్ధాన భావభావిత్వాత్ తత్ స్వరూప ఉపలబ్ధేః యథావస్థిత స్వరూప బ్రహ్మానుసన్ధాన భావినీ హి బ్రహ్మోపలబ్ధిః. తద్వత్ "యథాక్రతుః అస్మిన్ లోకే పురుషః" ఇత్యాది శ్రుతేః.

407. అఙ్గావబద్ధాః తు న శాఖాసు హి ప్రతివేదమ్.

ఉద్గీథాది క్రతు అఙ్గాశ్రయాః ఉపాసనాః యాసు శాఖాసు శ్రూయన్తే, తాసు ఏవ కార్యాః ఇతి న హి అస్తి నియామకమ్. అతః ఉద్గీథ అనుబన్ధిత్వాత్ ప్రతి శాఖం కార్యాః.

408. మన్త్రాదివత్ వా అవిరోధః.

వా శబ్దో అవధారణే. యథా క్రత్వఙ్గ భూతానాం మన్త్రాణామ్ ఏకైక శాఖాగతానామ్ అపి సర్వశాఖాగత క్రతు అన్వయేన అవిరోధః.

409. భూమ్నః క్రతువత్ జ్యాయస్త్వం. తథా హి దర్శయతి.

వైశ్వానర విద్యాయాం త్రైలోక్య శరీరతయా ఉపాస్యస్య స్వర్లోకాది పృథివ్యన్తానాం వైశ్వానరాత్మనః మూర్ధాది పాద పర్యన్త

అవయవత్వమ్ అభిధాయ "యస్త్వేతమేవం ప్రాదేశమాత్రమ్ అభివిమానమ్ ఆత్మానం వైశ్వానరమ్ ఉపాస్తే స సర్వేషు లోకేషు" ఇత్యాదినా బ్రహ్మానుభవః ఫలఞ్చ అభిహితమ్. తత్ర మూర్ధాది అవయవ ఉపాసనాత్, భూమ్నః - సమస్తోపాసనస్య జ్యాయస్త్వం ప్రామాణికత్వమస్తి. తత్రైవ బ్రహ్మానుభవ ఫలాభిధానాత్. తత్ర అవయవోపాసనమ్, తత్ర తత్ర ఫలకీర్తనఞ్చ క్రతౌ ఇవ ద్రష్టవ్యమ్. యథా "వైశ్వానరం ద్వాదశ కపాలం నిర్వపేత్ పుత్రే జాతే" ఇత్యుక్త్వా "యదష్టా కపాలో భవతి" ఇత్యాదౌ. తథా, సమస్త ఉపాసనస్యైవ శ్రైష్ఠ్యం దర్శయతి శ్రుతిః. "దివమేవ భగవో రాజన్" ఇత్యవయవ ఉపాసనే అభిహితే "మూర్ధా తే వ్యపతిష్యతి యన్మాం న ఆగమిష్యః" ఇత్యాదినా అనర్థం బ్రువతీ.

410. నానా శబ్దాది భేదాత్.

సద్విద్యా భూమవిద్యాదీనాం బ్రహ్మణః ఏకస్యైవ ఉపాస్యత్వే తత్ప్రాప్తేః ఏవ ఫలత్వే అపి ఉపాస్యత్వ ప్రకారభేదాత్ విద్యాభేదః. ప్రకారభేదశ్చ శబ్దాన్తరాది అనుబన్ధ భేదాత్ అవగమ్యతే. పూర్వకాణ్డ ఉదితమపి జ్ఞానస్య అవిధేయత్వం బ్రువతాం నిరసనాయ పునః ఆరబ్ధమ్.

411. వికల్పో అవిశిష్ట ఫలత్వాత్.

ఏకస్మిన్ ఉపాసకే సర్వాసాం పరవిద్యానాం వికల్పః,

అపరిచ్ఛిన్న ఆనన్దరూప బ్రహ్మానుభవ ఫలస్య అవిశిష్టత్వాత్.

412. కామ్యాః తు యథా కామం సముచ్చీయేరన్ న వా పూర్వ హేతు అభావాత్.

బ్రహ్మ వ్యతిరిక్త విద్యాఫలస్య పరిమితత్వాత్ భూయస్త్వ అపేక్షయా సముచ్చయః సంభవతీతి యథా కామం సముచ్చీయేరన్, వికల్పేరన్ వా.

413. అఙ్గేషు యథా ఆశ్రయ భావః.

"ఉద్గీథమ్ ఉపాసీత" ఇతి ఉద్గీథాది అఙ్గేషు ఆశ్రితానామ్ ఉద్గీథాదివత్ క్రతు అఙ్గభావః ఏవ. గో దోహనాదివత్ స్వ వాక్యే ఫలాన్తర అశ్రవణాత్ ఉద్గీథాది సంబన్ధితయా క్రతు అఙ్గభావో న విరుధ్యతే ఇతి.

414. శిష్టేః చ.

"ఉద్గీథమ్ ఉపాసీత" ఇతి విధేః. "యదేవ విద్యయా కరోతి" ఇత్యత్ర విధి అభావాత్ చ అఙ్గ భావో న విరుద్ధః.

415. సమాహారాత్.

"ఉద్గీథమ్ అనుసమాహరతి" ఇతి వేదన హానౌ అన్యేన సమాధానం బ్రువత్ వేదనస్య అఙ్గతాం ద్యోతయతి.

416. గుణ సాధారణ్య శ్రుతేః చ.

ప్రకృత ఉపాసనస్యైవ "ఓమితి ఆశ్రావయతి ఓమితి శంసతి

ఓమితి ఉద్గాయతి" ఇతి సర్వత్ర సఞ్చరతః ప్రణవస్య గుణత్వేన ఉపాసనస్యాపి సఞ్చారాత్ ఉపాసన ఉపాదాన నియమో గమ్యతే. అతః పూర్వోక్త ఉపాదాన అనియమో న సంభవతి.

417. న వా తత్ సహభావ అశ్రుతేః.

నైతత్. అఙ్గ భావ అశ్రుతేః; అఙ్గభావో హి సహభావః; "య దేవ విద్యయా కరోతి...తదేవ వీర్యవత్తరమ్" ఇతి ఫలాన్తర సాధనతయా అవగతస్య ఉపాసనస్య అఙ్గభావ అసంభవాత్ "ఉద్గీథమ్ ఉపాసీత" ఇతి ఉద్గీథ ఆశ్రయతా మాత్ర ప్రతిపాదనాత్.

418. దర్శనాత్ చ.

"ఏవం విద్ధ వై బ్రహ్మా యజ్ఞం యజమానం సర్వాంశ్చ ఋత్విజో అభిరక్షతి" ఇతి బ్రహ్మణో వేదనేన సర్వరక్షణం బ్రువన్తీ శ్రుతిః ఉద్గాతృ ప్రభృతీనాం వేదనస్య అనఙ్గతాం దర్శయతీతి ఉపాసన ఉపాదాన అనియమః సిద్ధః.

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితే

శ్రీ వేదాన్త సారే

తృతీయస్య అధ్యాయస్య తృతీయః పాదః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ వేదాన్త సారః

తృతీయాధ్యాయే చతుర్థః పాదః.

419. పురుషార్థః అతః శబ్దాత్ ఇతి బాదరాయణః.

విద్యాతః పురుషార్థః ఇతి భగవాన్ బాదరాయణో మేనే, "బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరమ్", "యోవేద... సోఽశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్ సహ" ఇత్యాది శబ్దాత్.

420. శేషత్వాత్ పురుషార్థవాదో యథా అన్యేషు ఇతి జైమినిః.

"తత్త్వమసి" ఇత్యాది సామానాధికరణ్యేన కర్మసు కర్తురేవ బ్రహ్మత్వ అవగమాత్, తత్ వేదనస్య తత్ సంస్కారతయా కర్మశేషత్వాత్, ద్రవ్యాదిషు ఇవ. ఫలశ్రుతిః అర్థవాదః.

421. ఆచార దర్శనాత్.

"యక్ష్యమాణో హ వై భగవన్తో అహమ్" ఇత్యాదౌ బ్రహ్మవిదః కర్మప్రధాన ఆచార దర్శనాత్ విద్యా కర్మాఙ్గమ్.

422. తత్ శ్రుతేః.

"యదేవ విద్యయా కరోతి" ఇతి శ్రుత్యా ఏవ విద్యాయాః కర్మసు వినియోగాత్. "యత్ కరోతి తద్విద్యయా" ఇతి హి శ్రుతిః. యద్విద్యయా సాధనభూతయా కర్మ కరోతి, తత్ కర్మ వీర్యవత్తరమ్ ఇతి వా.

423. సమన్వారమ్భణాత్.

"తం విద్యా కర్మణీ సమన్వారభేతే" ఇతి విద్యా కర్మణోః ఏకస్మిన్ పురుషే సాహిత్య దర్శనాత్ చ, విద్యా కర్మాఙ్గమ్.

424. తద్వతో విధానాత్.

"ఆచార్య కులాత్ వేదమధీత్య...అభి సమావృత్య కుటుమ్బే" ఇత్యాదౌ అర్థ జ్ఞాన పర్యన్త అధ్యయనవతః కర్మవిధానాత్ చ. అధ్యయనం హి అర్థజ్ఞాన పర్యన్తమ్.

425. నియమాత్.

"కుర్వన్నే వేహ కర్మాణి జిజీవిషేత్ శతం సమాః" ఇతి ఆత్మవిదః జీవస్య కర్మసు వినియోగాత్ చ.

426. అధిక ఉపదేశాత్ తు బాదరాయణస్య, ఏవం తత్ దర్శనాత్.

న విద్యా కర్మాఙ్గమ్, అపి తు విద్యాతః పురుషార్థః ఇత్యేవమేవ

భగవతో బాదరాయణస్య మతమ్. కర్తుః ప్రత్యగాత్మనః అర్థాన్తర భూతస్యైవ వేద్యతయా ఉపదేశాత్. తత్ కథమ్? "బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి", "సకారణం కరణాధిపాధిపః" ఇత్యాది వాక్యేషు వేద్యస్య అధికత్వ దర్శనాత్.

427. తుల్యం తు దర్శనమ్.

విద్యాయాః ప్రాధాన్యే అపి తుల్యమ్ ఆచార దర్శనమ్. "ఋషయః కావషేయాః కిమర్థా వయమ్ అధ్యేష్యామహే" ఇత్యాదౌ బ్రహ్మవిదాం కర్మత్యాగో హి దృశ్యతే, అనుష్ఠానం తు ఫలాభిసన్ధి రహితస్య విద్యాఙ్గత్వేన. త్యాగస్తు ఫలాభిసన్ధి యుక్తస్య ఇతి న విరోధః.

428. అసార్వత్రికీ.

"యదేవ విద్యయా కరోతి" ఇతి న సార్వత్రికీ విద్యా ఉచ్యతే, "యదేవ విద్యయా" ఇతి ప్రసిద్ధవత్ నిర్దేశాత్. ప్రసిద్ధిశ్చ ఉద్గీథ విద్యాయాః. "యదేవ విద్యయా కరోతి... తదేవ వీర్యవత్తరం భవతి" ఇతి ప్రకృత ఉద్గీథ విద్యాయుక్తస్య కర్మణో హి వీర్యవత్తరత్వ సాధన భావో విధీయతే.

429. విభాగః శతవత్.

"తం విద్యా కర్మణీ సమన్వారభేతే" ఇతి విద్యా కర్మణోః భిన్న ఫలత్వేన స్వస్మై ఫలాయ అన్వేతీతి విభాగః. యథా క్షేత్ర రత్న

విక్రయిణే శతద్వయమ్ అన్వేతి ఇత్యత్ర క్షేత్రార్థం శతమ్, రత్నార్థం శతమితి.

430.   అధ్యయన మాత్రవతః.

"వేదమధీత్య" ఇతి అధ్యయన మాత్రవతః కర్మవిధానాత్ న విద్యా కర్మాఙ్గమ్. అధ్యయనవిధిః హి అక్షరరాశి గ్రహణమాత్రే పర్యవస్యతి ఇత్యుక్తమ్. అర్థావబోధ పర్యన్తత్వే అపి అర్థజ్ఞానాత్ అర్థాన్తరభూతా "విద్యాత్", "ఉపాసీత" ఇతి విహితా విద్యా ప్రత్యయ ఆవృత్తిరూపా.

431.   న అవిశేషాత్.

"కుర్వన్నేవేహ కర్మాణి" ఇత్యత్ర స్వతన్త్రే కర్మణి విద్వత్ ఆయుషో వినియోగః ఇతి విశేష హేతు అభావాత్ "ఈశావాస్యమిదం సర్వమ్" ఇతి ప్రకరణాత్ చ విద్యాఙ్గభూతమేవ చ తత్కర్మేతి జ్ఞాయతే. అతో న విద్యా కర్మాఙ్గమ్.

432.   స్తుతయే అనుమతిః వా.

విద్యా స్తుతయే కర్మానుమతిః వా. విద్యా మాహాత్మ్యాత్ సర్వదా కర్మ కుర్వన్నపి తైః న లిప్యతే ఇతి హి విద్యా స్తుతా స్యాత్. "న కర్మ లిప్యతే నరః" ఇతి చ వాక్య శేషః.

433. కామ కారేణ చ ఏకే.

"కిం ప్రజయా కరిష్యామః" ఇత్యాదినా కామకారేణ గార్హస్థ్య త్యాగమ్ అధీయతే ఏకే. అతశ్చ విద్యా ఏవ ప్రధానభూతా.

434. ఉపమర్దం చ.

విద్యయా సర్వకర్మ ఉపమర్దం చ అధీయతే. "క్షీయన్తేచాస్య కర్మాణి తస్మిన్ దృష్టే పరావరే" ఇత్యాదినా.

435. ఊర్ధ్వ రేతస్సు చ శబ్దే హి.

ఊర్ధ్వరేతస్సు ఆశ్రమేషు విద్యా దర్శనాత్, తేషు చ అగ్నిహోత్రాది అభావాత్ న విద్యా కర్మాఙ్గమ్. తే చ ఆశ్రమాః సన్తి ఏవ. "త్రయో ధర్మ స్కన్ధాః" ఇతి వైదికే శబ్దే హి దృశ్యతే.

436. పరామర్శం జైమినిః అచోదనాత్ చ అపవదతి హి.

"త్రయో ధర్మ స్కన్ధాః" ఇత్యత్ర చోదన అభావాత్ ఉపాసన స్తుత్యర్థమ్ అనువాదమేవ ఇతి జైమినిః మేనే. "వీరహా వా ఏష దేవానాం యో అగ్నిమ్ ఉద్వాసయతే" ఇతి అపవదతి చ ఆశ్రమాన్తరమ్.

437. అనుష్ఠేయం బాదరాయణః సామ్య శ్రుతేః.

గృహస్థాశ్రమవత్ ఆశ్రమాన్తరమపి అనుష్ఠేయమితి బాదరాయణ

మతమ్, "త్రయో ధర్మ స్కన్ధాః" ఇతి సర్వాశ్రమ సామ్య శ్రుతేః.

438. విధిః వా ధారణవత్.

"ఉపరి హి దేవేభ్యో ధారయతి" ఇతి అప్రాప్తత్వేన యథా విధిః, తద్వత్.

439. స్తుతిమాత్రమ్ ఉపాదానాత్ ఇతిచేత్, న, అపూర్వత్వాత్.

ఉద్గీథాదిషు రసతమత్వాది దృష్టి విధిః న సంభవతి. "ఇయమేవ జుహూః స్వర్గో లోకః ఆహవనీయః" ఇతివత్, కర్మాఙ్గభూత ఉద్గీథాది ఉపాదాయ తస్య రసతమత్వ వచనం తత్ స్తుతిమాత్రమ్ ఇతి చేత్, నైతత్, జుహ్వాది విధివత్ ఉద్గీథాది విధేః అత్ర అసన్నిధానాత్. రసతమత్వాదేః చ అప్రాప్తత్వాత్ రసతమత్వాది దృష్టివిధిః ఏవ.

440. భావశబ్దాత్ చ.

"ఉద్గీథమ్ ఉపాసీత" ఇతి విధి ప్రత్యయాత్ చ.

441. పారిప్లవార్థాః ఇతిచేత్, న, విశేషితత్వాత్.

వేదాన్తేషు తత్తత్ విద్యారమ్భే అధీతాః "ప్రతర్దనో హ వై" ఇత్యాది ఆఖ్యాయికాః పారిప్లవార్థాః. "ఆఖ్యానాని శంసన్తి" ఇతి తత్ర వినియోగాత్ ఇతిచేత్, న. తత్రైవ "మనుః వైవస్వతః" ఇత్యాది ఆఖ్యానానాం విశేషితత్వాత్ తేషామేవ తత్ర వినియోగః.

442. తథా చ ఏక వాక్య ఉపబన్ధాత్.

విద్యావిధినా ఏక వాక్యత్వాత్ చ. "సో అరోదీత్" ఇత్యాదివత్ విద్యాస్తుత్యర్థాః ఏతాః.

443. అత ఏవ చ అగ్నీన్ధనాది అనపేక్షా.

ఊర్ధ్వ రేతసామ్ "ఏతమేవ ప్రవ్రాజినో లోకమిచ్ఛన్తః ప్రవ్రజన్తి" ఇత్యాది శ్రుతేః ఏవ విద్యావత్త్వాత్ తేషు ఆధానాది అనపేక్షా విద్యా.

444. సర్వ అపేక్షా చ యజ్ఞాది శ్రుతేః, అశ్వవత్.

కర్మవత్సు గృహస్థేషు అగ్నిహోత్రాది సర్వకర్మ అపేక్షా విద్యా. "బ్రాహ్మణా వివిదిషన్తి యజ్ఞేన దానేన తపసా అనాశకేన" ఇత్యాది శ్రుతేః. యథా చ అశ్వః గమన సాధనభూతో అపి స్వపరికర బన్ధ అపేక్షో గమనే. ఊర్ధ్వరేతస్సు చ స్వాశ్రమ కర్మాపేక్షా.

445. శమదమాది ఉపేతః స్యాత్. తథా అపి తు, తత్ విధేః తదఙ్గతయా, తేషామ్ అపి అవశ్య అనుష్ఠేయత్వాత్.

గృహస్థో విహిత కర్మ వ్యాపృతోఽపి "శాన్తో దాన్తః" ఇత్యాదినా శమదమాది విధేః తద్యుక్తః స్యాత్. విద్యా నిష్పత్తయే శమదమాదీనామ్ అవశ్య అనుష్ఠేయత్వాత్, శాంతి ఉపరతి ప్రభృతిభిః వినా విద్యా నిష్పత్తి అనుపపత్తేః.

446. సర్వ అన్న అనుమతిశ్చ, ప్రాణాత్యయే తత్ దర్శనాత్.

ప్రాణవిద్యా నిష్ఠస్య "న హ వా ఏవం విది కిఞ్చన అనన్నం భవతి" ఇతి సర్వాన్న అనుమతిః న సర్వదా, అపితు ప్రాణాత్యయ ఆపత్తావేవ, అతిశయిత శక్తేః బ్రహ్మవిదో అపి ఉచ్ఛిష్ట భక్షణాదిః ప్రాణాత్యయ ఆపత్తౌ ఏవ ఇతి దర్శనాత్.

447. అబాధాత్ చ.

"ఆహారశుద్ధౌ సత్త్వశుద్ధిః" ఇతి ఆహారశుద్ధి విధేః అబాధాత్ చ ప్రాణసంశయే ఏవ.

448. అపి స్మర్యతే.

"ప్రాణ సంశయమాపన్నో యోఽన్నమత్తి యతస్తతః" ఇత్యాదినా స్మర్యతే చ ప్రాణసంశయే ఏవ ఇతి.

449. శబ్దశ్చ అతో అకామకారే.

"తస్మాత్ బ్రాహ్మణః సురాం న పిబేత్" ఇతి కామకార నివృత్తి శబ్దశ్చ అతః ఏవ, యతః ప్రాణసంశయే ఏవ సర్వాన్న అనుమతిః.

450. విహితత్వాత్ చ ఆశ్రమ కర్మాపి.

యజ్ఞాది కర్మ "యావజ్జీవమ్ అగ్నిహోత్రమ్" ఇత్యాదినా విహితత్వాత్ విద్యారహిత కేవల ఆశ్రమిణామ్ అపి అనుష్ఠేయమ్.

451. సహకారిత్వేన చ.

"తమేతం వేదానువచనేన" ఇత్యాది శ్రుతేః విద్యాఙ్గతయా విధేః విద్యా సహకారిత్వేన విదుషా చ అనుష్ఠేయమ్.

452. సర్వథా అపి త ఏవ ఉభయ లిఙ్గాత్.

ఉభయత్ర వినియోగే అపి యజ్ఞాదయః తే ఏవ, ఉభయత్ర ప్రత్యభిజ్ఞానాఖ్యాత్ లిఙ్గాత్. కర్మ స్వరూపైక్యే అపి వినియోగ పృథక్త్వేన న విరోధః.

453. అనభిభవం చ దర్శయతి.

"ధర్మేణ పాపమపనుదతి" ఇతి విద్యోత్పత్తి ప్రతిబన్ధక పాప నివర్తనేన విద్యాయాః అనభిభవం కర్మానుష్ఠాన కార్యఞ్చ దర్శయతి.

454. అన్తరా చ అపి తు తత్ దృష్టేః.

ఆశ్రమ అనన్తరా వర్తమానో విధురాదిః అనాశ్రమీ. తస్యాపి విద్యాధికారో అస్తి, రైక్వాదిషు అనాశ్రమిషు బ్రహ్మవిద్యా అధికార దర్శనాత్.

455. అపి స్మర్యతే.

అనాశ్రమిణో అపి జపాదినా విద్యానుగ్రహః స్మర్యతే. "జప్యేనాపి చ సంసిద్ధ్యేత్"ఇతి.

456. విశేష అనుగ్రహశ్చ.

ఆశ్రమ అనియత ధర్మ విశేషేణ విద్యానుగ్రహశ్చ శ్రూయతే, "తపసా బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయా విద్యయా చ ఆత్మానమ్" ఇత్యాదినా.

457. అతః తు ఇతరత్ జ్యాయో లిఙ్గాత్ చ.

అనాశ్రమిత్వాత్ ఆశ్రమిత్వం జ్యాయః, ధర్మ భూయస్త్వాత్. "అనాశ్రమీ న తిష్ఠేత్తు" ఇతి స్మృతేశ్చ.

458. తత్ భూతస్య తు న అతద్భావః జైమినేః అపి, నియమాత్ తత్ రూప అభావేభ్యః.

నైష్ఠికాది నిష్ఠస్య ప్రచ్యుత్య స్థితిః న సంభవతి ఏవ, నియమాత్ తద్రూప నివృత్తిభ్యః. యథా నియచ్ఛన్తి హి "అత్యన్తమ్ ఆత్మానమ్ ఆచార్య కులే అవసాదయన్" ఇతి, "అరణ్యమియాత్ తతో న పునరేయాత్" ఇతి చ, "సన్న్యస్య అగ్నిం న పునః ఆవర్తయేత్" ఇతి చ. అతః తేషాం ప్రచ్యుత్య స్థితి అభావాత్ విద్యా అనధికారః. జైమినేః అపి ఏవమ్.

459. న చ ఆధికారికమపి పతన అనుమానాత్ తత్ అయోగాత్.

"అవకీర్ణి పశుశ్చ తద్వత్" ఇతి అధికార లక్షణోక్తం ప్రాయశ్చిత్తమ్ అపి తస్య న సంభవతి, తస్య ప్రాయశ్చిత్త అనధికార స్మృతేః. తత్ అసంభవాత్ "ఆరూఢో నైష్ఠికం ధర్మమ్" ఇత్యారభ్య,

"ప్రాయశ్చిత్తం న పశ్యామి" ఇత్యాది స్మృతేః.

460. ఉపపూర్వమ్ అపి ఇతి ఏకే భావమ్, అశనవత్ తత్ ఉక్తమ్.

ఉపపాతకత్వాత్ ప్రాయశ్చిత్తమ్ ఏకే, మధు అశన నిషేధ తత్ ప్రాయశ్చిత్తవత్ ఇతి. తదుక్తమ్ "ఉత్తరేషాం చ ఏతదవిరోధి" ఇతి.

461. బహిః తు ఉభయధా అపి స్మృతేః, ఆచారాత్ చ.

ఉపపాతకత్వే అపి అన్యథా అపి కర్మాధికార బహిష్కృతాః ఏతే. తథా స్మృతేః. "ప్రాయశ్చిత్తం న పశ్యామి యేన శుద్ధ్యేత్ స ఆత్మహా" ఇతి శిష్ట బహిష్కారాత్ చ.

462. స్వామినః ఫలశ్రుతేః ఇతి ఆత్రేయః.

ఉద్గీథాది ఉపాసనం యజమానేన అనుష్ఠేయమ్. తస్యైవ క్రతు వీర్యవత్తరత్వాది ఫలశ్రుతేః ఇతి అత్రేయః.

463. ఆర్త్విజ్యమితి ఔడులోమిః తస్మై హి పరిక్రియతే.

కర్మస్వరూపవత్ తదంగ ఆశ్రయమ్ అపి ఆర్త్విజ్యమ్. సాఙ్గ ఫలసాధన కర్మానుష్ఠానాయ హి ఋత్విక్ పరిక్రియతే.

464. సహకారి అన్తరవిధిః పక్షేణ తృతీయం తద్వతో విధ్యాదివత్.

"తస్మాత్ బ్రాహ్మణః పాణ్డిత్యం నిర్విద్య" ఇత్యారభ్య, "అథ మునిః" ఇత్యత్ర విద్యావతో యజ్ఞాదివత్ బాల్య పాణ్డిత్యయోః

తృతీయం సహకార్యన్తరం మౌనం విధీయతే, పక్షేణ ప్రకృష్ట మనన శీలే ముని శబ్ద ప్రయోగాత్ విద్యాభ్యాస రూప మననమ్ ఇదమ్ అప్రాప్తమేవ.

465. కృత్స్నభావాత్ తు గృహిణా ఉపసంహారః.

కృత్స్నేషు ఆశ్రమిషు విద్యా సద్భావాత్, ఛాన్దోగ్యే "అభిసమావృత్య కుటుమ్బే" ఇత్యారభ్య "సఖల్వేవం వర్తయన్ యావదాయుషమ్" ఇతి గృహిణ ఉపసంహారః సర్వేషాం ప్రదర్శనార్థః. తు శబ్దో హి గృహిణః ఏవ ఇతి శఙ్కావ్యావృత్తి అర్థః.

466. మౌనవత్ ఇతరేషామ్ అపి ఉపదేశాత్.

"అథ మునిః" ఇత్యత్రాపి "అథ భిక్షా చర్యం చరతి" ఇతి పారివ్రాజ్యేన ఉపసంహారః ప్రదర్శనార్థః. మౌన భిక్షాచర్యవత్ ఇతరాశ్రమ ధర్మాణాం యజ్ఞాదీనామ్ అపి ఉపదేశాత్.

467. అనావిష్కుర్వన్ అన్వయాత్.

"పాణ్డిత్యం నిర్విద్య బాల్యేన తిష్ఠాసేత్" ఇతి బాల్యమితి అవిశేషేణ శ్రుతౌ అపి బాలకర్మ స్వమాహాత్మ్య అనావిష్కార రూపం విద్యాన్వయ యోగ్యతయా విధీయతే.

468. ఐహికమ్ అప్రస్తుత ప్రతిబన్ధే తత్ దర్శనాత్.

అభ్యుదయ ఫలమ్ ఉపాసనం స్వసాధన భూత పుణ్యాకర్మ

అనన్తరమ్ ఉత్పద్యతే ఇతి నాయం నియమః. ప్రబల కర్మాన్తర ప్రతిబన్ధ అభావే, తదనన్తరం ప్రతిబన్ధేతు తస్మిన్ సమాప్తే "తదేవ వీర్యవత్తరం" ఇతి ప్రతిబన్ధ అభావే ఫలదర్శనాత్.

469. ఏవం ముక్తిఫల అనియమః తదవస్థా అవధృతేః తదవస్థా అవధృతేః.

ఏవం ముక్తిఫల ఉపాసనస్యాపి ప్రతిబన్ధ భావ అభావయోః ఇతి అనియమః, ప్రతిబన్ధాభావే ఏవ ఇతి ఫలోదయః, అవస్థావధృతేః.

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితే

శ్రీ వేదాన్త సారే

తృతీయస్య అధ్యాయస్య చతుర్థః పాదః

సమాప్తశ్చాధ్యాయః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ వేదాన్త సారః

చతుర్థాధ్యాయే ప్రథమః పాదః.

470. ఆవృత్తిః అసకృత్ ఉపదేశాత్.

"బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరమ్" ఇత్యాదిషు మోక్షసాధనం వేదనమ్ అసకృత్ ఆవృత్తమ్, "విద్యాత్", "ఉపాసీత" ఇతి విద్యుపాస్యోః ఉపక్రమ ఉపసంహారయోః వ్యతికరేణ ఉపదేశాత్.

471. లిఙ్గాత్ చ.

లిఙ్గం - స్మృతిః. "మాం ధ్యాయన్త ఉపాసతే, తేషామహం సముద్ధర్తా", "తద్రూప ప్రత్యయేచైకా సన్తతిశ్చ అన్య నిఃస్పృహా, తత్ ధ్యానమ్" ఇత్యాది స్మృతేః చ.

472. ఆత్మేతి తు ఉపగచ్ఛన్తి గ్రాహయన్తి చ.

యద్యపి "అధికన్తు భేద నిర్దేశాత్", "అధికోపదేశాత్" ఇత్యాదిషు ప్రత్యగాత్మనః అర్థాన్తరత్వం బ్రహ్మణః ప్రతిపాదితమ్. తథా అపి ఉపాసితా "అహం బ్రహ్మాస్మి" ఇత్యేవ ఉపాసీత. యతః, పూర్వే ఉపాసితారః "త్వం వా అహమస్మి భగవో దేవతే అహం వై త్వమసి భగవో దేవతే" ఇతి ఆత్మ ఇత్యేవ ఉపగచ్ఛన్తి. ఉపాసితుః అర్థాన్తరమపి

బ్రహ్మ. తాన్ ఉపాసిత్యాన్ స్వాత్మభూతం గ్రాహయన్తి శాస్త్రాణి "య ఆత్మని తిష్ఠన్ ఆత్మనః అన్తరో యమాత్మా న వేద యస్యాత్మా శరీరం యమాత్మానమన్తరో యమయతి స త ఆత్మా" ఇత్యాదీని.

యథా మనుష్యోఽహమ్ ఇతి మనుష్య శరీరస్య స్వాత్మ ప్రకారతైక స్వభావతయా ప్రకారిణి స్వాత్మని అహం శబ్దస్య తత్ బుద్ధేశ్చ పర్యవసానమ్, తథా స్వాత్మనః అపి పరమాత్మ శరీరతయా తత్ ప్రకార స్వభావత్వేన అహం శబ్ద తద్బుద్ధ్యోః పరమాత్మని పర్యవసానమితి అహం బ్రహ్మ ఇత్యేవ ఉపాస్యమితి.

473. న ప్రతీకే న హి సః.

"మనో బ్రహ్మ" ఇత్యాది ప్రతీకే తు న ఆత్మ ఇతి గ్రహణమ్. న హి తత్ర సః - పరమాత్మోపాస్యః, పరమాత్మ దృష్ట్యా హి మనః ప్రభృతి ఇతి.

474. బ్రహ్మ దృష్టిః ఉత్కర్షాత్.

బ్రహ్మణః ఉత్కృష్టత్వాత్ తత్ దృష్ట్యా మనః ఆది ఉపాసనం హి అభ్యుదయాయ భవతి ఇతి.

475. ఆదిత్యాది మతయః చ అఙ్గ ఉపపత్తేః.

"య ఏవ అసౌ తపతి తమ్ ఉద్గీథమ్ ఉపాసీత" ఇతి ఆదౌ అపి ఆదిత్యాదేః ఏవ ఉత్కృష్టత్వాత్ ఉద్గీథాదౌ తత్ దృష్టయః కార్యాః.

476. ఆసీనః సమ్భవాత్.

ఆసీనః ఉపాసనం కుర్యాత్, తస్యైవ ఐకాగ్ర్య సమ్భవాత్.

477. ధ్యానాత్ చ .

"నిదిధ్యాసితవ్యః" ఇతి ఉపాసనస్య ధ్యాన రూపత్వాత్ చ ఆసీనః.

478. అచలత్వం చ అపేక్ష్య.

పృథివ్యాదేః అచలత్వం చ అపేక్ష్య "ధ్యాయతీవ పృథివీ" ఇతి ప్రయోగాత్ మనసో నిశ్చలత్వమ్ ఆసీనస్యైవ.

479. స్మరన్తి చ.

"ఉపవిశ్య ఆసనే యుఞ్జ్యాత్" ఇత్యాదినా.

480. యత్రైకాగ్రతా తత్ర అవిశేషాత్.

యత్ర ఏకాగ్రతా తత్ర దేశే తత్ర కాలే ఉపాసీత ఇతి దేశ కాల విశేష అశ్రవణాత్.

481. ఆప్రయాణాత్ తత్రాపి హి దృష్టమ్.

ఆప్రయాణాత్ అహరహః ఉపాసనం కార్యమ్. "స ఖల్వేవం వర్తయన్ యావత్ ఆయుషమ్" ఇతి దర్శనాత్.

482. తదధిగమ ఉత్తర పూర్వాఘయోః అశ్లేష వినాశౌ తత్ వ్యపదేశాత్.

ఉపాసనే ప్రారబ్ధే తత్ సామర్థ్యాత్ ఏవ పూర్వకృత అఘనాశః, ఉత్తర అఘ అశ్లేషశ్చ భవతి, "ఏవం హాస్య సర్వేపాప్మానః ప్రదూయన్తే", "ఏవమేవం విది పాపం కర్మ న శ్లిష్యతే" ఇతి శ్రుతేః.

483. ఇతరస్య అపి ఏవమ్ అసంశ్లేషః పాతే తు.

విదుషః పుణ్యస్యాపి మోక్ష విరోధిత్వేన అనిష్ట ఫలత్వ సామ్యాత్ ఏవమ్ అశ్లేష వినాశౌ. వృష్టి అన్న ఆయురారోగ్యాది విద్యానుగుణ ఫలస్య కర్మణః శరీర పాతాత్ ఊర్ధ్వమ్ అఫలత్వమ్.

484. అనారబ్ధకార్యే ఏవ తు పూర్వే తదవధేః.

విద్యాధిగతేః పూర్వ కృతే పుణ్యపాపే ఫలదానాయ అప్రవృత్తే ఏవ వినశ్యతః, "తస్య తావదేవ చిరమ్" ఇతి శరీరపాత అవధి శ్రుతేః.

485. అగ్నిహోత్రాది తు తత్ కార్యాయైవ తత్ దర్శనాత్.

అగ్నిహోత్రాది ఆశ్రమకర్మ, విద్యోత్పత్త్యాఖ్య కార్యాయైవ ఆప్రయాణాత్ అనుష్ఠేయమ్. "తమేతం వేదానువచనేన" ఇత్యాదినా విద్యోత్పత్తి కార్యత్వం హి ఆశ్రమ ధర్మస్య దృష్టమ్.

486. అతో అన్యా అపి హి ఏకేషామ్ ఉభయోః.

"తస్య పుత్రా దాయముపయన్తి", "ద్విషన్తః పాపకృత్యాం

సుహృదః సాధుకృత్యామ్" ఇత్యాది వచనస్య అగ్నిహోత్రాదేః అన్యా అపి అనాదికాల ప్రవృత్తా సాధుకృత్యా ప్రబలకర్మ ప్రతిబద్ధఫలా ఉత్తరా వృష్ట్యన్నాది విద్యానుగుణఫలా ప్రతిబద్ధాచ ఇతి పూర్వోత్తర కృతయోః ఉభయోరపి అస్త్యేవ విషయః.

487. యదేవ విద్యయా ఇతి హి.

"య దేవ విద్యయా" ఇత్యత్ర ఫలప్రతిబన్ధో అస్తి ఇతి హి ఉక్తమ్.

488. భోగేన తు ఇతరే క్షపయిత్వా అథ సమ్పద్యతే.

ఆరబ్ధకార్యయోః పుణ్యపాపయోః యత్ఫలమ్, తత్ ఏక శరీర అవసానమ్ అనేక శరీర అవసానం వా భుక్త్వా ఏవ తదనన్తరం బ్రహ్మ ప్రాప్నోతి.

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితే

శ్రీ వేదాన్త సారే

చతుర్థస్య అధ్యాయస్య ప్రథమః పాదః..

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ వేదాన్త సారః

చతుర్థాధ్యాయే ద్వితీయః పాదః.

489. వాఙ్మనసి, దర్శనాత్ శబ్దాత్ చ.

"అస్య సోమ్య పురుషస్య ప్రయతో వాఙ్మనసి సంపద్యతే" ఇతి శబ్దాత్, ఉత్క్రాన్తౌ మనసః ప్రాగేవ వాచః ఉపరతి దర్శనాత్ చ వాక్ మనసి సంపద్యతే - యుజ్యతే ఇతి.

490. అత ఏవ సర్వాణి అను.

అతః "ఇన్ద్రియైః మనసి సంపద్యమానైః" ఇతి శబ్దాత్, ఉపరతి దర్శనాత్ చ, వాచమ్ అను సర్వాణి ఇంద్రియాణి మనసి చ సంయుజ్యన్తే.

491. తన్మనః ప్రాణే, ఉత్తరాత్.

ఉత్తరాత్ "మనః ప్రాణే" ఇతి శబ్దాత్ సర్వేన్ద్రియ యుక్తం మనః ప్రాణే సంయుజ్యతే.

492. సోఽధ్యక్షే, తదుపగమాదిభ్యః.

సః - ప్రాణః, అనన్తరం జీవేన సంయుజ్యతే. "ఏవమేవ

ఇమమ్ ఆత్మానమ్ అన్తకాలే సర్వే ప్రాణాః అభిసమాయన్తి" ఇతి ప్రాణస్య జీవోపగమాది శ్రుతేః.

493. భూతేషు, తత్ శ్రుతేః.

"ప్రాణస్తేజసి" ఇతి భూతాన్తర సంసృష్టం తేజో అభిధీయతే ఇతి ప్రాణాః భూతేషు సంయుజ్యన్తే.

494. న ఏకస్మిన్, దర్శయతో హి.

"తేజసి" ఇతి న తేజోమాత్రే, త్రివృత్కరణ శ్రుతి స్మృతిభ్యాం కేవలస్య తేజసః అనవస్థానాత్.

495. సమానా చ, ఆసృతి ఉపక్రమాత్, అమృతత్వం చ అనుపోష్య.

అర్చిరాది గతి ఉపక్రమాత్ ప్రాక్ ఉత్క్రాన్తిః విద్వత్ అవిదుషోః సమానా, విదుషః అర్చిరాది గత్యా బ్రహ్మ ప్రాప్తి శ్రుతేః. "యదా సర్వే ప్రముచ్యన్తే కామాః యే అస్య హృదిస్థితాః, అథ మర్త్యో అమృతో భవతి అత్ర బ్రహ్మ సమశ్నుతే" ఇతి అత్రైవ అమృతత్వ బ్రహ్మప్రాప్తి వచనం శరీరేన్ద్రియాది సంబన్ధమ్ అదగ్ధ్వా ఏవ ఉపాసన ఆరంభ అభిప్రాయమ్ ఇతి ఉపగన్తవ్యమ్ ఇత్యర్థః.

496. తత్ ఆపీతేః, సంసార వ్యపదేశాత్.

అర్చిరాది గమనేన బ్రహ్మప్రాప్తేః ప్రాక్ శరీరసంబన్ధ వ్యపదేశాత్ తత్ అమృతత్వాది వచనమ్ ఉక్త ప్రకారమేవ.

497. సూక్ష్మం, ప్రమాణతశ్చ తథా ఉపలబ్ధేః.

శరీరాత్ ఉత్క్రాన్తస్యాపి సూక్ష్మశరీరమ్ అనువర్తతే. అన్యథా, గతి అనుపపత్తేః. న కేవలం గతి అనుపపత్తి మాత్రం సూక్ష్మ శరీరవత్త్వే ప్రమాణమ్, చన్ద్రమసా సంవాదాది ప్రమాణాన్తరతశ్చ సూక్ష్మశరీరవత్త్వ ఉపలబ్ధేః "తం ప్రతి బ్రూయాత్ సత్యం బ్రూయాత్" ఇతి.

498. న ఉపమర్దేన, అతః.

అతః - ఉక్తాత్ హేతోః, "అథ మర్త్యో అమృతో భవతి" ఇత్యాది అమృతత్వ వచనం న దేహ సంబన్ధ ఉపమర్దేన.

499. అస్యైవ చ ఉపపత్తేః ఊష్మా.

అస్య - సూక్ష్మశరీరస్య విద్యమానత్వ ఉపపత్తేః చ న తత్ ఉపమర్దేన. ఉపలభ్యతే హి ఉత్క్రామతః విదుషః సూక్ష్మ దేహ గుణః ఊష్మా. అన్యత్ర అనుపలంభాత్ న స్థూల గుణః.

500. ప్రతిషేధాత్ ఇతిచేత్, న, శారీరాత్. స్పష్టో హి ఏకేషామ్.

"అథ అకామయమానో న తస్య ప్రాణాః ఉత్క్రామన్తి" ఇతి విదుషః ఉత్క్రాన్తి ప్రతిషేధాత్ అత్రైవ సాక్షాత్ బ్రహ్మ ప్రాప్తిః ఇతి చేత్, నైతత్. విదుషః ఉత్క్రమమాణస్య అర్చిరాదికయా గమనాయ ప్రాణాః న విశ్లిష్యన్తే ఇతి హి ఉచ్యతే. "న తస్య ప్రాణాః ఉత్క్రామన్తి" ఇతి. అయమర్థో మాధ్యన్దినానాం పాఠే స్పష్టో అభిధీయతే "యో అకామో

నిష్కామ ఆప్తకామ ఆత్మకామః న తస్మాత్ ప్రాణాః ఉత్క్రామన్తి" ఇతి.

501. స్మర్యతే చ.

విదుషో అపి మూర్ధన్య నాడ్యా గమనం స్మర్యతే చ - "ఊర్ధ్వమ్ ఏకస్థ్సితః తేషాం యో భిత్వా సూర్యమణ్డలమ్, బ్రహ్మలోకమ్ అతిక్రమ్య తేన యాతి పరాఙ్గతిమ్" ఇతి.

502. తాని పరే, తథా హి ఆహ.

"తేజః పరస్యాందేవతాయామ్" ఇతి శ్రుతేః పరదేవతా సంపత్తిః ఉత్క్రమమాణస్య విశ్రమ స్థానమితి, తాని - భూతాని, జీవసంయుక్తాని, పరదేవతాయాం సంపద్యన్తే.

503. అవిభాగః, వచనాత్.

పరదేవతా సంపత్తి వచనమ్ అవిభాగ మాత్రపరమ్, "వాఙ్మనసి సంపద్యతే" ఇతి సంపత్తి పదస్యైవ అత్ర అనుషక్తస్య అర్థాన్తర పరత్వే ప్రమాణ అభావాత్. మనః ప్రభృతిషు హి ప్రలయ అసంభవాత్ అవిభాగమాత్ర పరమ్.

504. తత్ ఓకః అగ్రజ్వలనం తత్ ప్రకాశిత ద్వారో విద్యా సామర్థ్యాత్ తత్ శేషగతి అనుస్మృతి యోగాత్ చ హార్దానుగృహీతః శతాధికయా.

హార్ద పరమపురుష ఆరాధన రూప విద్యా సామర్థ్యాత్, తదఙ్గ

గతిచిన్తనేన చ ప్రీత పరమపురుష అనుగృహీతః, తదనుగ్రహాతః ప్రకాశిత తత్ ద్వారః - జీవః, శతాధికయా - మూర్ధన్య నాడ్యా గచ్ఛతి. తదనుగ్రహాత్ ఏవ జీవ స్థానమ్ అగ్రే ప్రకాశవత్ భవతి. హార్దః- పరమాత్మా పరమపురుషః. "తస్యాః శిఖాయా మధ్యే పరమాత్మా వ్యవస్థితః", "సర్వస్యచాహం హృది సన్నివిష్టః" ఇతి హి శ్రుతి స్మృతీ.

505. రశ్మి అనుసారీ.

"అథ ఏతైః ఏవ రశ్మిభిః ఊర్ధ్వమ్ ఆక్రమతే" ఇతి శ్రుతేః విద్వాన్ రశ్మి అనుసారీ ఏవ గచ్ఛతి. నిశి అపి రశ్మయః సమ్భవన్తి ఏవ. నిదాఘాదౌ ఊష్మ ఉపలబ్ధేః. హేమన్తే అనుపలబ్ధిస్తు హిమ అభిభవ కృతా.

506. నిశి న ఇతిచేత్, న, సమ్బన్ధస్య యావత్ దేహ భావిత్వాత్. దర్శయతి చ.

"దివా చ శుక్లపక్షశ్చ" ఇత్యారభ్య "విపరీతన్తు గర్హితమ్" ఇతి నిశా మరణ నిన్దనాత్ నిశి మృతస్య న బ్రహ్మప్రాప్తిః ఇతి చేత్, న, కర్మ సంబన్ధస్య యావద్దేహ భావిత్వాత్, ప్రారబ్ధస్య యావత్ చరమ దేహావసాన భావిత్వాత్ చ, బ్రహ్మప్రాప్తి విఘ్న హేతు అభావాత్. దర్శయతి చ - "తస్య తావ దేవ చిరమ్ యావత్ న విమోక్ష్యే అథ సంపత్స్యే" ఇతి. నిశా నిన్దా ఇతర పురుషార్థ విషయా.

507. అతశ్చ అయనే అపి దక్షిణే.

అతః - బంధహేతు అభావాత్ ఏవ దక్షిణాయన మృతస్యాపి విదుషః బ్రహ్మప్రాప్తిః అస్త్యేవ.

508. యోగినః ప్రతిస్మర్యేతే, స్మార్తే చ ఏతే.

“యత్ర కాలేత్వనావృత్తిమ్ ఆవృత్తిఞ్చైవ యోగినః” ఇతి న మరణకాలః స్మర్యతే, అపి తు యోగినః విద్యానిష్ఠాన్ ప్రతి అర్చిరాదికా తద్విపరీతా చ ఇతి. ఏతే స్మార్తే - స్మృతి విషయభూతే, స్మర్యేతే - “నైతే సృతీ పార్థ జానన్ యోగీ ముహ్యతి కశ్చన” ఇతి వచనాత్.

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితే

శ్రీ వేదాన్త సారే

చతుర్థస్య అధ్యాయస్య ద్వితీయః పాదః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ వేదాన్త సారః

చతుర్థాధ్యాయే తృతీయః పాదః.

509. అర్చిరాదినా, తత్ ప్రథితేః.

అర్చిరాదినా ఏకేన విద్వాన్ గచ్ఛతి, సర్వాసు శ్రుతిషు తత్ చిహ్నైః తత్ ప్రత్యభిజ్ఞానాత్.

510. వాయుమ్, అబ్దాత్, అవిశేష విశేషాభ్యామ్.

"మాసేభ్యః సంవత్సరం, సంవత్సరాత్ ఆదిత్యమ్" ఇతి అబ్ద ఆదిత్యయోః మధ్యే ద్వయోః ప్రకరణాన్తరయోః ఏకత్ర దేవలోకః శ్రుతః, ఇతరత్ర వాయు శబ్దః. తత్ర దేవలోక శబ్దః అపి దేవానాం లోకః ఇతి వాయోః అవిశేషేణ వాచకః. వాయు శబ్దశ్చ తస్యైవ విశేషేణ వాచకః ఇతి అవిశేష విశేషాభ్యాం - దేవలోక వాయు శబ్దాభ్యాం వాయుః ఏకః ఏవ విహితః ఇతి అబ్దాత్ ఊర్ధ్వమ్ ఆదిత్యాత్ పూర్వమ్ వాయుమ్ ఏవ నివేశయేత్.

511. తటితో అధి వరుణః, సమ్బన్ధాత్.

తటితో అనన్తరం వరుణో నివేశ్యః, మేఘోదర వృత్తిత్వాత్. విద్యుతః మేఘస్థ జలాత్మకత్వేన లోక వేదయోః వరుణస్య విద్యుత్

సంబంధ అవగమాత్, తదనన్తరమ్ ఇన్ద్ర ప్రజాపతి పాఠ క్రమాత్, ప్రబల విశేషాభావాత్ చ.

512. ఆతివాహికాః, తత్ లిఙ్గాత్.

అర్చిరాది అభిమాని దేవతా విశేషాః విదుషామ్ ఆతివాహికత్వేన పరమపురుష నియుక్తాః ఇతి విజ్ఞాయతే. "స ఏనాన్ బ్రహ్మ గమయతి" ఇతి తేషు ఏకత్ర గమయితృత్వ దర్శనాత్ లిఙ్గాత్.

513. వైద్యుతేనైవ, తతః తత్ శ్రుతేః.

"చన్ద్రమసో విద్యుతం తత్పురుషో అమానవః స ఏనాన్ బ్రహ్మ గమయతి" ఇతి శ్రుతేః వైద్యుత పురుషాత్ పరస్తాత్ స ఏవ బ్రహ్మ గమయితా. వరుణ ఇన్ద్ర ప్రజాపతీనాం తత్ అనుగ్రాహకత్వమేవ.

514. కార్యం బాదరిః, అస్య గతి ఉపపత్తేః.

కార్యం - హిరణ్యగర్భమ్ ఉపాసీనాన్ అర్చిరాదిః నయతి, అస్యైవ గతి ఉపపత్తేః. న హి సర్వగతం పరబ్రహ్మ ఉపాసీనానాం గతిరస్తి ఇతి బాదరిః మేనే.

515. విశేషితత్వాత్ చ.

"పురుషో మానస ఏత్య బ్రహ్మ లోకాన్ గమయతి", "ప్రజాపతేః సభాం వేశ్మ ప్రపద్యే" ఇతి చ విశేషితత్వాత్ హిరణ్యగర్భమేవ.

516. సామీప్యాత్ తు తత్ వ్యపదేశః.

"బ్రహ్మ గమయతి" ఇతి బ్రహ్మ వ్యపదేశః తత్ సామీప్యాత్. అస్య "యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వమ్" ఇతి సామీప్యమ్ అస్తి హి.

517. కార్యాత్యయే తత్ అధ్యక్షేణ సహ అతః పరమ్ అభిధానాత్.

హిరణ్యగర్భ ప్రాప్తౌ అపి అపునరావృత్తి శ్రుతి అవిరోధః హిరణ్యగర్భ లోకాత్యయే తదధ్యక్షేణ సహ అతః పరం గచ్ఛతి. "తే బ్రహ్మలోకే తు పరాన్తకాలే పరామృతాత్ పరిముచ్యన్తి సర్వే" ఇతి శ్రుతేః.

518. స్మృతేః చ.

"బ్రహ్మణా సహ తే సర్వే" ఇత్యారభ్య "ప్రవిశన్తి పరం పదమ్" ఇతి స్మృతేశ్చ.

519. పరం జైమినిః, ముఖ్యత్వాత్.

పరమ్ ఉపాసీనాన్ ఇతి జైమినిః, "బ్రహ్మ గమయతి" ఇతి తత్రైవ ముఖ్యత్వాత్.

520. దర్శనాత్ చ.

"అస్మాత్ శరీరాత్ సముత్థాయ పరఞ్జ్యోతిః ఉపసంపద్య" ఇతి శ్రుతేః చ.

521. న చ కార్యే ప్రత్యభిసన్ధిః.

"ప్రజాపతేః సభామ్" ఇతి ప్రత్యభిసన్ధిశ్చ న కార్యే, ప్రజాపతి

శబ్దస్య "పతిం విశ్వస్య" ఇత్యాది శ్రుతేః పరస్మిన్ ఏవ ముఖ్యత్వాత్, బ్రహ్మలోక శబ్దశ్చ కర్మధారయ వృత్త్యా తత్రైవ ఇతి అభిప్రాయః. "తే బ్రహ్మలోకే" ఇతి తు శ్రుతిః బ్రహ్మైవ లోకః ఇతి పరబ్రహ్మ విషయైవ. "బ్రహ్మణా సహ తే సర్వే" ఇతి స్మృతిశ్చ "తదుపర్యపి" ఇతి న్యాయేన చతుర్ముఖ లోకస్థ ఉపాసన విషయా.

522. అప్రతీక ఆలమ్బనాన్ నయతి ఇతి బాదరాయణః, ఉభయథా చ దోషాత్ తత్ క్రతుశ్చ.

ప్రతీక ఆలమ్బనాః హి, నామాది ప్రాణ శబ్ద నిర్దిష్ట ప్రత్యగాత్మ స్వరూప పర్యన్తం సర్వం చిత్ అచిత్ వస్తు జాతం బ్రహ్మ దృష్ట్యా స్వరూపేణ వా యే ఉపాసతే తే అప్రతీక ఆలమ్బనాః. తత్ వ్యతిరిక్తాః యే పంచాగ్ని విదః, యే చ పరంబ్రహ్మ ఉపాసతే తాన్ నయతి అర్చిరాదిః ఇతి భగవాన్ బాదరాయణో మన్యతే.

కార్యమితి పక్షే, పరమ్ ఏవ ఇతి చ పక్షే సకలోపనిషత్ విరోధరూప దోషః ప్రసజ్యతే. కార్యపక్షే "బ్రహ్మ గమయతి", "పరఞ్జ్యోతిః ఉపసంపద్య" ఇత్యాద్యాః ప్రకుప్యేయుః. పరమ్ ఏవ ఇతి పక్షే "యు ఏవ మేతద్విదుః యేచేమే అరణ్యే శ్రద్ధాం సత్యముపాసతే తే అర్చిషమ్ అభిసమ్భవన్తి" ఇతి శ్రుతిః ప్రకుప్యేత. కార్యపక్షే తత్క్రతున్యాయశ్చ విరుధ్యతే. అర్చిరాదినా గతానాం హి బ్రహ్మప్రాప్తిః, అపునరావృత్తిశ్చ శ్రూయేతే. పఞ్చాగ్నివిదః తు, ప్రకృతి

నియుక్త ఆత్మ స్వరూపం "య ఆత్మని తిష్ఠన్" ఇత్యాదినా అవగత బ్రహ్మాత్మకత్వమ్ ఉపాసతే ఇతి హి అప్రతీక ఆలమ్బనత్వమ్. తత్క్రతున్యాయ అవిరోధశ్చ. ఉభయే అపి హి పరిపూర్ణం బ్రహ్మ ఉపాసతే ముఖభేదేన - స్వాత్మశరీరకం బ్రహ్మ కేచన, బ్రహ్మాత్మక స్వాత్మానమ్ ఇతరే - ఇతి.

523. విశేషఞ్చ దర్శయతి.

కార్యముపాసీనానాం బ్రహ్మ ప్రాప్తి వ్యతిరిక్త పరిమిత దేశకాల ఫల విశేషఞ్చ దర్శయతి శ్రుతిః "యావత్ నామ్నో గతమ్" ఇత్యాదికా.

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితే

శ్రీ వేదాన్త సారే

చతుర్థస్య అధ్యాయస్య తృతీయః పాదః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ వేదాన్త సారః

చతుర్థాధ్యాయే చతుర్థః పాదః.

524. సమ్పద్య ఆవిర్భావః, స్వేన శబ్దాత్.

"ఏవమేవైష సంప్రసాదో అస్మాత్ శరీరాత్ సముత్థాయ పరంజ్యోతిః ఉపసంపద్య స్వేన రూపేణ అభినిష్పద్యతే" ఇతి సిద్ధస్యైవ ప్రత్యగాత్మ స్వరూపస్య అనాదికర్మణా తిరోహితస్య పరంజ్యోతిః ఉపసంపద్య ఆవిర్భావః ఉచ్యతే, స్వేన రూపేణ ఇతి విశిష్య అభిధానాత్.

525. ముక్తః, ప్రతిజ్ఞానాత్.

ఆత్మస్వరూప మాత్రస్య ప్రాగేవ సిద్ధత్వేఽపి, కర్మబన్ధ వినిర్ముక్త అపరిచ్ఛిన్న జ్ఞానాది స్వరూపస్య హి అత్ర ఆవిర్భావః ఉచ్యతే, "ఏతం త్వేవ తే భూయో అనువ్యాఖ్యాస్యామి" ఇతి జాగరితాది అవస్థా తిరోధాన వినిర్ముక్తస్యైవ వక్తవ్యతయా ప్రతిజ్ఞానాత్.

526. ఆత్మా, ప్రకరణాత్.

"భూయో అనువ్యాఖ్యాస్యామి" ఇతి ప్రకృత అపహతపాప్మత్వాది గుణకః ఆత్మా ఇతి ప్రకరణాత్ అవగమ్యతే. "య ఆత్మా అపహతపాప్మా" ఇత్యారభ్య, "సత్యకామః సత్యసఙ్కల్పః సో అన్వేష్టవ్యః" ఇతి ప్రకృత్య

"ఏతంత్వేవతే భూయో అనువ్యాఖ్యాస్యామి" ఇత్యుక్తమ్.

527. అవిభాగేన దృష్టత్వాత్.

ఆవిర్భూత స్వరూపో అయం ముక్తాత్మా స్వాత్మ శరీరకం పరంబ్రహ్మ స్వాత్మనః అపి ఆత్మతయా అహం బ్రహ్మాస్మీతి అవిభాగేనైవ అనుభవతి. "ఆత్మేతి తు ఉపగచ్ఛన్తి గ్రాహయన్తి చ" ఇతి తథా రూప ఉపాసనేన తథా విధ స్వరూపస్య దృష్టత్వాత్. "య ఆత్మని తిష్ఠన్... యస్యాత్మా శరీరమ్ స త ఆత్మా", "తత్త్వమసి" ఇత్యాది శాస్త్రసిద్ధమేవ హి ఉపాసితమ్.

528. బ్రాహ్మేణ జైమినిః, ఉపన్యాసాదిభ్యః.

అస్య స్వరూపావిర్భావః బ్రాహ్మేణ - అపహతపాప్మత్వాది గుణక స్వరూపేణ. తే హి బ్రహ్మగుణాః ప్రత్యగాత్మనః అపి స్వాభావికాః గుణాః ఇతి "య ఆత్మా అపహతపాప్మా" ఇత్యారభ్య ఉపన్యాసాదిభ్యః అవగమ్యతే. తే ఏవ "జక్షత్ క్రీడన్ రమమాణః" ఇత్యాదినా ఉచ్యన్తే ఇతి జైమినేః మతమ్.

529. చితి తన్మాత్రేణ, తత్ ఆత్మకత్వాత్ ఇతి ఔడులోమిః.

"విజ్ఞాన ఘన ఏవ" ఇతి అవధారణాత్ విజ్ఞానమాత్ర స్వరూపః ఇతి ఔడులోమిః.

530. ఏవమపి ఉపన్యాసాత్, పూర్వభావాత్, అవిరోధం బాదరాయణః.

"విజ్ఞాన ఘన ఏవ" ఇతి స్వప్రకాశ స్వాత్మస్వరూపః ఇత్యవగతే

అపి, "య ఆత్మా అపహతపాప్మా" ఇతి ఉపన్యాసాదినా పూర్వేషామ్ అపహతపాప్మత్వాదీనామ్ అపి సద్భావ అవగమాత్ ఉభయశ్రుతి అవగత ఉభయ స్వరూపస్య పరస్పర విరోధ అభావాత్ రూపద్వయం న అన్యోన్య పరిహారి ఇతి ఉభయరూప సముచ్చయం భగవాన్ బాదరాయణో మేనే.

531. సఙ్కల్పాత్ ఏవ, తత్ శ్రుతేః.

"స యది పితృలోక కామః" ఇత్యాదినా అవగతాః పిత్రాదయః "సఙ్కల్పాదేవాస్య" ఇతి శ్రుతేః సఙ్కల్పాదేవ భవన్తి. యథా పరమ పురుషస్య లీలాప్రవృత్తస్య దశరథ వసుదేవాదయః సఙ్కల్పాదేవ భవన్తి. ఏవమేవ పరమపురుష లీలాన్తర్గతస్య ముక్తస్యాపి తదుపకరణ భూతాః పిత్రాదయః సఙ్కల్పాదేవ భవన్తి ఇత్యర్థః.

532. అత ఏవ చ అనన్యాధిపతిః.

అత ఏవ "అపహతపాప్మా... సత్యసఙ్కల్పః" ఇత్యాది శ్రుతేః, న కదాచిదపి కర్మాధీనో అయమ్.

533. అభావం బాదరిః ఆహ హి ఏవమ్.

తస్య దేహేన్ద్రియాది ఉపకరణ అభావం బాదరిః మేనే, "న హ వై సశరీరస్య" ఇత్యాదిః హి తత్ అభావమాహ.

534. భావం జైమినిః, వికల్ప ఆమననాత్.

"ఏకధా భవతి" ఇత్యాదినా దేహేన్ద్రియాదిభిః వివిధతా శ్రుతేః, దేహాది ఉపకరణ సద్భావం జైమినిః మేనే.

535. ద్వాదశాహవత్ ఉభయవిధం బాదరాయణో అతః.

ఉభయ శ్రుతేః సశరీరత్వమ్ అశరీరత్వఞ్చ ఇచ్ఛాతః. యథా, ద్వాదశాహే ఉభయ శ్రుతేః సత్రమ్ అహీనఞ్చ భవతి.

536. తను అభావే, సన్ధ్యవత్ ఉపపత్తేః.

స్వేనైవ సృష్ట తన్వాది అభావే, స్వప్నే, "అథ రథాన్ రథయోగాన్ పథః సృజతే" ఇతి పరమపురుష సృష్టైః భోగవత్, ముక్తోఽపి పరమ పురుష సృష్టైః ఏవ లీలారసం భుఙ్క్తే.

537. భావే జాగ్రద్వత్.

స్వేనైవ సృష్టోపకరణ భావే జాగ్రత్ పురుషవత్ భుఙ్క్తే.

538. ప్రదీపవత్ ఆవేశః, తథా హి దర్శయతి.

ఏకదేశ స్థితస్యాపి స్వ ప్రభారూప జ్ఞాన వ్యాప్త్యా సర్వానుభవః సిద్ధ్యతి. "వాలాగ్ర శతభాగస్య" ఇత్యారభ్య, "స చ ఆనన్త్యాయ కల్పతే" ఇతి హి దర్శయతి.

539. స్వాప్యయ సమ్పత్త్యోః అన్యతర అపేక్షమ్ ఆవిష్కృతం హి.

"ప్రాజ్ఞేనాత్మనా సంపరిష్వక్తో న బాహ్యం కిఞ్చన వేద న అన్తరమ్" ఇతి వేదనాభావ వచనం సుషుప్తి మరణయోః అన్యతర అపేక్షమ్ ఇత్యుక్తమ్. "నాహమ్ ఖలు అయమేవం సంప్రతి ఆత్మానం జానాతి అయమహమస్మి" ఇత్యాదినా సుషుప్త్యాదౌ అకిఞ్చిజ్జ్ఞత్వమ్ ఆవిష్కృతం హి.

540. జగత్ వ్యాపారవర్జం, ప్రకరణాత్, అసన్నిహితత్వాత్ చ.

అపహతపాప్మత్వాది సత్యసఙ్కల్పత్వ పర్యన్తం ముక్తస్య జగజ్జన్మాది కారణత్వ వర్జమ్ "యతో వా ఇమాని భూతాని జాయన్తే" ఇత్యారభ్య "తత్ బ్రహ్మ" ఇత్యాది జగత్ సృష్ట్యాది పరస్య ఏవ ఇతి ప్రకరణాత్ అవగమ్యతే. సృష్ట్యాది ప్రకరణేషు ముక్తస్య అసన్నిహితత్వాత్ చ. ముక్తస్య అతిరోహిత స్వమాహాత్మ్యస్య అనవధికాతిశయ ఆనన్ద పరిపూర్ణ బ్రహ్మానుభవః ఏవ. బ్రహ్మణోఽపి జగద్వ్యాపారో లీలామాత్రమ్ ఇతి "లోకవత్తు లీలా కైవల్యమ్" ఇత్యుక్తమ్.

541. ప్రత్యక్షోపదేశాత్ ఇతిచేత్, న, ఆధికారిక మణ్డలస్థ ఉక్తేః.

"ఇమాంల్లోకాన్ కామాన్నీ కామరూప్యనుసఞ్చరన్" ఇత్యుపదేశాత్ జగద్వ్యాపారో అస్తీతి చేత్, న, హిరణ్యగర్భాది ఆధికారిక మణ్డలస్థ భోగోక్తేః. న హి తత్ర నియమనం శ్రుతమ్.

542. వికారావర్తి చ తథా హి స్థితిమ్ ఆహ.

వికార అసంస్పృష్ట పరిపూర్ణ పరబ్రహ్మానుభవః ఏవ తస్య సుఖమ్. తథా అస్య స్థితిమ్, "రసో వై సః రసం హ్యేవాయం లబ్ధ్వా ఆనన్దీ భవతి" ఇత్యాహ.

543. దర్శయతః చ ఏవం ప్రత్యక్ష అనుమానే.

ఉక్తమర్థం శ్రుతిః స్మృతీ చ దర్శయతః -"తస్మాద్వా ఏతస్మాత్

ఆత్మన ఆకాశః సంభూతః", "ఏతస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే" ఇత్యాదికా శ్రుతిః. స్మృతిరపి "అహం సర్వస్య ప్రభవో మత్తస్సర్వం ప్రవర్తతే" ఇతి.

544. భోగ మాత్ర సామ్య లిఙ్గాత్ చ.

"సో అశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్ సహ బ్రహ్మణా విపశ్చితా" ఇతి బ్రహ్మానుభవ రూప భోగమాత్ర సామ్య లిఙ్గాత్ చ.

545. అనావృత్తిః శబ్దాత్ అనావృత్తిః శబ్దాత్.

"స ఖల్వేవం వర్తయన్ యావదాయుషం బ్రహ్మలోకమ్ అభిసంపద్యతే న చ పునరావర్తతే" ఇతి శబ్దాత్, నివృత్త సమస్త తిరోధానః, ఆవిర్భూత అపహతపాప్మత్వాది గుణగణః, అనవధికాతిశయ ఆనన్దం పరంబ్రహ్మ అనుభవతి. న చ పునరావర్తతే ఇతి నిశ్చీయతే - ఇతి సర్వం సమఞ్జసమ్.

ఇతి శ్రీ భగవద్రామానుజ విరచితే

శ్రీ వేదాన్త సారే

చతుర్థస్య అధ్యాయస్య చతుర్థః పాదః

సమాప్తశ్చాధ్యాయః.

శాస్త్రంచ సమాప్తమ్

ప్రార్థనా

అక్షర దోషాః, పదదోషాః సన్తిచేత్

పరమ కృపానిధిభిః సద్భిః సంసూచనీయాః ఇతి

ప్రణతి పూర్వకం ప్రార్థయతే దాసబృందః

- ప్రకాశకః

శ్రీ వేదాంత సారః

బ్రహ్మసూత్రాణామ్ అకారాది సూచీ

(సూత్ర సంఖ్యా - సూత్రమ్ - అధ్యాయ, పాదసూచీ - పత్రసంఖ్యా)

ప్రమాణ ఆకర సూచీ

ఐతదాత్మ్యమిదం (ఛా. 6-8-7)
ఓమిత్యాశ్రావయతి (ఛా. 1-1-9)
ఓమిత్యేదక్షర (ఛా. 1-1-1)
ఓషధీర్లోమాని (బృ. 5-2-13)
ఔదుమ్బర్యః (ఛా. 5-12-1)
కంబ్రహ్మఖం బ్రహ్మ (ఛా. 4-10-4)
కరణాధిపాధిపః (శ్వేత. 6-9)
కర్తా శాస్త్రార్థవత్వాత్ (బ్ర.సూ. 249)
కస్మిన్ ఓతశ్చ ప్రోతశ్చ (బృ.5-8-7)
కామస్సంకల్పో (బృ. 3-5-3)
కింప్రజయాకరిష్యామో (బృ. 6-4-22)
కుర్వన్నేవేహకర్మాణి (ఈశా. 2)
కృత ప్రయత్న (బ్ర.సూ. 257)
క్వైషఏతద్బాలాకే (కౌషీ. 4)
కోహ్యేవాన్యాత్కః (తై. ఆ. 7)
క్షయన్తమస్య (య. 2-2-12)
క్షరంత్వవిద్యా (శ్వే.5-1)
క్షరం ప్రధానం (శ్వే.1-10)
క్షీయన్తేచాస్య (ముణ్డ. 2-29)
ఖంవాయుః (ముణ్డ. 2-13)
గన్ధవతీ పృథివీ (తర్క సంగ్రహః)
గాయత్రీవా ఇదం (ఛా. 3-12-1)
గుణముఖ్యవ్యతి (పూర్వమీ. 3-2-9)
చతుష్పాద్బ్రహ్మ (ఛా.3-18-12)
చన్ద్రమసోవిద్యుతః (ఛా. 4-15-5)
ఛన్దసి లజ్ (అష్టాధ్యాయీ)
జన్మాద్యస్య (బ్ర.సూ. 2)
జప్యేనాపి చసంసి (మను. 2-87)
జక్షత్ క్రీడన్ (ఛా. 8-12-3)
జానాత్యేవాయం
జ్ఞాజ్ఞౌద్వావజా (శ్వేతా 1-9)
జ్ఞాఽతేవ (బ్ర.సూ. 235)
జ్ఞానాకార వైచిత్ర్యేణ (వాక్యం)
జాయన్తే (ఛా. 5-10)
జ్యాయాన్పృథివ్యాః (ఛా. 3-14-4)
జ్యోతిః చరణాభిధానాత్ (బ్ర.సూ. 25)
త ఇహవ్యాఘ్రో (ఛా. 6-9-3)
త ఇహవ్రీహియవా (ఛా. 5-10-6)
తం ఓంకారేణైవ (ప్రశ్న. 5-1)
తం దుర్దర్శంగూఢ (కఠో. 2-12)
తం దేవాజ్యోతిషాం (బృ. 6-4-16)
తం పృథివ్యబ్రవీత్ (తై.సం. 5-5-2)
తం ప్రతిబ్రూయాత్ (కౌషీ.1)
తం విద్యాకర్మణీ (బృ. 6-4-2)
తజ్జలాన్ (ఛా. 3-14-1)
తతోయదుత్తరతరం (శ్వేతా. 3-10)

తత్త్వమసి	(ఛా. 6-8-7)	తద్విష్ణోః పరమం	(సుబా.6)
తత్తేజఐక్షత	(ఛా. 6-2-3)	తద్గుణసారస్వాత్తు	(బ్ర.సూ. 245)
తత్తేజోసృజత	(ఛా. 6-2-3)	తద్రూపప్రత్యయే	(వి. 6-7-91)
తత్సత్యం స ఆత్మా	(ఛా. 6-8-7)	తద్ధేదంతర్హ్యవ్యాకృత	(బృ. 3-4-7)
తత్సర్వం వైహరేః	(వి. 1-22-38)	తద్ధైతత్పశ్యన్	(బృ. 3-4-10)
తత్సృష్ట్వాతదేవా	(తై. ఆ. 6)	తపసాచీయతే	(ముణ్డ. 1-1-8)
తతః పరివృత్త్వా కర్మ	(ఆప. సూ. 2-1)	తపసాబ్రహ్మచర్యేణ	(ప్రశ్నో. 1-10)
తథావిద్వాన్	(ము. 3-2-8)	తమీశ్వరాణాం	(శ్వే.6-7)
తదనుప్రవిశ్య	(తై.ఆ. 6)	తమేతంవేదాను	(బృ. 6-4-22)
తదణ్డమభవద్దైవం	(మను. 1-9)	తమేవంవిద్వాన్	(పు. సూ.)
తదల్పం	(ఛా. 7-24-1)	తమేవవిదిత్వా	(శ్వే. 3-8)
తదసదేవసన్మనో	(యజుర. 2-2-9)	తమేవైకం	(ముణ్డ. 2-2-5)
తదక్షరేపరమే	(నారాయణ -1)	తయోరన్యః	(ముణ్డ. 3-1-1)
తద్బ్రహ్మ	(తై.ఆ. 6)	తస్యఉదితినామ	(ఛా. 1-6-6)
తదాత్మానంస్వయం	(తై. ఆ. 7)	తస్య తావదేవ చిరం	(ఛా. 6-14-2)
తదావిద్వాన్	(ముణ్డ. 3-1-3)	తస్యతావదేవ	(ఛా. 6-14-2)
తదుపర్యపి	(బ్ర.సూ. 90)	తస్యప్రియమేవ	(తై. ఆ. 5)
తదేవానుప్రావిశత్	(తై. ఆ. 6)	తస్యపుత్రాదాయ	
తదేవ వీర్యవత్తరం	(ఛా. 1-1-10)	తస్యభాసా	(కఠో. 5-15)
తదైక్షత	(ఛా. 6-2-3)	తస్యహవా ఏతస్యాత్మా	(ఛా. 5-18-2)
తద్ధదేవాఉద్గీథ	(ఛా. 1-2-1)	తస్మాచ్చైత్రరథో	(శతపథ. 11-5-313)
తద్యఇత్థంవిదు	(ఛా. 5-10-1)	తస్మాత్శూద్ర	(ఛా. 4-2-5)
తద్ధ్యానం	(వి. 6-7-91)	తస్మాద్బ్రాహ్మణఃపా	(బృ. 5-5-1)

ద్విషన్తః పాపకృత్యం
ద్వేవావబ్రహ్మణో (బృ. 4-3-1)
ధర్మేణపాపమప (తై.నా. 51)
ధ్యాయతీవ పృథివీ (ఛా.7-6-1)
ధూత్వాశరీర (ఛా. 8-13-1)
న ఆత్మాశ్రుతేః (బ్ర.సూ. 2-3-18)
న కర్మ అవిభాగాత్ (బ్ర.సూ. 173)
నకర్మలిప్యతే (ఈశా. 2)
నచక్షుషాగృహ్యతే (ముణ్డ. 3-1-8)
నజాయతే (గీ. 2-20; కఠో. 2-18)
నతత్రసూర్యో (కఠో. 5-15)
నతస్యకార్యం (శ్వే. 6-8)
నతస్యప్రాణా (బృ. 6-4-6)
న తు దృష్టాన్తా భావాత్ (బ్ర.సూ. 147)
నమయట్ (ద్రమిడాచార్య వాఖ్య)
నవా అరేపత్యుః (బృ. 6-5-6)
నవా ఉఏతన్మ్రియసే (తై.సం. 4-6-9-46; యజుర. 3-7-7)
నవామాయామాత్రం (ద్రమిడాచార్య వ్యాఖ్య)
నశూద్రేపాతకం (మను. 10-126)
నసందృశేతిష్ఠతి (తై. నా. 1-3)
నహవా ఏవంవిది (ఛా. 5-2-1)
నహవై సశరీరస్య (ఛా. 8-12-1)
నహికర్తా (బృ. 6-3-10)
నహివిజ్ఞాతుర్విజ్ఞాతేః (బృ. 6-3-30)
నహ్యేతస్మాదితి (బృ. 4-3-6)
నాధ్వర్యురుప (తై. సం. 6-3-5)
నాన్యత్కించన (ఐ.ఉ. 1-1)
నానావాదేవతాః (సంకర్షణకా. 14-2-14)
నామరూపయోః (ఛా. 8-14-1)
నామరూపేవ్యాకర (ఛా. 6-3-2)
నాయమాత్మా (కఠో.2-28; ముణ్డ.3-2-3)
నాస్యజరయైతజ్జీ (ఛా. 8-1-5)
నాహంఖలు (ఛా. 8-11-2)
నాహంవేదైర్నతపసా (గీ. 11-53)
నిచాయ్యతంమృత్యు (కఠో. 3-15)
నిత్యంవిభుంసర్వ (ముణ్డ. 1-1-6)
నిత్యోనిత్యానాం (కఠో. 5-13; శ్వే. 6-13)
నిత్యోపలబ్ధ్యనుప (బ్ర.సూ. 248)
నిదిధ్యాసితవ్యః (బృ. 6-5-6)
నిరవద్యం (శ్వే. 6-38)
నిష్కలంనిష్క్రియం (శ్వే. 6-19)
నేతినేతి (బృ. 4-3-6)
నేహనానాస్తి (బృ. 6-4-19)
నైతదచీర్ణవ్రతో (ముణ్డ. 3-2-11)
నైతదబ్రాహ్మణో (ఛా.4-4-5)
నైతేశృతీపార్థ (గీ. 8-27)

వ్యాప్తిరూపేణ (పరమసంహిత)
విజ్ఞానఘనఏవ (బృ. 4-4-12)
విజ్ఞానసారథి (కఠో. 3-9)
విజ్ఞానంచావిజ్ఞానం (తై. ఆ. 6)
విజ్ఞానంయజ్ఞం (తై. ఆ. 5)
విద్యాత్
విద్యావిద్యే (శ్వే.5-1)
విపరీతస్తుగర్హితమ్ (భా.ఆ. 220-31)
విశ్వంపురాణం (య.నా. 1అ)
విశ్వమేవేదంపురుషః (తై. నా. 13)
విశ్వామిత్రస్య (యజు. 5-2-3)
వీరహావాఏషదేవానాం (తై.సం.1-5-2-5)
వేత్థయథాపఞ్చమ్యా (ఛా. 5-3-3)
వేదమధీత్య (ఛా. 8-10-1)
వేదాహమేతం (పు.సూ;తై.ఉ.నా.)
వేదేనరూపేణ (యజుర. 2-6-28)
వైవస్వతం (యజురా.4-1-1; 6-1-1)
వైశ్వానరంద్వాదశ (తై. సం. 2-2-5-23)
వైషమ్య నైర్ఘృణ్యేన (బ్ర.సూ. 172)
శంనోమిత్రశ్శం (తై.శీ. 1)
శక్తి విపర్యయాత్ (బ్ర.సూ. 253)
శతాయుషఃపుత్ర (కఠో. 1-23)
శాన్తోదాన్తః (బృ. 6-4-23)
శాస్త్రదృష్ట్యాతు (బ్ర.సూ. 31)
శుక్రంప్రవిధ్య
శ్రద్ధావాఆపః (యజురా. 3-2-4)
శ్రుతిలిఙ్గవాక్య (పూర్వమీ. 3-3-14)
సఆగచ్ఛతివిరజాం (కౌషీ. 1)
స ఆత్మాతత్త్వమసి (ఛా. 6-8-7)
సఆత్మానముపాసీత (అగ్నిరహస్యే. 10-6)
స ఏతస్మాత్ (ప్రశ్న. 5-5)
సఏనాన్‌బ్రహ్మ (ఛా. 4-15-5)
స ఏవైనం (తై.సం. 2-1-1)
స ఏష ఇహ (బృ. 3-4-7)
సఏష ఏవమృత్యుః (అగ్నిర. 3)
సఏష నేతి నేతి (బృ. 6-4-22; 6-5-15)
సఏషప్రాణఏవ (కౌషీ. 3)
స ఏషసర్వానాం
స ఏష సర్వేషాం (మహోపనిషత్)
సఏషోగ్నిర్వైశ్వా (అగ్నిరహస్యే. 10-5-6-11)
(న) సంఖ్య ఉపసంగ్రహాదపి (బ్ర.సూ. 120)
సకలానక్లేశాదయ (వి. 6-5-85)
సకారణంకరణా (శ్వేతా. 6-9)
సఖల్వేవంవర్తయన్ (ఛా. 8-15-10)
సఙ్కల్పాదేవాస్య (ఛా. 8-2-1)
సచ్చత్యచ్చ (తై.ఆ. 6)

శ్రీమత్ ఉపనిషత్ సిద్ధాంత ఆచార్య పీఠం ట్రస్టు ప్రచురణలు

1 శ్రీ మాంగళ్య వివృద్ధి స్తోత్రము
2 శ్రీగుణ రత్నకోశము
3 శ్రీలక్ష్మీ అష్టోత్తర శతనామస్తోత్రము మరియు
శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రము (మూలము)
4 నిత్య జీవితములో వేదముల ఉపయోగము
5 ధనుర్మాస వ్రతము (తిరుప్పావై)
6 ఉపనిషత్తులు - మొదటి భాగం (ఈశావాస్యోపనిషత్, కేనోపనిషత్, కఠోపనిషత్,
ముండకోపనిషత్, మాండూక్యోపనిషత్, నారాయణోపనిషత్.)
7 నారాయణ కవచము (మూలము)
8 శ్రీమద్భగవద్గీత (మూలము)
9 సుందరకాండ (మూలము)
10 సంగ్రహ నిత్యానుసంధానం
11 శ్రీసుదర్శన శతకము (మూలము)
12 లక్ష్మీ కటాక్షం
13 కనకధారాస్తవము (మూలము)
14 శ్రీ భీష్మ స్తుతి (మూలము)
15 భగవంతునిపై మన భారం ఉంచడం ఎలా?
16 సంక్షేప రామాయణం (మూలము)
17 చదువు బాగా రావాలనుకుంటున్నారా?
18 పుణ్యభూమిని దర్శిద్దాం వస్తారా !
19 వేద పరిచయం
20 సుబాలోపనిషత్
21 ముకుందమాల
22 పరమాత్మ - దేవుళ్లు - మనము
23 ఆచార్యవాన్ పురుషోవేద
24 నమో నమో యామునాయ
25 ఒక మనస్సు ఆత్మ కథ

వివరాలకు : ఫోన్స్ :- 0884-6588107, 2371064.

తపోవనం ట్రస్టు ప్రచురణలు

ఆధ్యాత్మిక రంగంలో ప్రత్యక్షానుభవాన్ని భగవదనుగ్రహం వలన అపారంగా లభింపచేసుకున్న మా ఆచార్యులు పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య శ్రీశ్రీశ్రీ త్రిదండి శ్రీరంగ రామానుజ జీయర్ స్వామివారు తమ అనుభవాలని అన్యాపదేశంగా వివరిస్తూ చేసిన వివిధ రచనలనే లోకమంతా ఉజ్జీవించడానికి మార్గదర్శకంగా తపోవనం ట్రస్టు ముద్రిస్తున్నది. అవి

1. జపం చేయడం ఎలా ? 2. ఆచార్య శ్రీసూక్తులు 3. ఆచార్య దేవోభవ!

4. నేను నా గమ్యం (మొదటి భాగం)

5. భూ ప్రదక్షిణ (మొదటి భాగం)

6. విష్ణు సహస్రనామాలకి అర్థం ఏమిటి? (మొదటి భాగం)

7. రండి! మన జీవిత లక్ష్యాన్ని ఆవిష్కరించుకుందాం!

8. శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదం (1,2,3,4 భాగాలు)

9. పంచ సంస్కారపరుల గృహములలో భగవదారాధన

10. శ్రీరామానుజులు 11. ఒక మనస్సు ఆత్మ కథ

12. మంగళం, శుభమంగళం

13. నేను నా గమ్యం (రెండవ భాగం)

శ్రీశ్రీశ్రీ త్రిదండి శ్రీరంగరామానుజ జీయర్ స్వామివారు అనుసంధానం చేసినవి

1. భగవద్గీత మూలము - సి.డి.లు , క్యాసెట్లు,

2. శ్రీ లక్ష్మీఅష్టోత్తరం, విష్ణు సహస్ర నామ స్తోత్రం - సి.డి.

3. మాంగళ్య వివృద్ధిస్తోత్రం, కనకధారా స్తవం - సి.డి.

4. తిరుప్పావై (ధనుర్మాస వ్రతం) - సి.డి.

5. విభీషణ శరణాగతి (శ్రీరామ చరమ శ్లోకం) - సి.డి.

6. యుగపురుషులు - భగవద్రామానుజులు - సి.డి.,

7. గజేంద్ర మోక్షణ కథ - సి.డి. 8. ప్రహ్లాద చరిత్ర - సి.డి.,

9. ఆదిత్య హృదయం - సి.డి.,

10. భగవద్గీత ప్రవచనం- 1, 2 అధ్యాయములు - సి.డి.లు.

వివరాలకు : ఫోన్స్ :- 0884-6588107, 2371064.

శ్రీరామానుజ పీఠం ట్రస్ట్ ప్రచురణలు

1 లక్ష్మీ కటాక్షము

2 మన ఋషులు

3 Our Rishis

4 శ్రీమన్నారాయణ అష్టాక్షరీ మహామంత్ర లిఖిత జపము

5 శ్రీ భగవద్రామానుజ విజయం (నాటకం)

POCKET SIZE

6 మన జీవన విధానము

7 Our Creation

8 మన సృష్టి ఎలా జరిగింది?

9 భగవంతునికే తీరని కోరిక

10 తిరువాయ్ మొழி (మూలం)

11 లక్ష్మీదేవి అనుగ్రహము ఎల్లప్పుడూ ఉండాలంటే ఏం చేయాలి?

12 భజయతి రాజ స్తోత్రం

13 భగవంతుని యందు మనస్సు ఎలా లగ్నమౌతుంది?

14 శ్రీ విష్ణు సహస్ర నామావళి

15 ఆదిత్య హృదయం

16 శ్రీరామానుజ స్తోత్రములు

17 మహా మనీషి శ్రీరామానుజులు

18 గద్య త్రయము (శరణాగతి గద్య, శ్రీరంగ గద్య, శ్రీవైకుంఠ గద్య)

శ్రీమదుపనిషత్ సిద్ధాంత ఆచార్య పీఠం పరమాచార్యులు
శ్రీ ఉ॥వే॥ శ్రీమాన్ కల్వపూడి శరణ్యాచార్యస్వామివారు

శ్రీ వానశైల గురుపాద సరోజ భృంగ సంపత్కుమార సుత వేంకట లబ్ధ బోధం।
శ్రీ రామతీర్థ వర కాశ్యప రంగ సూనుం శాంతం శరణ్య గురుశేఖరమాశ్రయేఽహం॥

పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య
శ్రీశ్రీశ్రీ త్రిదండి శ్రీరంగ
రామానుజ జీయర్ స్వామివారు

వైదిక సంప్రదాయమునకు చెందిన అనేక పురాతన గ్రంథములు పునర్ముద్రణకు నోచుకొనక జిజ్ఞాసువులకు గొప్ప కొఱత కలుగుచున్నది. స్పృశించినంత మాత్రముననే పొట్టువలె రాలిపోవు పుటలు గల పురాతన ప్రతులతోనే పండితలోకము కాలక్షేపము చేయుచున్నది.

ఈ కొఱత తీరుటకు తమవంతు ప్రయత్నము చేయవలెనని సంకల్పించిన పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య **శ్రీశ్రీశ్రీ త్రిదండి శ్రీరంగ రామానుజ జీయర్ స్వామి** వారి ఆదేశముపై శ్రీమదుపనిషత్ సిద్ధాంత ఆచార్య పీఠం

"జీయర్ పబ్లికేషన్స్"

అను విభాగమును ప్రారంభించి పురాతన గ్రంథ ప్రచురణకు నడుం కడుతోంది.

పరమ భాగవతోత్తముల మంగళాశాసనములే మా ఈ ప్రయత్నమునకు శ్రీరామరక్ష.

ప్రతులకు మరియు వివరములకు :

శ్రీమదుపనిషత్ సిద్ధాంత ఆచార్య పీఠం,

పోస్ట్ బాక్స్ నెం. 16, కాకినాడ.

ఫోన్స్ : 0884-6588107, 2371064. సెల్ : 98854 38938.